

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
2024-YL-394

ENDERUN MEKTEBİ'NİN EĞİTİM-ÖĞRETİM
PROGRAMLARINA GÖRE İNCELENMESİ

HAZIRLAYAN

Uğur YAVUZ

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Mustafa AKKAYA

AYDIN-2024

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2024

Uğur YAVUZ

ÖZET

ENDERUN MEKTEBİ’NİN EĞİTİM-ÖĞRETİM PROGRAMLARINA GÖRE İNCELENMESİ

Uğur YAVUZ

Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim

Dalı, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa AKKAYA, 2024

2024, XIII+84 sayfa

Yapılan araştırmada Enderun Mektebi eğitim programı günümüz üstün yetenekli okullarından olan Bilim Sanat Merkezleri (BİLSEM) ve Anadolu Üniversite’si bünyesinde bulunan Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP) eğitim programları karşılaştırılmalı olarak incelenmiş ve Enderun Mektebinin günümüz üstün yetenek okulları olan BİLSEM ve ÜYEP programına benzer ve farklı özellikleri ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Veriler nitel araştırmalarda sıkça kullanılan doküman incelemesi ve literatür taraması yoluyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile elde edilmiştir. Araştırmanın verilerine göre Enderun Mektebi programının ve BİLSEM-ÜYEP programının benzer ve farklı noktaları olduğu tespit edilmiştir. Enderun Mektebi öğrenci tanılama ve seçiminde BİLSEM ve ÜYEP ile oldukça benzer olduğu, Enderun’da öğrenimi gerçekleştirilen derslerde farklılıklar olsa da Fen, matematik, Yabancı Dil dersleri benzerlik göstermektedir. Enderun Mektebi’ n de bulunan sert disiplin, din dersleri, maaş alma ve meslek eğitimi gibi durumların BİLSEM VE ÜYEP eğitim programıyla farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Araştırma bulguları ışığında Enderun Mektebi’nin günümüz üstün yetenekli eğitimi veren BİLSEM ve ÜYEP e göre farklılıkları bulunsa da benzer yönlerinde olduğu hatta bazı noktalarda öne çıktığı görülmüştür.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Bilim ve sanat merkezleri (bilsem), Devşirme, Enderun mektebi, Üstün yetenek, Üstün yetenekliler eğitim programları (üyep).

ABSTRACT

REVIEW OF ENDERUN SCHOOL ACCORDING TO EDUCATION-TRAINING PROGRAMS

Uğur YAVUZ

Master's Thesis, Department of Social Sciences and Turkish Education,

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Mustafa AKKAYA, 2024

2024, XIII+84 pages

In the research, the education program of Enderun Mektebi was examined comparatively with the education programs of Science and Art Centers (BİLSEM), which are among today's gifted schools, and the Gifted Education Programs (ÜYEP) within Anadolu University, and Enderun Mektebi's education programs were compared to BİLSEM and ÜYEP programs, which are today's gifted schools. It is aimed to reveal similar and different features. Qualitative research methods were used in the study. Data were obtained through document review and literature review, which are frequently used in qualitative research. The data obtained was obtained using the content analysis technique. According to the data of the research, it has been determined that the Enderun School program and the BİLSEM-ÜYEP program have similar and different points. Enderun School is very similar to BİLSEM and ÜYEP in student identification and selection, and although there are differences in the courses taught at Enderun, Science, Mathematics and Foreign Language courses are similar. It has been determined that the conditions such as harsh discipline, religious lessons, receiving salaries and vocational training in Enderun School differ with the BİLSEM and ÜYEP education program. In the light of the research findings, although Enderun Mektebi has differences compared to BİLSEM and ÜYEP, which provide gifted education today, it has been seen that it has similar aspects and even stands out at some points.

KEY WORDS: Devşirme, Enderun school, Gifted education programs (üyep), Gifted talent, Science and art centers (bilsem).

ÖNSÖZ

Üstün yetenek, bireylerin normalin ötesinde yetenek ve becerilere sahip olması olarak tanımlanabilir ve bu bireylerin potansiyellerini ortaya koyabilecekleri, geliştirebilecekleri özel eğitim ve öğretim kurumlarına ihtiyaç duyulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, bu ihtiyacı karşılamak amacıyla kurulan Enderun Mektebi, dünya eğitim tarihinde eşsiz bir yer tutmaktadır. Enderun Mektebi, Osmanlı Devleti'nin idari ve askeri kadrolarını yetiştirmek amacıyla kurulmuş olan seçkin bir eğitim kurumuydu. Bu okul, yalnızca üstün yetenekli bireyleri kabul ederek, onların yeteneklerini en üst düzeye çıkaracak bir eğitim ve öğretim programı sunmaktaydı. Enderun Mektebi'nde uygulanan eğitim sistemi, sadece akademik bilgileri değil, aynı zamanda ahlaki değerleri, liderlik vasıflarını ve sanatla ilgili yetenekleri de geliştirmeyi amaçlamaktaydı. Bu yönüyle, Enderun Mektebi, çağdaş eğitim kurumlarına da ilham kaynağı olmuştur.

Günümüzde üstün yetenekli çocukların eğitilmesine oldukça önem verilmekte olup bu eğitimle ilgili birçok özel ve devlet okulu bulunmaktadır. Bu konuda öne çıkan kurumlar ise Bilim ve Sanat Merkezleri ve Anadolu Üniversitesi bünyesinde bulunan Üstün Yetenekliler Eğitim Programıdır.

Bu araştırmada Enderun Mektebi eğitimini incelenerek günümüz üstün yetenekliler okulları olan BİLSEM ve ÜYEP eğitim programlarıyla karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Yapılan çalışma süresince her zaman destek olan aileme, danışman hocam olan Doç. Dr. Mustafa Akkaya, tez çalışması ile ilgili fikirleri ile yardımcı olup yol gösteren Doç. Dr. Ahmet Bildiren hocama ve bu yolda hep yanımda olan arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	6
1. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
1.1. Enderun Mektebi.....	6
1.1.1. Enderun Mektebinde Eğitim.....	9
1.1.2. Enderun Mektebi Eğitim İlkeleri:.....	11
1.1.3. Enderun Mektebinde Eğitim Metotları.....	12
1.1.3.1. Aileye Verme.....	12
1.1.3.2. Hazırlık Sarayları.....	12
1.1.3.3. Ödül ve Ceza.....	13
1.1.3.4. Disiplinleştirme.....	14
1.1.3.5. Kabiliyetler (Yetenekleri) Yöneltilme ve Destekleme.....	14
1.1.4. Enderun Mektebinde Öğrenimi Gerçekleştirilen Dersler.....	15
1.1.5. Enderun'da Odalar.....	17
1.1.5.1. Büyük-Küçük Oda.....	17
1.1.5.2. Doğancı Koğuşu.....	17

1.1.5.3. Seferli Koğuşu	18
1.1.5.4. Kiler Koğuşu	18
1.1.5.5. Hazine Koğuşu	19
1.1.5.6. Has Oda	19
1.1.6. Hazırlık Sarayları.....	21
1.1.6.1. Edirne Sarayı	21
1.1.6.2. Galata Sarayı	21
1.1.6.3. İbrahim Paşa Sarayı.....	22
1.1.6.4. İskender Çelebi Sarayı.....	22
1.1.7. Devşirme Sistemi.....	23
1.1.7.1. Devşirme Sisteminin Esasları.....	23
1.2. Üstün Yetenek ve Zekâ	26
1.2.1. Üstün yetenek Kavramı	27
1.2.2. Üstün Yeteneklilerin Özellikleri.....	28
1.2.2.1. Zihinsel Özellikleri.....	28
1.2.2.2. Sosyal Özellikleri	29
1.2.2.3. Kişilik Özellikleri	30
1.2.3. Üstün Yetenekli Çocukları Tanılama	30
1.3. Bilim Sanat Merkezleri (BİLSEM)	32
1.3.1. Bilsem Eğitim ilkeleri.....	32
1.3.2. BİLSEM'E Öğrenci Seçimi.....	32
1.3.2.1. Aday Gösterme	33
1.3.2.2. Ön Değerlendirme	33
1.3.2.3. Gurup taraması	34
1.3.2.4. Bireysel Değerlendirme	34

1.3.2.5. Kayıt ve Kabul.....	34
1.4. BİLSEM’ de Eğitim ve Öğretim	34
1.4.1. Uyum Programı	36
1.4.2. Destek eğitim Programı	36
1.4.3. Bireysel yetenekleri fark ettirme	36
1.4.4. Özel yetenekleri geliştirme	37
1.4.5. Proje üretimi	37
1.5. BİLSEM ’de Okutulan Dersler.....	38
1.6. ÜYEP (Üstün Yetenekliler Eğitim Programları).....	38
1.6.1. ÜYEP Eğitim İlkeler	40
1.6.2. ÜYEP Üstün Yetenek Tanılama ve Öğrenci seçimi.....	41
1.6.2.1. Örneklemeye Dayalı Tanılama Modeli	41
1.6.2.2. Doğal Seleksiyon-Uyumsal Ayıklanma	42
1.6.2.3. Alana Özgü Tanılama.....	42
1.6.2.4. Çoklu Ölçüt	42
1.6.3. ÜYEP’ de Eğitim.....	43
1.6.3.1. ÜYEP Eğitim Programları.....	43
1.6.3.1.1. İleri Matematik Programı	44
1.6.3.1.2. İleri Fen Bilimleri Programı	44
1.6.3.1.3. Kişilik Eğitimi	44
1.6.4. ÜYEP de Eğitimi Gerçekleştirilen Dersler.....	45
2. BÖLÜM.....	48
2. YÖNTEM	48
2.1. Araştırmanın Modeli.....	48
3. BÖLÜM.....	52

3. BULGULAR	52
3.1. Osmanlı Devleti eğitim birimlerinden olan Enderun Mektebi eğitim programının ve BİLSEM – ÜYEP okullarının eğitim programlarının genel yapısının karşılaştırılmalı incelemesine ilişkin bulgular	52
3.2. Enderun Mektebi ile BİLSEM – ÜYEP amaç ve eğitim ilkelerinin karşılaştırmalı incelemesine ilişkin bulgular	56
3.3. Enderun Mektebi ne öğrenci seçimi ve tespiti ile BİLSEM ve ÜYEP programına öğrenci seçimi ve tespitin karşılaştırılmalı incelemesine yönelik bulgular.....	60
3.4. Enderun Mektebinde kullanılan eğitim metotları ile BİLSEM ve ÜYEP eğitiminde kullanılan eğitim metotlarının karşılaştırılmalı incelemesine ilişkin bulgular	63
3.5. Enderun Mektebi’nde öğrenimi gerçekleştirilen dersler ile ÜYEP-BİLSEM okullarında öğrenimi gerçekleştirilen derslerin karşılaştırılmalı incelemesi.....	66
4. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER	72
5. KAYNAKÇA	78
ÖZGEÇMİŞ.....	84

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1.....	41
----------------	----

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Enderun Mektebinde Öğrenimi Gerçekleştirilen dersler.....	16
Tablo 1.2. BİLSEM’ de Öğrenimi Gerçekleştirilen Dersler.....	38
Tablo 1.3. ÜYEP da Öğrenimi Gerçekleştirilen Dersler	45
Tablo 3.1. BİLSEM ve Enderun mektebi eğitim programının genel yapısının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular	52
Tablo 3.2. ÜYEP ile Enderun Mektebinin eğitim programının genel yapısının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular	53
Tablo 3.3. Enderun Mektebi eğitim programı ve BİLSEM eğitim programlarının amaçlarına yönelik bulgular tablosu.....	56
Tablo 3.4. Enderun Mektebi eğitim programı ve ÜYEP eğitim programların amaçlarına yönelik bulgular tablosu.....	56
Tablo 3.5. Enderun Mektebi eğitim programı ilkeleri ve Bilsem eğitim programı ilkelerine ilişkin bulgular.....	57
Tablo 3.6. Enderun Mektebi eğitim programı ilkeleri ve ÜYEP eğitim ilkelerine ilişkin bulgular.....	57
Tablo 3.7. Enderun mektebi ve BİLSEM öğrenci seçimine ilişkin bulgular.....	61
Tablo 3.8. Enderun mektebi ve ÜYEP öğrenci seçimine ilişkin bulgular	61
Tablo 3.9. Enderun Mektebi ve BİLSEM eğitim metotlarına ilişkin bulgular	63
Tablo 3.10. Enderun mektebi ile ÜYEP eğitim metotlarına ilişkin bulgular	63
Tablo 3.11. Enderun mektebi ve BİLSEM-ÜYEP derslerine ilişkin bulgular	67

GİRİŞ

Eğitim ve öğretimin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlar var olduğu günden itibaren her zaman bir şeyler öğrenmiş ve bunu hayata geçirmiştir. Zamanla eğitim faaliyeti çok kapsamlı olup hayatın her alanına girmiştir. Enderun Mektebi, Osmanlı İmparatorluğu'nun eğitim tarihinde önemli bir yere sahip olup, devletin en üst kademelerine yetkin liderler yetiştirme amacıyla kurulmuştur. 15. yüzyıldan itibaren Osmanlı sarayında hizmet verecek nitelikli personeli yetiştirmek üzere faaliyete geçirilen bu mektep, yaklaşık dört yüzyıl boyunca, devletin yönetici sınıfını oluşturan seçkin bireylerin yetiştirildiği bir eğitim kurumu olarak varlığını sürdürmüştür.

Enderun Mektebi'nin eğitim sistemi, modern üstün yetenekliler eğitimine yönelik birçok önemli prensibi bünyesinde barındırmaktadır. Öğrencilerin seçimi, eğitimi ve yetiştirilmesi süreçlerinde uygulanan yöntemler, çağdaş üstün yetenekliler eğitimine ışık tutacak niteliktedir. Eğitimcilerin "her bireyin potansiyelini en yüksek düzeyde geliştirmek amacıyla bireysel ilgi ve özel eğitim programları" sundukları belirtilmiştir. Bu bağlamda, Enderun Mektebi'nde eğitim gören öğrenciler, zekâ ve yeteneklerine göre çeşitli alanlarda eğitilmiş ve bireysel yeteneklerinin en üst düzeye çıkarılması hedeflenmiştir.

Modern eğitim sistemleri üstün yetenekli öğrencilerin özel gereksinimlerini karşılamak amacıyla çeşitli programlar geliştirmiştir. Türkiye'de bu bağlamda Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) ve Üstün Yetenekli Bireyler Eğitim Programı (ÜYEP) gibi programlar, üstün yetenekli öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak ve potansiyellerini en üst düzeye çıkarmak için tasarlanmıştır. BİLSEM, üstün yetenekli çocuklar için özel olarak düzenlenmiş merkezlerde, yeteneklerini geliştirmelerine yönelik çeşitli eğitim ve destek hizmetleri sunarken; ÜYEP ise, genel eğitim sistemi içerisinde üstün yetenekli öğrenciler için özel müfredatlar ve öğretim stratejileri sağlamaktadır.

Bu araştırma, Enderun Mektebi'nin eğitim programı ile günümüz üstün yetenekliler okulları olan Bilim ve Sanat Merkezleri ile Anadolu Üniversitesi bünyesinde bulunan Üstün Yetenekliler Eğitim Programının (ÜYEP) eğitim programları karşılaştırılmalı olarak inceleyerek benzer ve farklı yönlerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Problem Durumu

Üstün yetenek kavramını kendi akran grubuna göre daha üst zekâ ve yeteneklere sahip, daha çabuk öğrenen, daha üst bilişsel ve zihinsel özelliklere sahip bireyleri nitелеmek için kullanılan bir kavramdır. Yetenekler kişilerin yaşadığı deneyimler ve eğitimler sonucu kendini göstermektedir. Bireylerin yeteneklerinin keşfetmesi için kendilerini tanımaları en önemli noktadır. Birey bunu tanımayı kendisi yapamıyorsa yeteneklerini ortaya çıkartıp geliştirecek bir eğitim düzenlemesi yapılması gerekmektedir.

Her toplumda üstün zekâ ve yeteneğe sahip kişiler bulunmaktadır bu kişiler toplumun yüzde ikisini oluşturmaktadır (Mirman, 2003). Günümüzde bu bireylerin ihtiyaç duyduğu eğitimin sağlanması için önemli adımlar atılmış ve kendi düzeylerine uygun eğitim görmeleri için üstün yetenekliler programları oluşturularak eğitim kurumları açılmıştır. Osmanlı Devleti üstün yetenekli kişileri eğitmek için Enderun Mektebini açmış ve üstün yetenek ve zekaya sahip kişileri daha küçük yaşlarda tespit etmiştir. Küçük yaşlarda tespit ettiği öğrencileri en iyi şekilde eğitmiş yeteneklerini en iyi şekilde geliştirmiş ve uzun yıllar devletin nitelikli insan gücünü bu kurum üzerinden sağlamıştır. Yüzlerce yıl bu kurum üzerinde öğrenci yetiştirmesi Osmanlı Devleti'nin üstün yetenekli öğrencileri eğitmesindeki başarısını ortaya koymaktadır.

Günümüz üstün yetenek okulları olan BİLSEM ve ÜYEP eğitim programları ile Enderun Mektebi eğitim programı karşılıklı olarak incelendiğinde bu kurumların oldukça benzer noktalarının olduğu düşünülmektedir. Öğrenci seçim süreci, verilen dersler, kabiliyet ve yeteneklere önem ve bu yeteneklerin en iyi şekilde geliştirilmeye çalışması benzerlik gösterirken din eğitimi sert disiplin kurumsal amaç gibi durumlar farklılık göstermektedir. Bu nedenle, yapılan araştırmanın problem durumu; Enderun Mektebi ve BİLSEM-ÜYEP eğitim kurumlarının öğrenci tespit ve seçim süreci, eğitim kurumlarının amaçları, programın genel yapısı, eğitim metotları, öğrenimi gerçekleştirilen derslerin ortak ve farklı noktaları arasında bir benzerliğin olup/olmadığı araştırılmak istenilmiştir.

Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi “Enderun Mektebi ve BİLSEM-ÜYEP eğitim kurumlarının öğrenci tespit ve seçim süreci, eğitim kurumlarının amaçları, programın genel

yapısı, eğitim metotları, öğrenimi gerçekleştirilen dersleri arasında bir benzerlik ve farklılık var mıdır?” sorusu oluşturmaktadır.

Alt Problemler

1- Osmanlı Devleti eğitim birimlerinden olan Enderun Mektebinin eğitim programının ve BİLSEM – ÜYEP okullarının eğitim programlarının genel yapısının karşılaştırılmalı incelemesi nasıldır?

2- Enderun Mektebi ile BİLSEM – ÜYEP amaç ve eğitim ilkelerinin karşılaştırılmalı incelemesi nasıldır?

3- “Enderun Mektebi! Ne öğrenci seçimi ve usulü ile BİLSEM ve ÜYEP programına öğrenci seçimi ve usulünün karşılaştırılmalı incelemesi nasıldır?

4- “Enderun Mektebinde kullanılan eğitim metotları ile BİLSEM ve ÜYEP eğitiminde kullanılan eğitim metotlarının karşılaştırılmalı incelemesi nasıldır?

5- “Enderun Mektebi’nde öğrenimi gerçekleştirilen dersler ile ÜYEP-BİLSEM okullarında öğrenimi gerçekleştirilen derslerin karşılaştırılmalı incelemesi nasıldır?

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Osmanlı İmparatorluğu’nun en nitelikli eğitim kurumu olan ve birçok araştırmacı tarafından üstün yetenekliler okulu olarak nitelenen Enderun Mektebi’nin günümüzün üstün yetenekliler eğitiminde önde gelen kurumlarından olan Bilim Sanat Merkezleri ve Üstün Yetenekliler Eğitim Programı’nın benzer ve farklı yönlerini ortaya koymaktır. Araştırmada ortaya konmak istenen asıl nokta günümüzden beş yüz yıl önce eğitim veren bir eğitim kurumunun günümüz üstün yetenekliler eğitimine göre nasıl bir eğitim verdiği ve verilen eğitimin benzer farklı yönlerinin neler olduğudur.

Araştırmanın Önemi

Osmanlı Devleti Enderun Mektebi eğitimiyle devletin ihtiyacı olan nitelikli insan ihtiyacını karşılamıştır. Yetiştirdiği insanları vezirlik, sadrazamlık, sancak beyliği, beylerbeyliği gibi en üst mevkilerde görevlendirmiştir. Bununla birlikte askeri görevliler ve

saray görevlileri de yetiştirilen insanlardan seçilmiştir. Enderun Mektebi'ne seçilen öğrenciler birçok aşama, kural ve eğitimden geçirilerek bu mektebe girmişlerdir. (Uzunçarşılı, 1988). Bu durum günümüz üstün yetenekli öğrencilerin tanılanması ve BİLSEM-ÜYEP gibi önde gelen kurumların öğrenci tespit ve kabul şekline benzemektedir. Tarihimizde özel yeteneklere sahip akranlarından zekâ ve yetenek olarak önde olan kişileri en iyi şekilde değerlendiren devlet Osmanlı Devleti olmuştur. Bunu Enderun Mektebi ve mektebe hazırlık süreci sayesinde yapmıştır. Mehmet İpşirli (2008) Enderun Mektebi eğitimini “ *çalışma sistemi, programı ve işleyişi Enderun'un bir mektepten ziyade çeşitli hünerlerin, sanatların, idarî ve siyasî bilgilerin uygulamalı olarak öğretildiği, kabiliyetlerin tespit edilip geliştirildiği bir kurs ve staj yeri*” olarak ifade etmiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1988) ise eserinde Enderun Mektebinde kabiliyet ve yeteneklerini en iyi ve en üst düzeyde gösterenler akranlarının önüne geçenler verilen eğitimi başarıyla tamamlaya bilirler demiştir.

Araştırmacılar tarafından bir üstün yetenekliler okulu olarak nitelenen Enderun Mektebi'nin günümüzde üstün yetenek eğitiminde önde gelen BİLSEM ve ÜYEP ile karşılaştırılarak incelenmesi ve ÜYEP' ilk kez böyle bir araştırmaya konu olması bu araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Yapılan araştırmanın sınırlılıkları Enderun Mektebi eğitim programı ile BİLSEM ve ÜYEP güncel eğitim programlarıdır.

Tanımlar

Enderun Mektebi: Osmanlı Devleti eğitim kurumlarından biridir. Bu eğitim kurumu devşirmeden gelen öğrencileri en iyi şekilde eğiterek Osmanlı Devleti'nin nitelikli insan ihtiyacını karşılayan okuldur.

ÜYEP: Anadolu Üniversitesi ve TÜBİTAK tarafından kurulan üstün yetenekliler okulu ve programıdır.

BİLSEM: Milli Eğitim Bakanlığı tarafından üstün yetenekli çocukları tespit etmek ve düzeylerine uygun eğitim vermek için 1993 yılında kurulan okullardır.

Üstün Yetenek: Bireyin bir veya birden çok alanda akranlarına göre daha yetenekli ve kabiliyet olmasıdır.

Devşirme Sistemi: Osmanlı Devleti'nde Enderun Mektebine ve Kapıkulu ocağının insan ihtiyacını sağlamak için gayrimüslim ahaliden küçük yaşta çocukların Türkleştirilip, Müslümanlaştırıldığı sistemdir.

1. BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Enderun Mektebi

Enderun Mektebi, Osmanlı İmparatorluğu'nda saray içinde yer alan ve devletin en önemli yönetici kadrolarını yetiştiren bir eğitim kurumudur. 15. yüzyılda temelleri atılan ve 20. yüzyılın başlarına kadar varlığını sürdüren Enderun, Osmanlı eğitim ve idari sisteminin merkezi unsurlarından biriydi.

13. yy.'da Anadolu Selçuklu devleti yıkılma sürecine girip parçalandıktan sonra kurulan beyliklerden biri olan Osmanoğlu beyliği kısa sürede büyüyüp bir cihan imparatorluğu olmuştur. Osmanlı Devleti, bir sınır beyliği olduğu için fetih hareketlerini kısa sürede Bizans ve Balkanlar üzerine yöneltmiş ve topraklarını bu doğrultuda genişletmiştir. Özellikle 1. Murat döneminde bu durum hız kazanmış ve sınır güvenliği için asker ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu durumdan dolayı Sultan 1. Murat “Pençik Kanununu” çıkarmıştır. Bu kanun Enderun Mektebinin temelini oluşturmuştur. Çünkü Enderun’a yalnızca üstün zekâ ve yeteneğe sahip devşirmeler girebilmekteydi.

Enderun Mektebi, Osmanlı İmparatorluğu’nda devlete üst düzey yöneticiler yetiştirmek amacıyla kurulan bir saray okuludur. Enderun Mektebi’nin kuruluş dönemiyle yapılan araştırmalar ilgili iki farklı görüş ortaya çıkarmıştır. Birinci görüş Enderun Mektebinin Sultan 2. Murat dönemini kapsayan 1421-1451 yılları arasında kurulduğu İkinci görüş ise Fatih Sultan Mehmet’in İstanbullu fethederek Osmanlı Devleti’ni imparatorluk haline getirdiği ve imparatorluğun ihtiyacı olan nitelikli ve yetenekli insan ihtiyacını karşılamak için bu fetihden sonra Enderun Mektebi’ni Fatih Sultan Mehmet’in kurduğudur. Birinci görüş kapsamında Akkutay (1984), *Enderun Mektebi* adlı eserinde mektebin kuruluşunu şu şekil açıklanmaktadır:

“ Devlet-i Âliyye-i Osmaniye’nin ibtida-i teşekkülünde Mabeyn-i Hümayunun tanzimine dahi bed’ olunup cennet mekan Gazi Sultan Murat Han-ı Sani Hazretleri zamanında orta sarayında Daire-i Hümayunun tanzimi sırasında Harem-i Hümayun istihdam olunduğu gibi hizmeti şahaneleri için dahi mahalik-i menkule zadedgân evladından bazıları celb ve terbiye olunarak Enderun-ı Hümayunun esası vaz’ olunmuş ve onlardan birçoğu

sunufu ilmiye ve kalemiyye ve mülkiyede kesb-i meleke ve iktidar ile vüzerâ ve sūdūr ve beylerbeyi yani vülattan olmuşlardır.”

Buradan anlaşılacağı gibi Akkutay eserinde mektebin kuruluşunun Sultan 2. Murat döneminde olduğunu belirtmektedir.

Bununla birlikte bu konu üzerine araştırma yapan bazı isimler Enderun mektebinin kuruluşunu Fatih Sultan Mehmet döneminde olduğunu belirtmektedir. Bu isimlerden biri olan İsmail Hakkı Baykal (1953) *Enderun Tarihi* adlı eserinde okulun kurucusunu Sultan 2. Mehmet olarak belirtmiş. Bu durumda dolayı akademik camiada oluşan kanı Enderun Mektebinin II. Murad zamanında Edirne Sarayı'nda kurulduğu ancak asıl teşkilatlanmanın Fatih Sultan Mehmed zamanında olduğudur (Akkutay, 1984). Fatih Sultan Mehmed İstanbullu fethettikten sonra Enderun Mektebi'nden devlete hizmet edecek nitelikli ve yetenekli her kabiliyette insanın ve devlet adamının yetiştirilmesini emretmiştir. Edirne Sarayı'nda babası tarafından kurulan sistemi daha da iyileştirilip geliştirerek Topkapı Sarayı'nda uygulamıştır (Ali Seydi Bey, t.y).

Fatih Sultan Mehmed dönemi ile başlayan Enderun Mektebi'nin gelişmesi bu dönemle ilgili kalmamış Fatih'ten sonra gelen padişahlar döneminde de devam etmiştir. Enderun mektebine birçok oda eklenmiş farklı yapılar yapılmış odaların kapasiteleri yükseltilmiştir. Enderun Mektebi daha sonraki süreçlerde 17. Yüzyılda 18. Yüzyılda bir dizi tadilat ve tamirat görmüştür. Odalar ve Enderun bölümü değişikliklere uğramıştır (Akkutay, 1984).

Enderun Mektebi'nde Fatih Sultan Mehmed döneminden sonra gelen padişahlar mektepte birçok memur atamış ve bu memurların görevlerini mektebin kural-düzenini kanuna bağlamışlardır. Sonraki dönemlerde Enderun Mektebinin öğrenci ihtiyacını karşılamak için Galata Sarayı hazırlık okulu olarak açılmıştır.

Sultan Süleyman döneminde zirve noktasına gelen Enderun Mektebi bu dönemde Enderun Mektebi görevlileri ve öğrencilerle birlikte mevcudu binlere yaklaşmış çok büyük bir kurum haline gelmiştir. Mektepte görevlilerde dahil olmak üzere düzen ve nizam dışında hiçbir uygulama ve duruma izin verilmezdi. (Ali Seydi Bey, t.y)

18. ve 19. Yüzyılda Avrupa' da meydana gelen değişimler tüm Dünyayı etkisi altına almış toplumun ve devletin her alanında köklü değişimler meydana getirmiştir. Osmanlı

Devleti bu değişimlere uzak kalmış ve gerilemeye başlamıştır. Osmanlı merkezi otoritesi bu tarihlerden itibaren zayıflamaya başlamıştır. Bu gerileme süreci Enderun Mektebine de etki etmiş bu eğitim kurumunda bozulma ve aksaklıklara neden olmuştur. Devletin merkezi otoritesindeki zayıflama, eğitim kalitesinin dūřmesine ve devşirme sistemindeki aksaklıklara yol amıştır. Bu dönemde, Enderun Mektebi'ne alınan öğrencilerin seçimi liyakat yerine saraya yakınlık ve kişisel bağlantılarla yapılmaya başlanmış, bu da mektebin işlevselliğini ve prestijini azaltmıştır. Halil İnalçık, bu dönemde saray bürokrasisinde liyakatin yerini kayırmacılığın aldığını ve bu durumun Enderun'un temel prensiplerine zarar verdiğini vurgulamaktadır (İnalçık, 2003).

Bu gerileme ve zayıflamadan kaynaklı Osmanlı devleti bazı çareler aramış ancak başarılı olamamıştır. Belirli Osmanlı Devleti hükümdarları Avrupa'yı örnek alarak batı tarzı eğitim kurumları amaya karar vermiş bu durum Enderun Mektebinin iyice gözden dūřmesine neden olmuştur. Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw, bu süreçte Osmanlı yöneticilerinin Avrupa'daki eğitim sistemlerini inceleyerek, Batı tarzı okulların aılmasının:

"Osmanlı eğitim sistemini modernize etme ve Batı'nın teknolojik ve bilimsel ilerlemelerine yetişme amacı taşıdığını" belirtmektedirler." (Shaw & Shaw, 1976)

Tanzimat Dönemi (1839-1876) ise Osmanlı İmparatorluğu'nda köklü reformların yapıldığı bir dönemdir. Tanzimat dönemi ile, Osmanlı Devleti, Batı tarzı modernleşme hareketlerini benimsemeye başlamış ve bu doğrultuda eğitim sisteminde de önemli değişiklikler yapılmıştır. Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw, Tanzimat reformlarının *"devletin modernleşme ve merkezizetilik politikalarının bir parçası olarak, geleneksel eğitim kurumlarının yerine Batı tarzı okulların kurulmasını öngördüğünü"* belirtmektedir (Shaw & Shaw, 1976). Enderun Mektebi'nin müfredatı ve eğitim sistemi, Batı'da hızla gelişen modern eğitim yöntemlerinin gerisinde kalmış ve bu durum, mektebin etkisinin yitirilmesine neden olmuştur.

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte (1908), Osmanlı Devleti'nde daha radikal reform hareketleri başlamıştır. Bu dönemde, özellikle eğitim alanında Batı tarzı modern eğitim kurumları açılmış ve mevcut eğitim sisteminde köklü değişiklikler yapılmıştır. Ziya Gökalp gibi dönemin aydınları, modern eğitim sistemlerinin benimsenmesi gerektiğini savunmuş ve bu görüşler, Osmanlı eğitim politikalarına yön vermiştir. Benjamin C. Fortna, modern eğitim

kurumlarının kurulmasının, *"geleneksel kurumların işlevini yitirmesine ve sonunda kapatılmasına neden olduğunu"* vurgulamaktadır (Fortna, 2002).

Enderun Mektebi'nin kapatılması, bu reformların bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. 1909 yılında, II. Meşrutiyet reformlarının bir parçası olarak Enderun Mektebi resmen kapatılmıştır. Osman Ergin, bu süreci *"Osmanlı eğitim sisteminin köklü bir dönüşüm geçirdiği ve Enderun Mektebi'nin modernleşme çabalarına uyum sağlayamaması nedeniyle kapatıldığı bir dönem"* olarak tanımlamaktadır (Ergin, 1977). Bu süreçte, Osmanlı eğitim sistemi, geleneksel kurumların yerine modern Batı tarzı eğitim kurumlarının ön plana çıktığı bir dönüşüm yaşamıştır. Enderun Mektebi'nin 1909 yılında kapatılması, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme ve reform hareketlerinin bir parçası olarak gerçekleşmiş ve imparatorluğun eğitim sisteminde köklü bir değişimi simgelemiştir.

1.1.1. Enderun Mektebinde Eğitim

Enderun Mektebi'nde eğitim öğretim süresi 8 yıl kadar sürmekteydi. Küçük ve Büyük Odalarda orta derecede diyebileceğimiz bir eğitim verirken, üst odalarda ileri düzeyde eğitim verilmekteydi. Fatih Sultan Mehmet, Enderun mektebinde eğitim gören öğrencilerin ileri düzeyde geliştiğini fark edince, daha iyi ve kapsamlı bilimsel çalışmalar yapılması amacıyla ülkenin en vasıflı öğretmenlerini ve ustalarını Enderun mektebine atadı. Bu dönemden itibaren Enderun dini ilimler, beşerî-pozitif ilimler, güzel sanatlar gibi alanlarda dersler verildi ve başarılı kişiler yetiştirildi. Enderun'da yetişen öğrenciler devletin üst kademelerinde görev alacakları için Osmanlı padişahları bu öğrencilerle yakından ilgilenmiş en nitelikli ve yetenekli olanları vezirlik, sancak beyliği, beylerbeyliği, sadrazamlık, kaptanıderyalık gibi en önemli vazifelere getirmişlerdi. (Baykal, 1953)

Enderun Mektebi'nde eğitimin verildiği her alanda uygulamalı ve staj içerikli bir eğitim sunulmuştur. Bu sayede Enderun Mektebi öğrencilerin büyük tecrübeler kazandığı bir okuldu. Enderun Mektebinde verilen bu eğitimde öğrenciler ağır bir disiplin sistemi içerisinde eğitim almış bu disiplin anlayışında Enderun görevlileri dahil kimseye müsemma gösterilmemiştir. Her öğrenci kabiliyet ve yetenekleri çerçevesinde yükselmiştir. Öğrenciler arasında rekabet teşvik edilmiş bu rekabet ortamıyla en iyi ve nitelikli eğitim verilmiş bu durumda Enderun Mektebini geliştiren nitelikli bir kurum haline getirmiştir. (Aydüz, 2008: 141-142).

Enderun Mektebinde saray öğretmenleri bulunur bununla birlikte dışarıdan gelen alanında bilgili ve nitelikli öğretmenler gelir ve Enderun mektebinde eğitim verirlerdi. Dışarıdan Enderun'a eğitim vermeye gelen öğretmenlerin arasında Beşiri bilimler, güzel sanatlar, el işçiliği gibi alanlardan öğretmenler bulunurdu. (Enç, 2004b: 70-71).

Enderun Mektebi'nde öğrenimi gerçekleşen dersler, medresede verilen dini dersleri de içerse de birçok yönden farklılık gösteriyordu. Bu farklılıklar Güzel sanat dersleri askeri dersler, el işçiliği, pozitif bilim derslerinin öğreniminin gerçekleşmesi şeklindedir. (Doğan, 1997: 417).

Enderun Mektebi'nde disiplin sağlamak amacıyla Ak Ağalar önemli bir rol oynamıştır. Disiplin ve düzeni sağlamak için öğrencilerin ahlak, terbiye ve davranışlarına dikkat edilmiştir (Akkutay, 1999: 190). Enderun Mektebi'nde uygulanan disiplin anlayışı ile öğrenciler her alanda öğrenmeleri gereken dersleri öğrenmişlerdir. Öğrencilerin davranışlarına büyük önem verilmiş ve topluma örnek kişiler olmaları sağlanmıştır (Zeyrek ve Erken, 2009: 349). Enderun Mektebinde öğrencilerin davranış, ahlak ve terbiyelerine son derece önem gösterilmiş bu bağlamda kurullar koyulmuştur. Bu kurallara uygunsuz harekette bulunanlar sert cezalara çarptırılmıştır.

Miller, “*Fatih'in Saray Okulu*” adlı eserinde şöyle demektedir:

“Enderun içoğlanları İslâm adet ve gelenekleri ile Türk edep ve muaşeret kurallarında büyük bir dikkat ve ihtimamla eğitim görürlerdi”. Enderun Mektebinde bulunan bir gözlemci ise notlarında şunları ifade etmektedir: *“Soylu Türkler, içoğlanları ve sarayda çalışan öteki görevlilerin insan ilişkilerinde gösterdikleri nezaket, incelik ve zarafetle başka hiçbir ulusunki yarışamaz. Bu konuda çok etkili eğitim gördükleri ortadadır”* (Akt. Enç, 2004b: 73).

Enderun Mektebi bu durumlar ışığında değerlendirildiğinde öğrencilerinin her yönüyle bir rol model olmasını istemiştir.

Enderun eğitimi kendinden sonra gelen eğitim kurumlarına örnek olarak he zaman sunulmuştur ve kuruluşan önceki okullara göre ise çok üst bir okuldur.. (Akarsu, 2004'a: 97).

Enderun Mektebinde verilen eğitimle birçok başarılı insan yetişmiştir. Bu devlet adamları devlete hizmetlerde bulunmuş devleti daha da güçlendirip ileri taşımıştır. Sokulu Mehmet Paşa, İbrahim Paşa, Mahmut Paşa, Köprülü Mehmet Paşa, Lütü Paşa gibi isimler bu mektebin eğitiminden çıkarak sadrazam olmuş önemli isimlerdir. Bununla birlikte Enderun dan çıkan Kaptanı Derya, Sancak Beyi, Beylerbeyi gibi makamlara gelen birçok devlet adamı bulunmaktadır.

1.1.2. Enderun Mektebi Eğitim İlkeleri:

Disiplin ve İtaat: Öğrencilere disiplin ve itaati öğretmek onları devlet hizmetine uygun hale getirmek için sıkı ve sert bir eğitim verilirdi.

Seçkin Öğrenciler: Enderun'a alınacak öğrenciler, Osmanlı sınırları içindeki çeşitli bölgelerden, özellikle Balkanlardan devşirme sistemi ile seçilen zeki ve yetenekli, güzel, kusurları olmayan, erkek çocuklardan oluşurdu. Bu çocuklar Türk-İslam kültürüne adapte edilerek özel olarak eğitilirdi. Devşirme dışı öğrenci alınmazdı.

Çok Yönlü Eğitim: Enderun Mektebi'nde öğrenciler, akademik, askeri ve sanatsal alanlarda çok yönlü bir eğitim alırlardı. Matematik, geometri, astronomi, coğrafya, edebiyat, müzik, hat sanatı gibi dersler verilirdi. Aynı zamanda fiziksel eğitim ve spor faaliyetleri de önemliydi.

İslami ve Ahlaki Eğitim: Din eğitimi, İslami ahlak ve kurallar Enderun'un önemli bir parçasıydı. Öğrencilere Kur'an-ı Kerim, hadis ve İslami ilimler öğretilirdi. Ayrıca ahlaki değerler ve erdemler üzerinde durulurdu.

İleri Düzey Dil Eğitimi: Enderun'da Arapça, Farsça ve Osmanlı Türkçesi gibi dillerin yanı sıra, gerektiğinde diğer yabancı diller de öğretilirdi. Bu sayede mezunlar hem iç hem de dış yazışmalarda yetkin olurlardı.

Yetenek Gelişimi: Öğrencilerin sahip olduğu yeteneklerin en iyi ve nitelikli şekilde geliştirilmesine önem verilerdi. Bu kapsam özellikle askeri ve yöneticilik anlamında becerilerin üzerinde durulurdu.

Bilim Sanat: Öğrencilerin entelektüel ve sanat anlamda gelişmeleri hedeflenir. Örnek kişiler olması hedeflenir.

Liderlik ve Yönetme Becerisi: Öğrencileri yüksek devlet görevlerine hazırlama önem taşır.

Pratik ve Uygulamalı Eğitim: Teorik bilgilerin yanı sıra, pratik uygulamalar ve stajlar da eğitim programının bir parçasıydı. Öğrenciler, sarayda ve devletin çeşitli kademelerinde görev alarak deneyim kazanırlar ve eğitim almanın yanında çalışıp maaş alırlardı.

Kabiliyet ve Terfi: Enderun'da başarıya dayalı bir ilerleme sistemi mevcuttu. Öğrenciler, yetenekleri ve başarılarına göre sınıflarını geçer ve sarayın çeşitli kademelerinde görev alırlardı. En başarılı olanlar devletin en üst kademelerine kadar yükselebilirdi.

1.1.3. Enderun Mektebinde Eğitim Metotları

Enderun Mektebinde öğrencilerin eğitilmesi ve yeteneklerinin geliştirilmesi için birçok metot kullanılmıştır. Bu metotlar öğrencileri Enderun Mektebi eğitimine hazırlamış aynı zamanda ahlaklı, yetenekli, disiplinli sadık bireyler haline getirmiştir.

1.1.3.1 Aileye Verme

Gayrimüslim ahaliden devşirilen çocuklar Türk örf, adet, gelenek ve kültürünü öğrenmesi için Türk bir ailenin yanına verilirdi. Bu ailenin yanında 3-8 yıl kadar kalır ve Türk kültürüne adapte edilirdi (Akkutay, 1984). Bu sistem devşirilen öğrencilerin Enderun Mektebine hazırlık aşamasının ilk kısmı olarak nitelendirilebilir. Ailenin yanında kaldığı süre boyunca çocuk İslam dinini, Türkçeyi öğrenir çiftçilik, hayvancılık gibi faaliyetlere katılırdı. Bu sistem uyum sağlam süreci olarak ele alınabilir. Bir bireyin topluma ve çevreye uyum sağlaması toplumsal normları benimsek ve uyum sağlamakla olmaktadır aileye verme sistemi bu açıdan anlamlı ve ustaca düşünülp uygulanmış bir sistemdir (Uyaroğlu, 1989).

1.1.3.2. Hazırlık Sarayları

Enderun Mektebine hazırlığın ikinci kısmı olup Enderun Mektebi'nin ilk kademesi diyebileceğimiz bu okullar Edirne, Galata, İbrahim Paşa ve İskender Çelebi Sarayı'dır. Devşirilen öğrenciler hazırlık saraylarına alınır altı - sekiz yıl eğitim alırlardı. Üstün başarı gösterenler Topkapı Sarayı'nda Enderun Mektebine geçerdi. Diğer öğrenciler Kapıkuluna gönderilirdi (Akarsu, 2004). Öğrenciler hazırlık saraylarına alındığında matematik, kuran,

tarih, el sanatları, güzel sanatlar vb. Dersleri görür aynı zamanda iş faaliyetlerine katılarak bir nevi staj yaparlardı. Öğrencilerin staj yapmaları uygulamalı eğitim verildiğini göstermektedir. Bu eğitim anlayışı Enderun Mektebinin her sınıf seviyesinde bulunur. Bu saray okullarında devşirilen öğrenciler tamamen Türkleştirilip Müslümanlaştırılırdı (İsfendiyoğlu, 1952).

1.1.3.3. Ödül ve Ceza

Osmanlı devleti hayatın yer yerinde düzen ve kurullara bağlı bir sistem kurmuştur. Bu düzen Osmanlı Devleti'nin uyguladığı sert disiplin anlayışı sayesinde oluşmuştur. Uygulanan disiplin özellikle eğitim kurumlarında tavizsiz ve sert bir biçimde uygulanmıştır. Enderun Mektebinde istenmeyen uygunsuz bir durumda, uygunsuz hal ve hareketi yapan öğrenci , görevli, yönetici fark etmeksizin cezalandırılırdı. Bu cezalar ihtar, azarlama, maaş kesme, Dayak ve idam şeklinde uygulanırdı (Akkutay, 1984). Uygulanan bir diğer ceza ise Enderun Mektebinden kovulmadır. Kendi isteği dışında hiçbir şey verilmeden gönderilir bir daha Saraya yaklaştırmazdı (Enderunlu İlyas Ağa, 1987). Tembellik etmek, derslere geç gelmek, öğretmenlere saygısızlık etmek, sarayda adaba aykırı harekette bulunmak, sofrada adabına uymamak, temizliğe dikkat etmemek, gibi durumlar hoş karşılanmaz bunları yapanlar maaş kesme, ağır işte çalışma hatta dayak cezaları uygulanırdı (Akkutay, 1984). Bu disiplin yalnızca öğrencilere değil Enderun Mektebi'nde görevli herkes için uygulanmıştır. Öğretmenler yöneticiler, memurlar bu disiplin ve ceza sistemine dahildir. Bu konu padişahlar asla müsamaha göstermemişlerdir. Fatih Sultan Mehmet Enderun Mektebinde yaşanan sıkıntılardan dolayı idam ettirdiği görevliler olmuştur (Enç, M, 1973). Kanuni Sultan Süleyman ise veziriazamı ve yakın arkadaşı olan İbrahim Paşa'yı sürgüne göndermiştir (Lybyer, 2023) . Has Oda da bulan öğrenciler bu ceza sisteminden biraz ayrılmaktadır. Has oda halkı yalnızca padişah tarafından ya da onun bilgisi ve onayı dahilinde cezalandırılabilirdi. Has oda halkı alt odalarda bulunanlara ceza verebilirdi. Bu cezalar ağır cezalar değil azarlama, uyarma ve ufak fiziksel müdahaleler şeklindedir (Akkutay, 1984). Enderun Mektebinde ağır cezalar büyük kusur ve ayıplar sonucu verilirdi.

Bununla birlikte iyi davranışlar, başarılı performanslar, kabiliyet ve yetenekleri iyi ve güzel sergileme gibi durumlarda mükafatlandırma (ödül verme) yapılırdı. Dersler de başarı gösterenler, binicilik, silah kullanma, cirit gibi faaliyetlerde üstün başarı gösterenler müzik ve sanat alanında seçkin ve nitelikli performans gösterenler bizzat padişah tarafından ödüllendirilirdi. Para ödülleri, terfi, elbise, maaş artırma bu ödüllerdendir. En sık şekilde

verilen ödöl terfilerdir. Cezalar caydırıcı olarak kullanılmış ancak bu cezalara göre aşırı ödüllendirme yapılmıştır. Bu şekilde öğrenciler iyi, güzel, nitelikli davranışlara, yeteneklerine göstermeye yönlendirilmiştir. Bu ödüllendirme sistemiyle padişahında bizzat ödüllendirme yapması gibi durumlar öğrencileri sürekli pekiştirmiş ve görevlerini en iyi şekilde yapmaya yeteneklerini göstermeye itmiştir.

1.1.3.4. Disiplinleştirme

Osmanlı Devleti'nde saray okullarının öğrencileri Devşirme Sistemi'yle devletin farklı yerlerinden gelen öğrencilerden oluşmaktadır. Bu öğrencilerin dinleri, adetleri tamamen farklı olduğu için belli bir disiplin anlayışına ve otoriteye göre eğitilerek devletin kendi kültür ve anlayışına sahip olmaları sağlanması gerekliliği bulunmaktadır. Osmanlı Devleti bu durumdan kaynaklı olarak devşirme sisteminden gelen öğrencileri belirli bir disiplin sistemi altında eğiterek Türkleştirip müslümanlaştırmıştır. Bu disiplini Akağa denilen öğretmenler sağlar disiplin altında tutma işlemini sert bir şekilde uygularlardı. (Akkutay, 1984)

Bu disiplin temizlik, elbise bakımı, yemek yeme, terbiye, saygılı olma gibi vb. alanda uygulanmış ve akağalar kontrolünde gerçekleşmişti. Laubali ve kibirli hareketler yasaktı. Yemek yerken sofrada akağalardan ve yaşça kendilerinden büyük kişilerden önce yemek yemek, terbiye dışı yemek yemek, yemek dökmek. Bu gibi konuların hepsi akağalar tarafından öğretilir herhangi bir uygunsuz davranışta nasıl bir ceza alacakları belirtilirdi (Akkutay, 1984). Uygunsuz ve hoş karşılanmayan bir durum olduğunda gerekli ceza uygulanırdı. Enderun Mektebinde öğrencilere itaat güzel davranış, güzel ahlak büyük bir ısrarla öğretilirdi (Lyber, 2023).

Halil İnalcık (2003) *Devleti Aliye* adlı eserinde “*Tam Müslüman, kibar konuşmasını ve hareket etmesini bilen, edebiyata aşına, namuslu, nefesine hâkim çelebiler, centilmenler yetiştirmek*” şeklinde bu disiplinleştirme eğitimini açıklamaktadır.

1.1.3.5. Kabiliyetler (Yetenekleri) Yönelme ve Destekleme

Osmanlı Devleti'nde yükselmek, terfi almak iyi görev ve memuriyetlere gelmek kişilerin kabiliyetlerine, yetenek ve zekalarına bağlıdır. Hazırlık Saraylarında öğrenciler yeteneklerine göre gelişme yetiştirme fırsatı bulurlardı. Bu okullardan daha ileri gidemeyecek öğrenciler kapıkulu ocağına gönderilir veya çeşitli atölye ve imalathanelerde çalışma imkânı

bulurlardı. (Akkutay,1984). Öğrencinin yeteneği ne olursa olsun tespit edilip terfi alma imkanına sahip olurdu. Bu konu hakkında Busbecq *“Türkler Sultan hariç herkesi kabiliyeti ile değerlendirmişlerdir.” demiştir* (Lybyer, 2023).

Osmanlı Enderun Sistemi yüksek zekâ ve yeteneğe sahip insanları tespit ederek onların yetenek ve kabiliyetleri daha da geliştirerek devletin ihtiyaç duyduğu nitelikli kadroyu oluşturmuştur. Miller bir eserinde Busbecq’in bu konuyu *“Türkler, 'kendini eğitmekten aciz ve kıymet ifade etmeyen bir şahıs dahi olsa, istisnai bir adam bulsalar, bunu savaş için uygun bularak çok sevinirlerdi’”* şeklinde açıklamıştır (Akkutay, 1984).

1.1.4. Enderun Mektebinde Öğrenimi Gerçekleştirilen Dersler

Enderun Mektebinde eğitim belirli bir program çerçevesinde gerçekleşirdi. Bu program çerçevesinde öğrenciler devşirmeden itibaren sistemli bir eğitime tabi tutulur yetenek ve kabiliyetlerinin yanında psikolojik, fiziksel ve sosyal yönden gelişimine özen gösterilirdi. Program içinde dini bilgilerin yanı sıra tarih, astronomi, matematik, yabancı dil ve edebiyat gibi modern bilimlere yer verilmiş cirit, güreş gibi spor dersleri, el sanatları, güzel sanatlar alanlarına da önem verilmiş Enderun Mektebinde bu derslerin öğrenimi gerçekleştirilmiştir (Ödemiş, 2014). Fatih Sultan Mehmet İstanbul’un fethinden sonra matematik, fen ve birçok alanda en nitelikli eğitiminin sağlanması için saraya birçok ilim adamı davet etmiştir (Akkutay, 1984).

Osmanlı Devleti Eğitim Kurumlarından olan Enderun Mektebinde okutulan dersleri:

1. Dil ve Edebiyat Dersleri: Arapça ve Farsça gibi önemli dillerin yanı sıra Osmanlı Türkçesi öğretilirdi. Edebiyat dersleri de sunulurdu.
2. Tarih ve Coğrafya: Öğrencilere Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi ve coğrafi yapısı hakkında bilgi verilirdi.
3. Matematik ve Astronomi: Temel matematik ve astronomi bilgisi, takvimlerin oluşturulması gibi konuları içerirdi.
4. İslam İlimleri: İslam hukuku, teoloji ve din bilimleri öğretilirdi.

5. Sanat ve Müzik: Şairlik, minyatür resimleme, müzik gibi sanatsal yeteneklerin geliştirilmesi teşvik edilirdi.

6. Askeri Eğitim: Enderun'da askeri eğitim de alınırdı. Öğrenciler, Osmanlı ordusunun disiplini ve savaş stratejileri hakkında bilgi edinirlerdi.

7. Yabancı Dil ve Diplomasi: Bazı öğrenciler yabancı diplomatik ilişkiler ve dil öğrenimine yönlendirilirdi.

8. İdare ve Yönetim: Devlet yönetimi, bürokrasi ve idare konuları da öğretilirdi. Öğrenciler, devletin yönetimine hazırlanırlardı.

9. Sosyal ve Davranış Kuralları: Enderun'da öğrencilere uygun davranış biçimleri, görgü kuralları ve etik değerler öğretilirdi.

Ayrıca Ülker Akkutay (1984) *Enderun Mektebi* adlı eserinde okutulan dersler şu şekildedir:

Tablo 1.1. Enderun Mektebinde Öğrenimi Gerçekleştirilen dersler

Sene	Dersler
İptidai	Eczayı şerife (Kur'an), Talimi namaz (Namaz Öğretimi), Hesabı zihni, Hattı sülüs (Güzel Yazı)
Birinci Sene	
İptidai İkinci Sene	Kur'ân-ı Kerim, İlmihâl, Kıraat-ı Türkiye (Türkçe Okuma), Hesap, İmlâ, Hattı Sülüs (Güzel Yazı)
İptidai Üçüncü Sene	Kur'ân-ı Kerim, İlmihâl, Tecvit, Kıraati Türkiye (Türkçe Okuma), Hesap, İmlâ, Hattı sülüs (Güzel Yazı).
Rüşdî Birinci Sene	Ulûmu diniyye (Dini İlimler), Arabî (Arapça), Farisî (Farsça), Lisanı Osmanî (Osmanlıca), Hesap, İmlâ, Hattı sülüs (Güzel Yazı), Hattı rika (Güzel Yazı), Resim
Rüşdî İkinci Sene	Ulûmu diniyye (Dini İlimler), Arabî (Arapça), Farisi (Farsça), Lisanı Osmanî (Osmanlıca), Hesap, Coğrafya, İmlâ, Hattı rika (Güzel Yazı), Resim
Rüşdî Üçüncü Sene	Ulûmu diniyye (Dini İlimler), İlmi ahlâk, Arabî (Arapça), Farisi (Farsça), Lisanı Osmanî (Osmanlıca), Hesap, Coğrafya, İmlâ, Hattı sülüs (Güzel Yazı), Hattı rika (Güzel Yazı), Resim
	Ulûmu diniyye (Dini İlimler), İlmi ahlâk, Arabi (Arapça), Farisî (Farsça), Lisanı Osmanî (Osmanlıca), Hesap, Coğrafya, Hendese (Geometri), İmlâ, Hattı sülüs (Güzel Yazı), Hattı rika (Güzel Yazı), Resim
Özel Sınıf	Ulûm-u diniyye (Dini İlimler), İlmi kelâm, Tasvir-i ahlâk, Edebiyat-ı Osmaniye, Edebiyat-ı Farisiye, Mantık, Tarihi Umumi (Genel Tarih), Coğrafyayı Umumi (Genel Coğrafya), Riyaziye (Cebir, müsellesat (Trigonometri)), Ulûm u tabiiye (Fen Bilimleri)

1.1.5. Enderun'da Odalar

1.1.5.1. Büyük-Küçük Oda

Bu iki oda Enderun mektebinin ilk kademeleridir. Hazırlık sarayından “çıkmayla” gelen öğrenciler alınır, Türkçe, Arapça ve Farsça dersleri görür, güreş, atlama, koşu, ok çekme gibi sporla ilgili eğitim yaparlardı. Büyük- küçük odaların mevcutları zamanla değişse de genel anlamda büyük odada yüz küçük odada altmış öğrenci eğitim almaktaydı (İpşirli, 1995:186).

Büyük ve küçük odalardan sorumlu kişi Saray Ağasıdır. Bu odalarda “Halife” ismi verilen on iki öğrenci vardı ve bu öğrenciler odalarının değer gören ve yetenek sahibi öğrencileridir. Bu halifeler Enderun Mektebine dışardan gelerek eğitim veren hocalardan eğitim alırlar ve her bir halife de odada bulunan beş-on öğrenciye eğitim verirlerdi. (Uzunçarşılı, 1988). Büyük ve küçük odada bulunanların yaptıkları tek uygulama okuma ve yazma yapmak, spor alanları ile ilgili eğitim görme ve sanat öğrenme faaliyetinde bulunmaktır. Padişah ve sarayla ilgili hiçbir bir görevleri bulunmamaktadır. Büyük Oda ve Küçük Oda öğrencileri dolama adı verilen bir üniformaya sahip oldukları için “ Dolamalı” diğer oda öğrenciler de kaftan sahibi oldukları için “ Kaftanlı” şeklinde nitelenmiştir. Dolamalı öğrenciler bir üst kademeye geçince Kaftanlı sınıfına geçerlerdi. Dolayısıyla Kaftanlı odaları statü ve hiyerarşi bakımından Dolamalı odalardan üst birimde yer almaktadır (Uzunçarşılı,1988). Enderun da Büyük-küçük odada yer alanlar günlük 8 akçe maaş alırlardı. Bununla birlikte padişah vefat ettiğinde başında kuran okurlar bu hizmetten dolayı belirli bir akçe ücret alırlardı. (Taştan, 2017)

Büyük ve Küçük oda 1675 yılında Sultan 4. Mehmet tarafından hazırlık saraylarıyla birlikte kapatılmıştır.

1.1.5.2. Doğancı Koğuşu

Padişahın av ve avcılıkla ilgili faaliyetleriyle ilgilenirdi. Bu koğuşun başında “doğancı başı” denilen bir ağa bulunurdu. Doğancı koğuşu, kırk kişilik mevcuda sahiptir. Bu oda kaftanlı denilen Enderunluların beşinci kısmıdır yani kaftanlıların ilk odasıdır. Bu oda da bulunalar, Padişahın hayvanlarının bakımından sorumluydular. Doğancı odası, Sultan IV.

Mehmed döneminde kapatıldıktan sonra Doğancı Baş'ının görev ve yetkileri Bîrun görevlilerinden olan Çakırcı Baş denilen bir görevliye verilmiştir (Şimşirgil, 2005).

Doğancı Baş'ının maaşı kırk akçedir. Doğancı odasında yer alan diğer öğrenciler yirmişer akçe maaş almaktadır (Taştan, 2017). Her sene Ramazan ayında ve diğer önemli günlerde belli bir ücret de verilmesi kanundu (Baykal, 1953).

1.1.5.3. Seferli Koğuşu

4. Murad tarafında kurulan Enderun odasıdır. Kurulduğu ilk zamanlar Enderun'da bulunanların çamaşırlarının yıkanıp düzenlenmesi hizmetini görürlerdi. İlerleyen zamanlarda bu oda çeşitli meslek dallarının eğitime yönelmiştir. Deri işleri, dokuma, tezhip, musiki (musikişinas, hanende, kemankeş), oyma, kemankeş, pehlivan, berber verilen meslek eğitimlerinden Tamburi Osman, Enderun Ali Bey gibi bestekâr ve musikişinaslar seferli koğuşundan yetişmiştir. Hem pratik hem de uygulamalı eğitim görürlerdi. Koğuştan sorumlu kişiye “saray kethüdası” denilirdi (İpşirli, 1995, 1995:186; Hammer, C. I, 2007: 315). Seferli Koğuşunun boşlukları, Büyük ve Küçük Odalardaki öğrencilerin bu odaya alınmasıyla kapatılırdı. Bir boşluk olduğunda önce Büyük Oda'nın baş halifesi sefer koğuşuna geçerdi. (Uzunçarşılı, 1984). Mevacib defterine göre Seferli koğuşunda yer alanlar 10 akçe Seferli Kethüdası ise 30 akçe maaş alırdı (Şimşirgil,2005). Bununla birlikte Recep ayında hilat ve kafta baha akçeleri verilirdi (Pakalın, 1993) .

Bu oda 1831 de kapatılmış bu odada bulunanlar Hazine ve Kiler Koğuşlarına nakledilmiştir (Baykal, 1953).

1.1.5.4. Kiler Koğuşu

Fatih Sultan Mehmet döneminde kurulmuştur. Bu odadakilerin başlıca görevi hükümdarın ve haremdekilerin yemek ve sofraya işleriyle ilgilenmekti. Saray odaları ve mescitlerinin mumları da bu koğuş tarafından temin edilirdi. Bu koğuşun başında Kilerci başı bulunurdu. Kilerci başı ak ağalardan veya iç oğlanlardan olurdu. Padişaha yemeği götüren kişi ve Padişaha verilecek yemeğin pişmesi ve bunun padişahın huzuruna nakli ve yemek sonrasında hazırlanması kilerci başına aitti (Refik, 1934). Kiler koğuşu iç oğlanları, çıkmalarda ve sırası geldiği zamanlarda kapıkulu süvari bölüklerine verilirdi. Kilerci başı

sarayda terfi ederse Hazine başı çıkmayla terfi ederse Beylerbeylik veya Sancak Beyliği verilirdi (Baykal, 1953).

Mevacib defterine göre Kileci başı 70 akçe Kilerci koğuşunda yer alan diğer kişilere ise 10 akçe maaş verilirdi. (Taştan, 2017) Seferli koğuşunda olduğu gibi hilat ve kaftan baha akçeleri de alırlardı.

1.1.5.5. Hazine Koğuşu

Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul'un fethinden sonra kurulmuştur. Hazine koğuşunun âmiri hazinedar başı ve hazine kethüdasıdır. (Uzunçarşılı, 1988). Bu yöneticilerin yanı sıra, odanın en kıdemli üyeleri arasında Giyim Baş (Güğüm Baş) ve Kürkçü Baş da bulunur. Oda eskilerinden on iki kişi, 'bıçaklı eski' olarak adlandırılırdı ve bu kişiler odanın düzen ve disiplin işlerinden sorumluydu (Uzunçarşılı, 1988)

Bu koğuş mensupları Has odaya yükselir ya da Kapıkulu süvarisi olurdu. Bu odanın mevcudu çeşitli dönemlerde farklılık göstermiş olup 60-150 arasında değişmektedir. Bu odada yer alanlar hazinenin ve kıymetli eşyaların korunmasıyla görevlidirler. Bütün maaşları hazine odasında bulunanlar verir ve hesapları oda da bulunanlar tutardı. Hazine başı her zaman padişahın yanında bulunurdu.

Hazinedar başı, saray içi terfi alırsa sorumlu ağalardan biri olurdu. Saray dışına Çıkmayla gönderilirse Beylerbeyi gibi üst bir göreve gelirdi. Hazine Kethüdası, sarayda kaldığı sürece Hazinedar Baş'ının sorumluluğundaydı; dışarıya çıktığında ise en az Sancak Beyliği verilirdi. Oda eskilerinden en kıdemlilerinden olan Güğüm Baş, terfi ettiğinde Has Oda'ya geçer, saraydan çıktığında ise Müteferrika olurdu (İşpirli, 1995).

Mevacip defterine göre Hazinedar başı 85 Hazine Kethüdası 35 koğuşunda yer alan diğer kişilere ise 12 akçe maaş verilirdi (Taştan, 2017). Hazine koğuşu binası 1856 yangınında tahrip olmuş ve Sultan Abdülmecid tarafından tamir edilmiştir.

1.1.5.6. Has Oda

Enderun Mektebi'nin en yüksek ve en seçkin kademesidir. Bu oda Fatih Sultan Mehmet'in emriyle kurulmuştur. Bu odada bulunan öğrenciler çağın en iyi eğitim ve öğretimini görerek yöneticilik, askeri, diplomasi gibi birçok konuda çok iyi bir şekilde

yetişmiş kişilerdir. Has odanın mevcudu kırk kişidir. Bu mevcut da bir azalma olduğunda hazine, kiler ve seferli koğuşundan en seçkin kişiler bu odaya alınırđı.

Has Oda'ya kabul edilecek kişilerin sadece bilgi birikimlerinin değil, fiziksel görünümlerinin de uygun olmasına zen gösterilirdi. Kısa boylu oldukları için bazı ağalar bu odaya alınmamıştır (İlyas Ağa, 1987).

Bu odanın 4 önemli ağası vardır. Bunlar Has odabaşı, Silahtar, uhadar, Rikabdar Ağalardır. Özellikle Has oda başı ve Silahtar Ağa Has odada yer alan en önemli iki yetkilidir (Baykal, 1953).

Has Odabaşı

Has odabaşında padişahın dört mühründen birisi bulunurdu. Bu mühürle has oda da bulunan eşyalardan sorumlu olurdu (Uzunçarşılı,1984). Padişah nereye giderse has odabaşı da daima yanında bulunur törenlerde kutlamalarda padişahın kaftanını giydirirdi. (Refik, 1934). Has oda başlık 17.yy'da silahtarlığın önem kazanmasıyla 1681 yılında kaldırılmıştır. Sultan 2. Süleyman devrinde tekrar kurulmuş ancak eski önemini kaybetmiştir (Uzunçarşılı,1988). Has odabaşı günlük 75 akçe maaş yıllık ise 10000 akçenin üzerinde geliri olurdu.

Silahtar Ağa

Has odanın ikinci önemli ağası Silahtarağa'dır. Silahtarlık Tayyar zade Ata'ya göre Yıldırım Beyazıt zamanında kurulmuştur (Baykal, 1953). Silahtar ağa merasimlerde, kutlamalarda ve alaylarda padişahın silahı taşır ve daima yanında bulunurdu. (Uzunçarşılı,1984). Ağanın en önemli vazifesi padişaha ait silahların bakımı ve korunmasıydı. Bu silahların ve eşyaların temiz ve düzenli bir şekilde saklanmasına zen gösterirdi. Silahtar ağanın maaşı has odabaşın maaşından biraz düşüktür. Günlük 60 akçe almaktadır. Silahtar ağalık 1830 yılda son Silahtarağa olan Giritli Ali Ağa'nın vefatı üzerine kapatılmıştır (Taştan, 2017).

1.1.6. Hazırlık Sarayları

Enderun Mektebinin ilk kademesi diyebileceğimiz bu okullar Edirne, Galata, İbrahim Paşa ve İskender Çelebi Sarayı'dır. Devşirilen öğrenciler bu okullara alınır altı - sekiz yıl eğitim alırlardı. Üstün başarı gösterenler Topkapı Sarayı'nda Enderun Mektebine geçerdi. Diğer öğrenciler Kapıkuluna gönderilirdi (Akarsu, 2004).

1.1.6.1. Edirne Sarayı

Edirne'de iki saray bulunmaktadır. Bunlar eski saray ve yeni saraydır. Yeni saray denilen yerde padişahlar bulunmakta olup eski sarayda ise devşirmeden gelen öğrenciler yetiştirilirdi. Sultan 2. Murat döneminde yeni sarayın inşasını başlatmış tamamlanması Fatih Sultan Mehmet devrinde olmuştur (Baykal, 1953). Topkapı Sarayı yapılarına kadar Merkez saray burası olmuş eski saray Enderun'a hazırlanan öğrencilere tahsis edilmiştir. Eski Saraya gelen öğrencilerin sorumlusu Edirne Saray ağasıdır (Akkutay,1984).

Edirne Sarayı'nda eğitim gören devşirmeden gelen öğrencilerden yetenekli olanlara kılıç ok, kalkan gibi askeri eğitim ve binicilik dersleri verilirdi. Yeterli eğitim alan ve yetenekleri göze çarpan öğrenciler Enderun Mektebine alını diğer öğrenciler ise Kapıkulu ocağına gönderilirdi (Uzunçarşılı, 1984).

4. Mehmet döneminde kapatılmıştır.

1.1.6.2. Galata Sarayı

Galata Sarayı, Enderun Mektebi'nin temelini oluşturan ve öğrenci adaylarını hazırlayan önemli bir eğitim kurumudur. Sultan II. Bayezid döneminde (1481-1512) kurulan Galata Sarayı, devlete hizmet edecek yetenekli gençlerin seçilmesi ve eğitilmesi amacıyla inşa edilmiştir., İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı eğitim sisteminin merkezi unsurlarından biri haline gelmiştir.

Edirne sarayı Enderun mektebinin ihtiyacını karşılamada zorlanmaya başlayınca Sultan 2. Bayazıt zamanında kurulmuştur (İşpirli, 1996). Galata Sarayı, öğrencilerin her ihtiyacını karşılayacak şekilde kurulmuştur (Uzunçarşılı, 1988). Sarayda birçok oda bulunmakta olup bu odalar yüz ila iki yüz öğrenci alacak şekilde hazırlanmıştır. Buraya seçilen çocuklara din dersleri, güzel yazı teknikleri ve müzik gibi derslerin eğitimi verilmiştir.

Uygulamalı olarak da silah eğitimleri (kılık, ok, kalkan vb.), cirit, ata binmek gibi savaşta yarayacak teknikleri de öğrenirlerdi (İsfendiyaroğlu, 1952).

Galata Sarayı'nın kurulmasında etkili olan bu sarayın yapımı için Sultan 2. Bayazıt'a tavsiye veren Gül Baba, Galata Sarayına birçok öğretmenle birlikte eğitim vermek için sultan tarafından tayin edilmiştir. Bu öğretmenlerden verilecek eğitim ve dersler üzerine bilgiler almıştır. Güzel sanatları içeren dersler için Sultan 2. Beyazıt özel öğretmenler tayin etmiş ve spor dersleri de dahil olmak yetenekli ve zeki öğrencilerin öğretmenlerden en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamıştır (İpşirli, 1995). Galata Sarayı birçok değişim yaşamıştır. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman devrinde çok ciddi bir şekilde yenilenmiştir. Bu devirde Galata Sarayına az da olsa Türk çocukları da alınmıştır (Akkutay,1984).

1675 yılında diğer Hazırlık Sarayları gibi Galata Sarayı teşkilatlıda Sultan 4.Mehmet tarafından kapatılmıştır. En kabiliyetli ve yetenekli olanlar Enderun Mektebine alınmış diğer öğrenciler Kapıkulu Ocağı'na gönderilmiştir. Galata Sarayı Daha sonra tekrar açılmış farklı faaliyetlerde kullanılmış ancak istenen sonuç alınamayınca medreseye çevrilmiştir. En son 19. Yüzyıl sonlarında bugünkü Lise haline getirilmiştir (Akkutay,1984).

1.1.6.3. İbrahim Paşa Sarayı

16. yy' da Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı olan Pargalı İbrahim Paşa'ya tahsis edilmiş 1536 yılında onun idamından sonra Enderun Mektebine ve Kapıkuluna öğrenci yetiştirmek için hazırlık sarayı yapılmıştır. Buraya alına öğrenciler her alanda eğitim alırlardı. Yetenek ve kabiliyet olarak öne çıkanlar Enderun Mektebine alınır diğer öğrenciler Kapıkuluna gönderilirdi (Uzunçarşılı, 1984).

1675 yılında 4. Mehmet tarafından kapatılıp faaliyetlerine son verilmiştir.

1.1.6.4. İskender Çelebi Sarayı

Kanuni Sultan Süleyman döneminde kurulan ve Defterdar İskender Çelebi'nin ikamet ettiği bu saray, Çelebi'nin vefatından sonra bir mektep olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu saray hakkında çok fazla bilgi bulunmamakla birlikte, mevcut bilgilere göre diğer hazırlık sarayları gibi yetenekli öğrencilerin Enderun Mektebi'ne yerleştirildiği, diğer öğrencilerin ise Kapıkulu Ocağına gönderildiği bir kurum olduğu anlaşılmaktadır (Akkutay, 1984).

1.1.7. Devşirme Sistemi

“Devşirme” kelimesi “toplama” anlamına gelmektedir. Devşirme sistemi Osmanlı Devleti’nde yaşayan gayrimüslim ahalin çocuklarının küçük yaşlarda (5-8) alınarak hem askeri hem de bürokratik olarak devletin insan ihtiyacını karşılaması için kurulan sistemdir. Bu sistem sayesinde Üstün zekâ ve becerilere sahip olanlar sadrazamlar, vezirler, sancak beyleri gibi önemli yöneticiler olarak yetiştirilmekle birlikte Kapıkulu ocağının da sürekli olarak asker ihtiyacı karşılanmıştır.

Devşirme Sisteminin ne zaman kurulduğuna dair iki farklı görüş vardır. Bunlardan birincisi bu sistemin 1. Murat devrinde kurulduğudur. Sultan Murat’ın Pençik Kanunu’nu çıkararak savaş esirlerinin beşte birini devlet hizmetine alarak ahaliden faydalanmanın öncülüğünü yapmıştır. Bu durumdan dolayı birinci Görüşü savunanlar bu kanunun Devşirme Sistemini başlattığını söylemektedirler. Tevarih-i Ali Osman adı altında yazılmış bulunan bütün eserlerde Devşirme Kanununun 1. Murad zamanında kurulduğu belirtilmektedir (Refik, 1934). Miller eserinde Sultan 1. Murat’ın asker hazırlama- askere alma kanunu çıkarttığını belirtmektedir (Miller, 1941).

İkinci görüş ise 2. Murat döneminde devşirme sisteminin kurulduğudur. Fuat Köprülü’ye göre Sultan 1. Murat’ın Çıkardığı Pençik Kanunu tam anlamıyla devşirme anlamına geldiğini söylemenin mümkün olmadığını belirtmektedir. Çünkü devşirme sistemine Osmanlı Devleti’nin Rumeli ve Anadolu’ya tam anlamıyla hâkim olduktan sonra başvurmuştur bu tarihte Sultan 2. Murat devridir. (Köprülü, 1931). Bu iki görüşte akademik camiada Kabul görmektedir. Genel Kabul ise Pençik Kanunu’nun Devşirme Sisteminin temelini attığı 2. Murat devrinde geliştirilerek tam halini aldığıdır.

1.1.7.1. Devşirme Sisteminin Esasları

Devşirme Sisteminde her çocuk devşirilmezdi. Devşirmenin esasları bulunmaktadır. Bu esaslar bir kanuna bağlanmıştır. Bazı değişiklikler olsa da Devşirmesin esasları şu şekildedir (Koçu,1964) :

1. Devşirilecek olan çocuklar Balkanlar ve belli Anadolu yerleşkelerinden yapılırdı.
2. Devşirilecek çocuklar 8 ile 18 yaş aralığının da bulunmalıdır. Bazı durumlarda 20 yaşına kadar çocuklar devşirme olarak alınmasına izin verilmiştir.
3. İstenilen özelliklere sahip olan çocukların zeki, sağlıklı ve fiziksel olarak en iyi, güzel ve güçlü olanların seçilmesine dikkat edilirdi. Çocukların ahlak sahibi olması ve terbiyeli olmasına önem verilmiştir.
4. Devşirme için belirli bir zaman bulunmaz merkez ihtiyaç bildirdiği zaman yapılırdı.
5. Ailenin tek çocuğu ve bazı meslek sahiplerinin (çobanların vb.) çocukları devşirme dışı bırakılırdı.
6. Devşirme Sisteminde her kırk evden bir çocuk devşirme öğrenci alma şartı bulunmaktadır.
7. Yalnızca Erkek çocuklar devşirilirdi.
8. Kurallara uygun olan ailenin en az iki çocuğundan biri alınırdı.
9. Müslüman ailelerin çocukları ve Yahudiler devşirme kapsamına alınmazdı, sadece Hristiyan ailelerin çocukları seçilirdi.
10. Devşirme Sisteminde belirli bir zaman yoktur. Çocuklar devlet ihtiyaç bildirdiğinde yapılırdı.
11. Devşirmeyi Turnacıbaşı denilen bir ağa yapar ve kazaskerlik (kadılık) ve sancakbeyleri gibi yerel otoriteler tarafından denetlenirdi.

Devşirme sisteminde on sekiz yaşından küçük ancak evli olanlar, yetim olanlar, köy kethüdası oğlu, kel olanlar, güzellik anlamında kusurlu olanlar, belli meslek ve sanat sahibi olanların çocukları, doğuştan sünnetliler, Türkçe bilen, , payitahta gelip gitmiş olanlar, akranlarına göre çok uzun ve çok kısa boylu olanlar devşirme olarak alınmazlardı (Akkutay, 1984). Bununla birlikte Yahudiler ticaretle uğraştıklarından onlardan da devşirme olarak alınmaz (Uzunçarşılı, 1988).

Devşirme kanunuyla alınan çocuklar 100-200 kişilik kabileyle merkeze görülür orada iki üç gün dinlendirilirdi. İlk önce çocuklara Kelime-i Şehadet getirtilip sonra sünnet edilirdi (Uzunçarşılı, 1984) . Enderun Mektebi'ne kabul edilmek üzere devşirme sistemiyle seçilen çocuklar, önce Türk ailelerinin yanına yerleştirilerek Türk kültürüyle tanıştırılırlardı. Böylece, Türk dili ve Türk geleneklerini en iyi şekilde öğrenmeleri sağlanırdı. Türk ailelerin yanında bulunduktan sonra bu devşirmeler, Hazırlık Saraylarından birine alınır ve eğitim alırlardı. Bu saraylarda öğrencilerin kişisel yetenekleri ve farklılıkları ön planda çıkarılıp tespit edilirdi. Tespit edilen kabiliyet ve yetenekler ön planda tutulurdu. Savaş yeteneği olanlar askeri eğitime yönlendirilirken, üstün zekâ ve akla sahip olanlar Enderun Mektebi'ne kabul edilirdi.

Enderun Mektebi'nin Kapatılış Süreci

Enderun Mektebi, Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli eğitim kurumlarından biri olarak, uzun yıllar boyunca devletin en yüksek kademelerine yetkin liderler yetiştirmiştir. Ancak, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme çabaları ve eğitim sistemindeki reformlar, Enderun Mektebi'nin kapatılma sürecini hızlandırmıştır. Bu geçiş süreci, hem Osmanlı eğitim sisteminde köklü değişimlerin yaşandığı hem de imparatorluğun yönetim yapısında önemli dönüşümlerin görüldüğü bir dönemi yansıtmaktadır.

Enderun Mektebi'nin kapatılma süreci, 19. yüzyılın sonlarına doğru, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme hareketlerinin bir parçası olarak başlamıştır. 1869 yılında kabul edilen "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" ile eğitim sisteminde yapılan reformlar, geleneksel eğitim kurumlarının yerini modern eğitim yaklaşımlarına bırakmaya başlamıştır. Bu reformlar, *"eğitim sisteminin modernizasyonu ve Batı standartlarına uygun hale getirilmesi"* amacıyla gerçekleştirildi ve bu süreçte Enderun Mektebi'nin rolü sorgulanmaya başlandı (Karal, 1992: 122).

Enderun Mektebi'nin kapatılması, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim ve eğitim yapısındaki köklü değişimlerin bir yansıması olarak görülebilir. 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanı ve sonrasında yaşanan siyasal değişiklikler, geleneksel eğitim kurumlarının kapatılması ve modern eğitim sistemlerinin benimsenmesi sürecini hızlandırmıştır. Enderun Mektebi'nin bu dönemde kapatılması, *"Osmanlı yönetim yapısındaki köklü değişimlerin ve modernleşme sürecinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir"* (Öztürk, 2005: 75).

Enderun Mektebi'nin kapatılması, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme sürecinde geleneksel eğitim yöntemlerinin yerini modern eğitim yaklaşımlarına bırakmasının bir göstergesidir. Kapatılmasının ardından, Osmanlı İmparatorluğu'nun eğitim sisteminde daha çok Batı etkisinin görüldüğü ve modern eğitim kurumlarının önem kazandığı bir döneme girilmiştir. Bu dönüşüm, *"Osmanlı eğitim sistemindeki geleneksel yapıların tasfiyesi ve modern eğitim anlayışlarının yerleşmesi sürecini"* hızlandırmıştır (Demirtaş, 2010: 134).

Sonuç olarak, Enderun Mektebi'nin kapatılması, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme sürecinde yaşanan büyük değişimlerin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel eğitim kurumlarının yerini modern eğitim yaklaşımlarına bırakması, imparatorluğun eğitim ve yönetim yapısındaki dönüşümün önemli bir göstergesidir. Bu süreç, Osmanlı'nın eğitim tarihi açısından önemli bir dönüm noktasıdır ve modern eğitim sistemlerinin temel taşlarının döşendiği bir dönemi temsil etmektedir.

1.2. Üstün Yetenek ve Zekâ

Zekâ kavramı geçmiş dönemlerden biri tanımlanmaya çalışılmıştır. Bazı dönemler uyum sağlama bazen de problem çözme becerisi olarak tanımlanmıştır. Zekâ kavramını açıklamaya çalışan herkes zekanın ayrı bir yönünü ön plana çıkararak zekayı tanımlamaya çalıştığı görülmektedir. Bu durumdan dolayı zekâ kavramıyla ilgili birçok tanım ortaya çıkmıştır. Zekâ kavramı üzerine araştırma yapan Terman (1925) zekayı, kavram oluşturma ve oluşturulan kavramları birbirleriyle ilişkilendirme yeteneği olarak tanımlamıştır (Akt. Suveren, 2006: 23). Piaget (1973)'e göre zekâ, “bireyin çevreye uyum sağlayabilmesi” (Akt. Senemoğlu, 2004: 34), Gardner (2003)'a göre ise “bir ya da birden fazla kültür için değerli olan bir ürünü ortaya koyma ya da problem çözme yeteneğidir” (Akt. Yonus, 2007: 26) şeklinde açıklamışlardır. Geniş anlamda bakıldığında zekâ kişinin anlama, kavrama ve öğrenme kapasitesi olarak ifade edilebilir.

Zekanın tanımları çeşitli olduğundan, zekayı ölçmek isteyenler de farklı ölçüm araçları geliştirmiştir. Zekanın farklı yönlerini inceleyen araştırmacılar, farklı özellikleri değerlendiren testler oluşturmuşlardır. Ancak, hangi zekâ testinin daha geçerli olduğu konusunda bir fikir birliği sağlanamamıştır. Zekâ testleriyle ilgili ilk çalışmaları Galton başlatmış, ilk zekâ testini ise Alfred Binet geliştirmiştir. Stanford Üniversitesi'nden Lewis

Terman, bu testi normal ve üstün zekâlıları ayırt edebilecek şekilde uyarlamıştır (Akarsu, 2001: 9). Zekâ testlerinden alınan puanların hangi aralıkta üstün zekâ olarak kabul edileceği konusunda görüşler farklılık gösterse de genel olarak 130 IQ ve üzeri olan kişiler üstün zekaya sahip olarak kabul edilmektedir (Uzun, 2004: 19).

Üstün yetenek üzerine çalışma yapmış olan Joseph Renzulli, üstün yeteneği üçlü halkalar modeline dayandırır: *"Üstün yetenek, ortalamanın üzerinde yetenek, yaratıcılık ve görev bağlılığı olmak üzere üç temel özelliğin birleşiminden oluşur"* (Davaslıgil, 2004).

Üstün zekâ kavramı, geçmişte dar ve sayısal ölçütlere dayalı olarak tanımlanırken, günümüzde daha geniş ve çok yönlü bir anlayışla ele alınmaktadır. Geleneksel yaklaşımlar, genellikle IQ testlerinden bazı araştırmacılara göre yüz on bazılarına göre yüz otuz üzeri puan alan bireyleri üstün zekâlı olarak değerlendirirken, çağdaş yaklaşımlar zekânın daha çeşitli ve kapsamlı özelliklerini dikkate almaktadır. Dünya sağlık örgütünün önerdiği ve bu alanda araştırma yapan araştırmacıların çoğunun belirttiği üzere zekâ bölümü (IQ) 130 ve üzeri olan bireyler üstün zekâlı olarak kabul edilmektedir (Uzun, 2004: 18)

Çağdaş ve modern araştırmacılar üstün zekânın farklı yetenek alanında açığa çıkarılan üst performans kapasitesi olduğunu vurgulamaktadır (Sak, 2011). Bu açıdan bakıldığında üstün zekânın altı alanda ortaya çıkabileceği ve birden fazla kritere dayandırılmaktadır; "Genel zihinsel yetenekte, özel akademik yetenekte, yaratıcı veya üretken düşünmede, liderlik yeteneğinde, sanat yeteneğinde veya psikomotor yetenekte üst düzey başarı gösteren veya potansiyel yeteneğe sahip olan çocuklar" üstün zekâlı olarak tanımlanmıştır.

1.2.1. Üstün yetenek Kavramı

Modern dünyada üstün zekâ ve üstün yetenek kavramları birbirlerinin yerine kullanılmakta bu yüzden iç içe geçmiş kavramlardır. Bu durum yanlış olmamakla birlikte bu iki kavram birbirlerini yerine kullanıldığında eksik noktalar bırakmaktadır. Çünkü üstün zekâ IQ testlerinde 130 ve üzeri sonuç alanları kapsarken üstün yetenekliler IQ 130 ve üzeri olup

- yetenek düzeyi akranlarına göre çok ileri düzeyde olma
- Görev sorumluk bilinci ileri düzeyde

- Üst düzey yaratıcılık becerisine sahip olma
- Problem çözme ve algılamada ileri düzeyde başarılı olma

gibi kavramları da içermektedir (Uzun, 2004). Bu durumdan dolayı iki kavram birbirlerinden farklıdır.

Üstün yetenek kavramıyla ilgili birçok tanım yapılmış ancak zekâ kavramında olduğu gibi tam anlamıyla kabul gören bir tanımlama yapılamamıştır (Davaslıgil, 1990). Ülkemizde üstün yeteneklilerin eğitiminde önde gelen bir kurum olan BİLSEM üstün yetenek kavramını şu şekilde açıklamaktadır “*Zekâ, yaratıcılık, sanat, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda yaşıtlarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği uzmanlar tarafından belirlenen çocuk/öğrencilerdir*” (MEB, 2022). Zamanla üstün yetenek kavramı çok boyutlu ele alınan ve geniş bir kapsama yayılmıştır. Öyle ki Ataman (1998) “*Zihinsel yeteneklerinin birden çoğunda akranlarına göre üst performans gösteren, yaratıcılık yanı güçlü olan ve başladığı işi tamamlama, üstesinden gelmede yüksek görev anlayışı bulunanlara üstün yetenekli çocuk denilmektedir.*” Şeklinde bu kavramı açıklamaktadır.

1.2.2. Üstün Yeteneklilerin Özellikleri

Üstün yetenekli çocukları öne çıkaran tek şeyin zekâ olmadığı yapılan araştırmalarda görülmüştür. Üstün yetenekli çocuklar, dil ve düşünme becerilerinde genellikle akranlarının çok ilerisinde gelişim gösterirler. Erken yaşta gelişen konuşma yetenekleri, ileri düzeyde kavramsal beceriler ve bilgi birikimleri ile dikkat çekerler. Bu çocuklar erken yaşta okumayı öğrenebilir, bazı durumlarda kendi kendilerine bu beceriyi geliştirebilirler. Üstün yetenekli öğrenciler anlama, hafıza, kelime bilgisi, biriktirilmiş bilgi ve mantıksal yeteneklerde de kendi yaş gruplarından çok üstündürler (Terman ve Oden, 1947). Üstün yetenekli çocuklar her zaman her özelliği göstermemektedirler. Yapılan araştırmalar sonucunda üstün yetenekli bireylerin özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

1.2.2.1. Zihinsel Özellikleri:

Üstün yetenekli çocukların akranlarına göre daha gelişmiş zihinsel özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Akranlarına göre çok daha önde sıra dışı bir düşünme ve problem çözme yeteneğine sahiptirler. Bu durum üstün yetenekli bireylerin en belirgin zihinsel

özelliğidir. Merak, keşfetme duyguları çok güçlü buna paralel olarak hayal güçleri de çok ileri ve gelişmiştir (Davaslğıl, 2004). Okuma yazma gibi konular da erken gelişim gösterirler. Öğrenme yetenekleri, bir konuyu kavrama-anlama hızları, hafızaları ve neden sonuç ilişkisi kurmayla problem çözme yetenekleri akranlarının çok ilerisindedir (Bildiren, 2018).

Üstün yetenekli bireyler çok iyi gözlem yeteneğine sahiptirler. Soyut kavramları algılamaları erken ve çabuktur. Dikkat süreleri uzun kelime daracıkları geniş hafızaları kuvvetlidir. Kısaca bu bireylerin zihinsel gelişimleri akranlarının çok önünde olup yaşıtlarına göre çok daha Rahat öğrenip kavrama yeteneğine sahiptirler.

- Güçlü öğrenme istek ve arzuları vardır
- Karşılaştıkları problemleri çeşitli yollarla çöze bilirler
- Akranlarının çok ilerisinde okuyup yazma becerileri vardır.
- İleri düzeyde neden-sonuç ilişkisi kura bilme ve ileri düzey analiz sentez yetenekleri vardır.
- Dikkat ve konsantre süreleri uzundur.
- Sayısal becerileri ileri düzeydedir.
- Merak ve hayal güçleri kuvvetlidir.
- Orijinal fikirler ve çözüm yolları üretebilirler.

1.2.2.2. Sosyal Özellikleri

Üstün yetenekli bireyler çevreye uyum sağlama ve çevresiyle iletişim kurma açısından çok başarılıdır. Özgüvenleri yüksektir; kendilerini etkili bir şekilde ifade ederler ve gerektiğinde özeleştiri yapmaktan çekinmezler. Üstün yetenekli çocuklar, yüksek düzeyde duyarlılık gösterirler ve karşılarındakinin duygularını ve düşüncelerini anlama konusunda yeteneklidirler (Clark, 2013). Yüksek ahlaki değerlere ve adalet duygusuna sahip olup, çevrelerinde güvenilir kişiler olarak tanınırlar. Grup içinde öne çıkarlar ve grup çalışmalarında liderliği üstlenir ve sorumluluk almaktan çekinmezler (Dönmez, 2012). Bu

kişiler, insanlarla iyi geçinir ve olumsuz davranışları yoktur. Yeni sosyal ortamlara kolay uyum sağlarlar, etkili iletişim yetenekleri vardır. Risk almaktan çekinmezler.

- Erken yaşlardan itibaren duygu ve düşünceleri anlamakta başarılıdırlar.
- Etkili iletişim kurma becerileri vardır.
- Adalet ve dürüstlük kavramlarına önem verirler.
- Yüksek ahlaki özellikleri vardır.
- Yeni durumlara ve ortamlara kolay uyum sağlarlar.
- Sorumluluk düzeyleri ve liderlik özellikleri yüksektir.
- Organizasyon ve yöneticilik becerileri yüksektir.

1.2.2.3. Kişilik Özellikleri

Üstün yetenekli bireylerin kişilik özelliklerinde öne çıkan ve belirgin olan özelliği mükemmeliyetçi olmalarıdır. Yapıkları, ilgilendikleri herhangi bir işte en iyisi yapmaya çalışırlar. Bu bireylerin sorumluluk bilinci yüksek aldıkları görevi en iyi şekilde yapmaya çalışmaktadırlar. Üstün yetenekli bireylerin kararlı ve azimli kişiliği vardır. Akranlarına göre daha olgun davranışlar gösterirler. Merak etmeyi, sorgulamayı ve araştırmayı seven bir yapıları vardır. (Çağlar, 2004, 120-22)

1.2.3. Üstün Yetenekli Çocukları Tanılama

Üstün yetenekli çocukların kendi düzeylerinde eğitim alabilmesi için bu bireylerin tanınması ve tespit edilmesi gerekmektedir. Üstün yetenekli bireyin erken yaşta tanınması o çocuğun düzeyine uygun eğitim faaliyetine en erken şekilde girmesi en önemli noktadır. Bu bağlamda Winner (1996) çeşitli alanlardaki üstün zekâlı çocukların sahip olduğu üç özelliği şu şekilde belirtmiştir:

- *Akranlarına göre öğrenme süreçleri erken başlar ve hızlıdır. Konuları kolayca öğrenirler.*

- *Özgüvenleri yüksektir ve bu doğrultuda hareket ederler. Karşılaştıkları problemlere ilişkin yaratıcı çözümleri vardır.*

- *İlgili oldukları alana çok bağlıdırlar.*

Akranlarından farklı bu özellikleri ve akranlarına göre çok ileride olan yetenekleri üstün zekâlı çocukların farklı ihtiyaçlarını da beraberinde getirir. Bu ihtiyaçların başında ise eğitim gelmektedir. Kendi düzey ve potansiyellerine uygun eğitim alabilmeleri için bu çocukların erken yaşlarda tanınıp tespit edilmeleri gerekmektedir (Güven, 2014).

Üstün yetenekli çocukların tanımlanmasında ilk zamanlar zekâ testleri kullanılmış ancak daha sonraları modern yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Tanılama sürecinde Terman'ın 1924 yılında Kaliforniya, ABD'de 8-11 yaş aralığındaki 3-8. sınıf öğrencilerinden 16 üstün yetenekli öğrenciyi belirlemek için kullandığı yöntemler şunlardır: Aday Gösterme, Öğretmen Gözlem ve Kanaati, Arkadaş Gözlem ve Kanaati, Aile Geçmişi, Çocuğun Gelişim Profilleri, Grup Zekâ Testleri, Başarı Testleri ve Bireysel Zekâ Testleri. (Akkanat; 2004). Bunun dışında:

- Yaratıcılık Testi

- Değerlendirme Testleri de

Üstün yetenekli çocukların tespitin de önemli noktalardır.

Ülkemizde bir eğitim kurumunda öğrenim gören çocukların üstün zekâ açısından tanınması il veya ilçelerde bulunan Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) tarafından çocuklara uygulanan bireysel zekâ testi sonuçlarına dayanarak gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte üstün yetenekli çocukları belirlemek için çalışmalar yürüten kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlardan biri Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesindeki Bilim ve Sanat Merkezleri üstün yetenekli çocukları tanılamakta ve eğitim vermektedir. Diğer bir kurum ise Anadolu Üniversitesi Üstün Zekalıların Eğitimi Ana Bilim Dalı Başkanlığı ve TÜBİTAK iş birliği ile 2007 yılında temelleri atılan bir eğitim program olan ve 2014'te uygulama ve araştırma merkezi haline gelmiş olan ÜYEP (Üstün Yetenekliler Eğitim Programları)'tir

1.3. Bilim Sanat Merkezleri (BİLSEM)

Bilim Sanat Merkezleri üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi için ülkemizde eğitim faaliyetleri yürüten bir eğitim kurumudur. BİLSEM 1993 senesinde Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri' ne bağlı olarak eğitim faaliyetlerine başlamıştır (Dönmez, 2004: 69). Günümüze ise Bilim ve Sanat Merkezlerinin sayısı 355' dir (MEB, 2022). Bilim ve Sanat Merkezleri üstün ve özel yetenekli öğrencileri tespit ettikten sonra eğitim faaliyetlerinin örgün eğitim dışında kalan zamanlarda yürüten; öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre eğitim veren bir devlet kurumudur.

1.3.1. Bilsem Eğitim ilkeleri

BİLSEM (Bilim ve Sanat Merkezleri), Türkiye'de üstün yetenekli öğrencilerin eğitim aldığı kurumlardır. Kurumun eğitim ilkeleri MEB tarafından yayınlanan yönergeye göre belirlenmiştir. Yönergeye göre BİLSEM eğitim ilkeleri şunlardır (MEB, 2019):

Bireysel Yeteneklerin Geliştirilmesi: Öğrencilerin bireysel yetenek ve ilgilerine göre özelleştirilmiş eğitim programları sunulur. Her öğrencinin güçlü yönleri ve potansiyeli üzerine odaklanılır.

Yaratıcılık ve Eleştirel Düşünme: Öğrencilere yaratıcı düşünme ve problem çözme becerileri kazandırmak hedeflenir. Eleştirel düşünme yetilerini geliştiren aktiviteler ve projeler uygulanır.

Araştırma ve Sorgulama: Bilimsel araştırma ve sorgulama becerilerini teşvik eden bir eğitim yaklaşımı benimsenir. Öğrencilerin araştırma yapma ve kendi bilgi alanlarını genişletme fırsatları sunulur.

Kişisel ve Sosyal Gelişim: Öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimleri de göz önünde bulundurulur. Kişisel yeteneklerinin yanı sıra, sosyal becerilerinin ve duygusal zekalarının da gelişimi desteklenir.

Disiplinler arası Eğitim: Çeşitli disiplinleri bir araya getiren, entegre bir eğitim yaklaşımı kullanılır. Bilim, sanat, matematik ve diğer alanlarda kapsamlı ve bütünsel bir eğitim sağlanır.

Yüksek Standartlarda Eğitim: Eğitim, yüksek akademik ve pedagojik standartlara göre düzenlenir. Öğrencilere ulusal ve uluslararası standartlara uygun eğitim imkanları sunulur.

Öğrenci Merkezli Yaklaşım: Eğitim sürecinde öğrencinin bireysel ihtiyaçları, ilgi alanları ve hızına uygun bir yaklaşım benimsenir. Öğrenciler eğitim süreçlerinde aktif rol alır ve kendi öğrenme hedeflerini belirleme fırsatı bulur.

Yetenek geliştirme atölyeleri açma: Yetenek geliştirme atölyeleri açmak, çeşitli alanlarda öğrencilerin yetenek, kabiliyet ve becerilerini artırmayı hedefleyen bir süreçtir.

BİLSEM üstün yetenekli öğrencilerin potansiyellerini en üst düzeye çıkarmayı ve onları gelecekteki başarıları için en iyi şekilde hazırlamayı istemektedir.

1.3.2. BİLSEM'E Öğrenci Seçimi

BİLSEM öğrenci seçimi yaparken “Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi ne” göre hareket etmektedirler. Bu yönergeye göre BİLSEM öğrencileri tanılamada beş aşamadan geçirmektedir. Bu aşamalar şu şekildedir (MEB, 2019):

1.3.2.1. Aday Gösterme:

Bakanlık tarafından belirlenen takvime göre öğrencilerin yaşı ve sınıf düzeyleri göz önüne alınarak genel zihinsel, resim ve müzik yetenek alanlarında okul yönlendirme komisyonu tarafından aday olarak gösterilir. Bu aday gösterme işlemleri Bakanlığın yayınladığı kılavuzda yazan hükümlere göre yapılır (MEB, 2019). Aday gösterilen çocuklar BİLSEM geniş öğrenci havuzuna girer ve sonraki aşamaya tabi tutulurlar.

1.3.2.2. Ön Değerlendirme

Aday gösterilen öğrencilerin Bakanlığın belirlediği ölçme esasları baz alınarak öğrencilerin değerlendirilmesi yapılır. Okul komisyonunun gönderdiği gözlem formları incelenir ve uygun öğrenciler seçilir (MEB, 2019).

1.3.2.3. Gurup taraması

Ön değerlendirme komisyonundan geçen öğrenciler bakanlığın belirlediği ölçütler esas alınarak bir teste tabi tutulur. Bu taramadan başarılı çıkan öğrenciler bir sonraki aşamaya geçerler (MEB, 2019)

1.3.2.4. Bireysel Değerlendirme

Grup taramasından geçen öğrenciler Rehberlik ve Araştırma Merkezinde bireysel incelemeye alınır. Bu değerlendirmede Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde görevli psikolojik danışmanlar görev alır (MEB, 2019).

1.3.2.5. Kayıt ve Kabul

Bireysel inceleme ve değerlendirmeden sonra öğrenciler sonuçlara göre listelenir. Oluşan liste Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne gönderilir (MEB, 2019). BİLSEM'e kabul edilen öğrencilerin kayıt işlemleri yapılır. Başarılı olup ve kayıt hakkı kazanan öğrenci bakanlığı açıkladığı takvim sürecinde kaydını yaptırmazsa kayıt hakkını kaybeder ek kayıt süresi verilmez.

1.4. BİLSEM' de Eğitim ve Öğretim

Bilim Sanat Merkezlerinde eğitim ve öğretim faaliyeti örgün eğitim hizmetin dışında olan zaman dilimlerinde yapılır. Hafta sonları ya da hafta içi öğrencinin okulunun olmadığı saatlerde eğitim hizmeti verilir. Bu merkezlerde öğrenciler disiplinler arası yaklaşımı benimsemiş, proje tabanlı, yaratıcılığı yükselten, zenginleştirilmiş ve farklılaştırılmış eğitim programı uygulanır (MEB, 2019) Uygulanan programla akranlarından daha çabuk öğrenen, kavraya bilen, yüksek problem çözme becerisine sahip, orijinal fikirler ortaya koyabilen kısaca akranlarından çok daha gelişmiş ve ileride olan çocuklar kendi düzeylerine göre eğitim alma fırsatı yakalarlar (Ataman, 1998).

BİLSEM 'de Eğitim ve öğretim etkinlikleri, Bakanlık tarafından belirlenen ortak yıllık çalışma takvimine göre yürütülür. Ayrıca, ara tatillerde, yarıyıl tatilinde ve yaz tatilinde yaz okulu, kış okulu ve öğrenci kampları düzenlenebilir (MEB, 2019). Eğitim ve öğretim yılı içindeki her dönem sonunda, BİLSEM müdürlüğü tarafından hazırlanan değerlendirme raporları Bakanlığa gönderilir. Eğitim öğretim etkinliklerinde kurum içi ve dışı bilimsel,

kültürel, sanatsal ve sosyal faaliyetlerin tamamı yapılmaktadır (MEB, 2019). Öğrenciler yaratıcılığı yükselten etkinliklere ve problem çözme becerisini geliştiren etkinliklere tabi tutulur.

BİLSEM' e kabul edilen öğrenciler ön bilgilendirmeler yapıldıktan sonra şu alanlarda eğitim görmektedirler (<https://orgm.meb.gov.tr/>) :

- Uyum (oryantasyon)
- Destek eğitim
- İletişim becerileri
- Problem çözme teknikleri
- Grupla çalışma teknikleri
- Öğrenme stratejileri
- Bilimsel araştırma teknikleri
- Bilimsel çalışma yöntemleri
- Bilgisayar
- İngilizce
- Sosyal etkinlikler
- Bireysel yetenekleri fark ettirme
- Özel yetenekleri geliştirme
- Proje üretimi

Bu Programların hepsini tamamlayan öğrencilere merkez müdürlüğü tarafından Tamamlama Belgesi verilir (MEB, 2007). Bu beş eğitim alanı belirlenirken öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin ve proje üretme-geliştirme becerileri geliştirilmek istenmiştir.

1.4.1. Uyum Programı

Bu program ilk önce öğrencilere BİLSEM misyon ve vizyonun ne olduğu anlatılır. Bu program çerçevesinde öğrenci tanınmaya çalışılır aynı zamanda öğrencilerin hem BİLSEM ortamına hem de öğretmen ve diğer öğrencilerle bütünleşmeleri sağlanır. Öğrencilere kişisel, sosyal ve bilişsel yönden katkı sağlayacak ufak etkinliklere katılımı sağlanır. Bununla birlikte laboratuvar ve yetenek geliştirme atölyelerini tanımaları ve alışmaları için uygulama eğitimleri yapılır. (MEB, 2019)

Bu program iki aylık bir süreye yayılır. Genel zihinsel yetenek alanında tanımlanan öğrenciler ikinci aşama olan destek eğitime görsel sanatlar ve müzik yetenek alanında olan öğrenciler özel yetenek geliştirme aşamasına geçerler.

1.4.2. Destek eğitim Programı:

Destek eğitim programı genel zihinsel yetenek alanında tanımlanan ve uyum programını tamamlayan öğrenciler için verilen programdır. Öğrencilerin geliştirmesi gereken temel becerileri tüm alan ve disiplinleriyle ilişkilendirilerek eğitim verilir. İki eğitim yılı süren bu programla öğrenciler iletişim, iş birliği, grupta çalışma, öğrenmeyi öğrenme, problem çözme, bilimsel araştırma, girişimcilik, eleştirel ve yaratıcı düşünme, etkili karar verme, teknoloji okuryazarlığı, sosyal sorumluluk, kaynakları etkin kullanma becerileri kazandırılır (MEB, 2019). Destek eğitim programının sonunda, çocuklar/öğrenciler hakkındaki tüm gözlemler ve geri bildirimler toplanarak öğretmenler kurulu tarafından değerlendirilir. Bu değerlendirme sonucunda, her çocuğun/öğrencinin ilgi ve yetenek alanları belirlenir. Bu sürecin sonucunda öğrenciler bir sonraki program olan Bireysel yetenekleri fark ettirme eğitim programına geçerler (MEB, 2019).

1.4.3. Bireysel yetenekleri fark ettirme

Destek eğitim programını başarı ile bitiren öğrencilerin bireysel yeteneklerini, ilgi alanlarını fark etmeleri amacıyla yürütülen eğitim programıdır. Destek eğitim program sonucu elde edilen değerlendirme raporları doğrultusunda öğrencilere eğitim verilir. Bu eğitim süresinde öğrenciler gruplara ayrılır. Öğrencinin en çok ilgi duyduğu, yetenekli olduğu alanlara yönelik beceri ve yaratıcılıklarını öne çıkaran disiplinler arası yaklaşımı benimseyen etkinlikler yaptırılır. Bireysel yetenekleri keşfetme programının tamamlanmasının ardından,

öğrenciler öğretmenler kurulu tarafından çoklu değerlendirme yöntemiyle değerlendirilir ve özel yetenekleri geliştirme programlarına yönlendirilir (MEB,2019).

1.4.4. Özel yetenekleri geliştirme

Genel zihinsel yetenek alanında tanılanan öğrenciler ve görsel sanatlar ve müzik yetenek alanında olan öğrencilerin özel yeteneklerini geliştirmek amacıyla yürütülen eğitim programıdır. Öğrencilerin özel yetenek alanlarına yönelik bilimsel ve sanatsal etkinlik temelli çalışmalar, özel yetenekleri geliştirme programı döneminde yoğunlaşır. Resim ve müzik alanında tanılanan öğrenciler için hazırlanan özel yetenek geliştirme programında, ilgili alanın tanıtımı yapılır ve öğrencinin bu alandaki yeteneklerini keşfetmeye yönelik etkinlikler planlanır. Bu aşamaların ardından, derinlemesine sanatsal etkinliklere geçilir. Genel yetenek, resim ve müzik özel yetenekleri geliştirme programına katılan öğrenciler, tanılandıkları alandaki etkinlikleri öngörülen sürelerde almak koşuluyla, seçmeli alan dersleri/etkinlikleri ve yetenek geliştirme atölyelerinden öğretmen ve öğrencilerin talepleri doğrultusunda BİLSEM imkânları dâhilinde yararlandırılır (MEB, 2019).

1.4.5. Proje üretimi

Bu aşama Bilim Sanat Merkezlerinin verdiği eğitimin son aşamasını oluşturmaktadır. Son program olan Proje üretimi ve yönetimi programı, özel yetenekleri geliştirme programını tamamlayan öğrencilerin ilgi, istek ve yeteneklerine göre bir alanda veya disiplinde grup halinde ya da bireysel olarak yürütülen bir eğitim programıdır. Bu program kapsamında, her eğitim ve öğretim yılında öğrenci en az bir proje hazırlar. Proje konusu seçiminde, öncelikli olarak öğrencinin özel yetenekleri geliştirme programında eğitim aldığı alan dikkate alınmakla birlikte, diğer alanlar da tercih edilebilir. Üretim, bilimsel çalışma ve sanat etkinlikleri projelendirilir (MEB, 2019).

Proje üretimi ve yönetimi programında, öğretmenlerin öğrencilere bilgi aktarmasından çok, belirlenen projeler doğrultusunda çalışmalarını ve bu süreçte öğrenmeleri yöntemi temel alınır.

1.5. BİLSEM 'de Okutulan Dersler

BİLSEM 'deki eğitim süresi, öğrencinin kuruma kayıt yaptırmayı ile başlamakta olup Uyum (40 saat veya 2 ay), Destek Eğitimi (2 yıl), Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme (3 yıl), Özel Yetenekleri Geliştirme (2 Yıl), Proje Üretimi/Yönetimi (Eğitim süresi belirtilmemiş lise mezuniyet dönemine denk gelmektedir.) şeklinde öğrencinin ilköğretim, ortaokul ve lise eğitim hayatı boyunca devam eder. Bu eğitim süreci boyunca BİLSEM' de öğrencilere yetenek alanlarını kapsayan dersler verilir. BİLSEM eğitiminde verilen dersler (MEB, 2019) :

Tablo 1.2. BİLSEM' de Öğrenimi Gerçekleştirilen Dersler

Sınıf	Dersler
3,4,5	Oryantasyon Eğitimi
3,4,5	Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler, Yabancı Dil, Bilgisayar, Resim, Müzik
5,6,7	Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji, Edebiyat, Coğrafya, Felsefe, Tarih, Bilgisayar, İngilizce, Müzik, Resim
7,8,9	Öğrencilerin en yetenekli ce ilgili oldukları alanlardan 3 ders seçtirilir.
9 ve üst sınıflar	Proje eğitimi ve proje yapma

1.6. ÜYEP (Üstün Yetenekliler Eğitim Programları)

Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP), üstün yetenekli öğrencilerin eğitimlerine yönelik olarak TÜBİTAK desteğiyle Anadolu Üniversitesi'nde kurulmuş, üniversite-tabanlı bir programdır (Sak, Karabacak, Kılıç, & Öksüz, 2010). ÜYEP, ilköğretim ya da ortaöğretim dönemindeki öğrencilerin, normal eğitim süreçlerini aksatmayacak şekilde eğitim öğretim faaliyetlerini yürüten bir programdır. ÜYEP; kendine özgü tanılama, müfredat, öğretim, değerlendirme, programdan oluşan kapsamlı bir eğitim programıdır (Sak, Karabacak, Kılıç, & Öksüz, 2010). ÜYEP matematik ve fen bilimleri ağırlıklı olup hızlandırılmış ve zenginleştirilmiş bir eğitimi benimser (Sak, 2009). Eğitim faaliyetleri örgün eğitim faaliyetlerinin dışında kalan hafta sonları yapılır. Bununla birlikte yaz okulu şeklinde de eğitim verilir. ÜYEP eğitim programında matematik ve fen eğitimine önem verildiği için bu alanlarda zenginleştirilmiş ve ileri düzey dersler verilir (Sak, 2011). ÜYEP programı kendine has olup Türkiye ve diğer ülkelerde başka bir örneği bulunmamaktadır (Karabacak, Sak, 2010). ÜYEP güz ve bahar dönemlerinde 30'ar saat, yaz döneminde ise 18'er saat matematik ve fen bilgisi dersleri sunulmaktadır.

ÜYEP Amacı

Anadolu Üniversitesi bünyesinde yer alan Üstün Yetenekliler Eğitim Programı'nın amacı, üstün yetenekli öğrencilerin potansiyellerini en üst düzeyde geliştirmelerini sağlamak, onları hem akademik hem de kişisel olarak başarılı ve entelektüel bireyler olarak yetiştirmektir. Bu program, öğrencilerin analitik düşünme, problem çözme ve yaratıcı düşünme gibi beceriler kazanmalarını destekler (Sak, 2010). Ayrıca, üstün zekâ ve yetenek alanında bilimsel araştırmalar yaparak, bu öğrencilerin özelliklerini, ihtiyaçlarını ve potansiyellerini daha iyi anlamayı ve eğitim programlarını sürekli olarak geliştirmeyi hedefler. Matematik ve fen bilimleri öncelikli olmak üzere her alanda öğrencilere derinlemesine bilgi ve beceri kazandırmak, proje ve araştırma çalışmalarını teşvik etmek, STEM alanlarına özel programlar düzenlemek ve ulusal ve uluslararası yarışmalara katılmalarını desteklemek de programın temel amaçları arasındadır (Yıldız, 2010: 47). Bu şekilde, öğrencilerin hem akademik başarılarını artırmak hem de sosyal, duygusal ve entelektüel gelişimlerini destekleyerek, toplum için donanımlı ve yararlı bireyler yetiştirilmesi hedeflenmektedir.

Anadolu Üniversitesi bünyesinde yer alan Üstün Yetenekliler Eğitimi Programı (ÜYEP), üstün yetenekli öğrencilerin yeteneklerini ve potansiyellerini en üst düzeye çıkarmayı amaçlamaktadır (Sak, 2009). Program, öğrencilerin bireysel yeteneklerini keşfetmelerine ve geliştirmelerine yardımcı olmayı, öğrenmeye karşı motivasyonlarını artırarak yaşam boyu öğrenmeyi teşvik etmeyi hedefler. ÜYEP, öğrencilerin akademik bilgi ve becerilerini ileri düzeye taşımak için zenginleştirilmiş ve hızlandırılmış eğitim programları sunarken, eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcı düşünme becerilerini de geliştirmeye odaklanır (Sak, 2010).

Bilimsel araştırma yapma ve bilimsel yöntemleri kullanma becerilerini geliştiren program, öğrencilerin teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmalarını destekler. Etik değerler ve sorumluluk bilinci kazandırarak, topluma ve çevreye duyarlı bireyler yetiştirmeyi amaçlayan ÜYEP, sürekli öğrenmeye ve kendini geliştirmeye açık bireyler yetiştirir. Değişen dünyaya uyum sağlayabilen, esnek ve yenilikçi bireyler yetiştirmeyi amaçlayan program, öğrencilerin tüm yönleriyle gelişimlerine katkıda bulunur.

1.6.1. ÜYEP Eğitim İlkeler

Anadolu Üniversitesi Üstün Yetenekliler Eğitimi Programı (ÜYEP), üstün yetenekli öğrencilerin özel eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturulmuş bir programdır. Anadolu Üniversitesi bünyesinde bulunan ÜYEP eğitim ilkeleri şu şekilde özetlenebilir (<http://uyep.anadolu.edu.tr/>):

1. **Bireysel Öğrenme Yaklaşımı:** Öğrencilerin bireysel yetenekleri, ilgi alanları ve öğrenme stilleri dikkate alınarak kişiselleştirilmiş eğitim planları oluşturulur.

2. **Zenginleştirme ve Hızlandırma:** Öğrencilere standart müfredatın ötesinde, zenginleştirilmiş ve hızlandırılmış eğitim materyalleri sunulur. Bu, öğrencilerin öğrenme hızlarına ve yeteneklerine uygun içeriklerle karşılaşmalarını sağlar.

3. **Problem Çözme ve Eleştirel Düşünme:** Öğrencilerin problem çözme, eleştirel düşünme ve analitik becerilerini geliştirmelerine yönelik eğitim etkinlikleri düzenlenir. Açık uçlu ve karmaşık problemlerle çalışmaları teşvik edilir.

4. **Yaratıcılığın Teşvik Edilmesi:** Öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirebilmeleri için sanat, bilim, teknoloji ve diğer alanlarda projeler yapmaları desteklenir. Yaratıcı düşünme ve yenilikçi yaklaşımlar önemslenir.

5. **Bağımsız Araştırma:** Öğrencilerin bağımsız araştırma yapma becerileri geliştirilir. Kendi ilgi alanlarına yönelik projeler seçmeleri ve bu projeler üzerinde derinlemesine çalışmalar yapmaları teşvik edilir.

6. **Sosyal ve Duygusal Destek:** Öğrencilerin sosyal ve duygusal ihtiyaçları göz önünde bulundurularak destekleyici ortamlar oluşturulur. Akranlarıyla sağlıklı ilişkiler kurmaları ve duygusal dengelerini sağlamaları için rehberlik hizmetleri sunulur.

7. **Mentorluk ve Rehberlik:** Öğrencilere alanında uzman kişiler tarafından mentorluk sağlanır. Bu hem akademik hem de kişisel gelişim açısından öğrencilere yol gösterici olur.

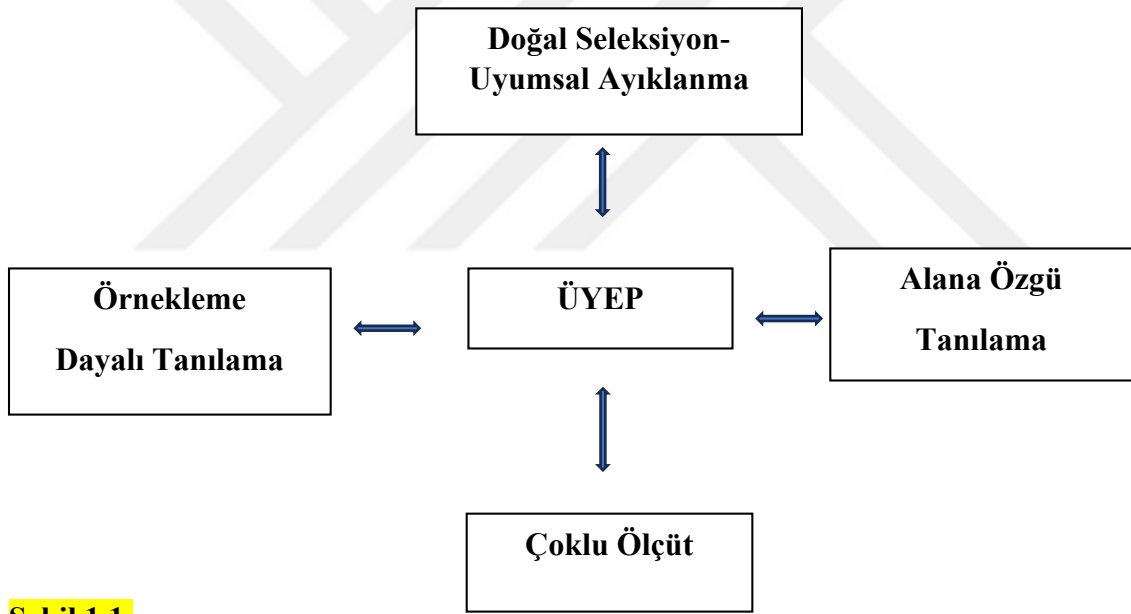
8. **Aile Katılımı:** Ailelerin eğitim sürecine aktif katılımı teşvik edilir. Ailelere yönelik bilgilendirme ve destek programları düzenlenir.

9. **Etik ve Değerler Eğitimi:** Öğrencilere etik ve evrensel değerler eğitimi verilir. Toplumsal sorumluluk bilincinin geliştirilmesine önem verilir.

10. **Teknoloji Entegrasyonu:** Eğitim süreçlerinde modern teknolojilerin kullanımı teşvik edilir. Öğrencilere dijital beceriler kazandırılır ve teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmaları sağlanır.

Bu ilkeler doğrultusunda Anadolu Üniversitesi ÜYEP, üstün yetenekli öğrencilerin akademik ve kişisel gelişimlerini desteklemeyi hedefler. Bu ilkeler, ÜYEP üstün yetenekli öğrencilerin potansiyellerini en üst düzeye çıkarmak için yaptığı kapsamlı ve destekleyici bir eğitim ortamı sağladığını net bir şekilde ortaya koymaktadır (uyep.anadolu.edu.tr, 2023).

1.6.2. ÜYEP Üstün Yetenek Tanılama ve Öğrenci seçimi

Şekil 1.1.

1.6.2.1. Örnekleme Dayalı Tanılama Modeli

Günümüzde üstün yetenekli çocukların tanınmasında çoğunlukla norma dayalı ölçekler kullanılmaktadır. ÜYEP programı ise normdan ziyade örnekleme dayalı bir tanılama sistemi kullanmaktadır. Bu sayede her öğrenci programa başvurabilir ancak başvuran öğrencilerin programın o sene belirlediği kontenjan çerçevesinde en yetenekli ve elitleri programa kabul edilir (Sak, 2011). Bu programa başvuran öğrencilerin zekâ düzeyleri

herhangi bir norm grubu ile karşılaştırılmaz, karşılaştırmalar yalnızca örneklem içinde programa başvuran öğrenciler arasında yapılır.

1.6.2.2. Doğal Seleksiyon-Uyumsal Ayıklanma

ÜYEP programının kendi geliştirdiği bu tanılama sistemi iki farklı aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama olan doğal seleksiyon öğrencinin matematik ve fen bilimleri derslerinde üstün yetenekli olduğunu düşünmesi, kendini geliştirmek istemesi ve bu alanlara ilgi duyması üzerine kendi isteğiyle doğal bir seçim yaparak programa başvurmasıdır. Bu şekilde belirlenen alanlara ilgi duymayan, yetenekleri olmayan öğrenciler elenmekte üstün yetenekli öğrenciler seçilmektedir (Sak, 2011).

İkinci aşama olan uyumsal ayıklama da öğrenciler programa kabul edilip başlamalarıyla birlikte uyum sorunu yaşayıp, zihinsel ve motivasyon olarak yanlış seçim yaptıklarını düşünüp kendi istekleri veya bırakması yönünde uzman görüşü doğrultusunda ÜYEP' i bırakmasıdır (Sak, 2011).

1.6.2.3. Alana Özgü Tanılama

ÜYEP, matematik ve fen bilimlerindeki ilerlemeye odaklanarak, bu alanlarda ileri düzey derslerin sunulmasıyla öğrencilerin matematik yetenekleri ve bilimsel yaratıcılıkları ölçen alana özgü testlerle tanılama kullanılan performanslarını değerlendirir. Bu sayede ÜYEP tanılama sistemi, öğrencilerin zihinsel becerileriyle program içeriği arasında uyum sağlar (Sak, 2011).

1.6.2.4. Çoklu Ölçüt

ÜYEP, matematik ve fen bilimleri alanlarında hızlandırılmış ve zenginleştirilmiş programlar sunması nedeniyle tanılama sistemi de buna paralel olarak tasarlanmış ve bu doğrultuda tanılama araçları kullanılmaktadır. Bu araçlar; Matematiksel Yetenek Testi Bilimsel Üretkenlik Testi matematik ve fen bilgisi derslerinin ortalama başarılarıdır. Matematiksel Yetenek Testi toplam puana %70, Bilimsel Üretkenlik Testi %25, matematik ve fen bilgisi başarı notu ise %5 etki etmektedir (Ayas, 2010; Ayas & Sak, 2008, 2009; Sak, 2010).

1.6.3. ÜYEP' de Eğitim

ÜYEP verdiği matematik ve fen bilimleri dersleri, altı ile dokuz ders saati arasında değişen ünitelerden oluşmaktadır. Verilen eğitim:

- 1) Üniteyle ilgili belgesel
- 2) Ünite konularına ilişkin bir derslik akademisyen konferansı
- 3) Öğretmenle birlikte yürütülen öğrenme etkinlikleri

Şeklindedir (Sak, 2010).

ÜYEP öğretim formatı, öğrencilerin analitik, yaratıcı ve pratik düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik birçok farklı öğrenme etkinliğini, öğretim stratejisini ve tekniğini içermektedir. Tüm ünitelerde sistematik olarak kullanılan spesifik teknikler, problem çözme stratejilerini öğretmeyi ve problem çözme becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Sak, 2011). Bu doğrultuda verilen eğitimi programlara ayrılarak verilmektedir. Bu programlar (uyep.anadolu.edu.tr/, 2023) :

1.6.3.1. ÜYEP Eğitim Programları

ÜYEP Anadolu Üniversitesi ve TÜBİTAK tarafından 2007 yılında bir üstün yetenekliler programı olarak kurulmuştur. 2014 yılında uygulama ve araştırma merkezine haline gelmiş Anadolu Üniversitesi Üstün Zekâlıların Eğitimi Anabilim Dalı Başkanlığı bünyesinde üstün yetenekli öğrencileri tanılayarak bu öğrencilere matematik ve fen bilimleri ağırlıklı düzeylerine uygun eğitim faaliyetleri vermektedir. ÜYEP eğitim faaliyetlerini 3 program üzerine inşa etmektedir.

- İleri Matematik Programı
- İleri Fen Bilimleri Programı
- Kişilik Eğitimi

1.6.3.1.1. İleri Matematik Programı

Öğrenciler bu programla matematik ile gerçek hayat arasındaki bağlantıyı kurmasına sağlayacak çalışmalara katılırlar. İleri matematik programında öğrenciler konuları kavramsal olarak öğrenir ve bu kavramsal öğrenmenin uygulamaya aktarılması sağlanır. Bireysel ve grup çalışmalarıyla ileri düzey matematik problemi çözme, problem üretme, matematik teoremlerinin nasıl ortaya çıktığına dair üst düzey matematik öğrenimine yer verilir.

Program kapsamında dört ünite işlenir, ünitelerin ilk saat derslerine bir akademisyen gelerek ders işleme süreci zenginleştirilir. Örgün etim programında yer alan konularla müfredatın dışında kalan konularda işlenir. Böylelikle üstün yetenek ve zekaya sahip öğrencilerin kendilerini geliştirmeleri için ortamlar yaratılmaktadır. Bununla birlikte geometri alanı ile ilgili üniteler bilgisayar laboratuvarlarında geometri programları ile işlenmektedir. İleri Matematik programında Seçici Problem Çözme Tekniği, Yaratıcı Problem Çözme Tekniği, DISCOVER Problem Matrisi teknikleri kullanılarak eğitim faaliyeti sağlanır (uyep.anadolu.edu.tr, 2023) .

1.6.3.1.2. İleri Fen Bilimleri Programı

Fizik, kimya, biyoloji, ekoloji gibi derslerin üst düzey öğrenimini kapsayan programdır. Bilimsel araştırma yöntemleri, hipotez üretme üretilen hipotezin test edilmesi, veri toplama ve verilerin analizi gibi yeteneklerin gelişimine son derece önem verilir. Dersler zenginleştirilerek ve hızlandırılarak anlatılır. Öğrencilere gerçek yaşamda karşılaşılan problemlere çözüm üretmeye yönelik proje geliştirme etkinlikleri uygulanır (uyep.anadolu.edu.tr, 2023).

1.6.3.1.3. Kişilik Eğitimi

Dersin ana eksenini evrensel değerler oluşturmaktadır. Ders sırasında hem Türkiye'deki hem de dünyadaki güncel olaylar, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmektedir. Temel ders yöntemleri arasında örnek olay tartışmaları, belgesel izleme ve yorumlama ile uygulamalı çalışmalar bulunmaktadır (uyep.anadolu.edu.tr, 2023) .

1.6.4. ÜYEP de Eğitimi Gerçekleştirilen Dersler

Üstün Yetenekliler Eğitimi Programı kapsamında öğrencilere çeşitli alanlarda düzeylerine uygun dersler verilmektedir. Matematik ve fen bilimleri derslerine ayrı önem ve değer verilmektedir.

ÜYEP okulunun 2022-2023 yılında açtığı yaz okulu programında yer alan dersler Aşağıdaki tablodaki gibidir (ÜYEP, 2023):

Tablo 1.3. ÜYEP da Öğrenimi Gerçekleştirilen Dersler

Sınıf	Dersler
5	Oyunlarla Matematik (A,B), Felsefe, Yaratıcı yazma, Müzede Drama, Geogebra (Matematik yazılımı), Yaratıcı fotoğrafçılık, Entomoloji, Eleştirel okuma, Ekoloji Sayıların Evrimi
6	Oyunlarla Matematik (A,B), Felsefe, Yaratıcı yazma, Müzede Drama, Geogebra (Matematik yazılımı), Yaratıcı fotoğrafçılık, Entomoloji, Eleştirel okuma, Ekoloji Sayıların Evrimi, Botanik
7	Felsefe Adli biyoloji, Finansal Okuryazarlık, Mitoloji, Sinema tarihi, Metin çevirisi, zooloji, astronomi, fizik, sayı teorisi, siber edebiyat
8	Felsefe Adli biyoloji, Finansal Okuryazarlık, Mitoloji, Sinema tarihi, Metin çevirisi, zooloji, astronomi, fizik, sayı teorisi, siber edebiyat
9	Felsefe Adli biyoloji, Finansal Okuryazarlık, Mitoloji, Sinema tarihi, Metin çevirisi, zooloji, astronomi, fizik, sayı teorisi, siber edebiyat

Bu ders program dışında ÜYEP’ da İleri matematik, fen bilimleri, İngilizce, kuantum fiziği, Korece, psikoloji, endüstriyel tasarım, geometri gibi derslerinde öğrenimi gerçekleşmektedir.

İlgili Alan Araştırmaları

Tuncay (2015), Yüksek Lisans Tez çalışmasında Enderun Mektebi Fen Bilimleri eğitimi ile Bilim ve Sanat Merkezleri Fen Bilimleri eğitimi karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Araştırmada betimsel araştırma kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda Enderun Mektebi Fen Bilimleri eğitimi ile BİLSEM Fen Bilimleri Eğitimi benzerlik göstermiştir.

Çağlar (1972), yaptığı araştırmada üstün yetenek ve zekaya sahip çocuklar üzerine yapılan araştırmaları incelemiş ve bu çocukların benzer yanlarını ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Kılıç (2010) araştırmasında Enderun Mektebi örnekleminde günümüz üstün yetenekli eğitimini değerlendirmiştir. Araştırmasının asıl noktasını BİLSEM eğitimi oluşturmaktadır. Araştırmada Enderun Mektebi ve Bilsem Eğitimi'nin benzer ve farklı yönleri olduğu tespit edilmiştir.

Akkutay (1984), Araştırmada Enderun Mektebi detaylı bir şekilde incelenmiştir. Enderun Mektebi üzerine yapılan bir doktora tezidir. Öğrenci seçim aşamaları, hazırlık sarayları, Enderun odaları hakkında bilgi vermiş ve verilen eğitimin niteliğini de ayrıca incelemiştir.

Baykal (1953), araştırmada Enderun Mektebi tarihini, düzenini, teşkilatını, görevlilerini detaylı bir şekilde incelemiştir. Enderun'da zaman içerisinde meydana değişikliklerin neler olduğunu ortaya koymuş, mektep içerisindeki meslek grupları hakkında detaylı bilgiler sunmuştur.

Sak (2010), araştırmada Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP) incelenmiş ve sosyal geçerliliği ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

İlyas Ağa'nın 1812- 1830 arasını kapsayan Enderun Mektebi olaylarını içeren eseri eski Tarihi Enderun Türkçe yazılmış Cahit Kayra günümüz Türkçesine çevirmiştir. Enderun Mektebinin bozulmaya başladığı dönemler olan tarih aralığını içerdiği için eserde olumsuz durumlar ağırlıktadır.

Enderunlu Abdüllatif'in Ayinei Derun (1872) adlı eseri Enderun Mektebini detaylı incelemiş özellikle Enderun Mektebinden mezun olanların hangi memuriyet ve görevlere geldiği hakkında detaylı bilgiler vermektedir.

Kömür, E. (2010), Osmanlı Devleti Enderun Mektebi'nde eğitim sistemi ve Türk eğitim sistemine etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul. Çalışmada, Osmanlı eğitim sisteminin Cumhuriyet dönemindeki eğitim uygulamaları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Enderun'daki eğitim yapısının tüm yönleri değerlendirildikten sonra, bu yapının Cumhuriyet dönemi eğitim kurumları üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Akyüz, Türk Eğitim Tarihi (1999) ismiyle neşrettiği eserinde, Türk eğitim tarihinin tümünü içerisine alan bir araştırma yapmıştır. Bu eserinde, tarihsel süreç içerisinde Türk

eğitim tarihi hakkında bilgi vermiş ve Enderun Mektebi de bu süreç içerisindeki yerini almıştır.

Uzunçarşılı (1984) Osmanlı Saray Teşkilatı adlı eseriyle Osmanlı Devleti merkezi olan Topkapı Sarayının bölümlerini, görevlilerini ve Enderun Mektebini detaylı bir şekilde ele almıştır.

2. BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın yöntemine yönelik açıklamalarda bulunulmuştur. veri toplama yöntemleri, verilerin toplanması ve analizi gibi alt başlıklarla ele alınmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada Enderun Mektebi eğitim-öğretim programı ile Bilim Sanat Merkezleri ile Üstün Zekalılar Programının eğitim-öğretim programı karşılaştırılmıştır. Araştırma Nitel bir araştırma olarak hazırlanmıştır. Araştırma deseni olarak, karşılaştırmalı eğitim araştırma yaklaşımlarından tanımlayıcı yaklaşım desenine göre araştırma yürütülmüştür. Bu kapsamda incelenen eğitim kurumlarının eğitim programlarında yer alan benzerlik ve farklılıklar karşılaştırılmıştır. Tanımlayıcı yaklaşım, yapılan araştırma konusu ile ilgili kurumların eğitimi arasındaki benzerlik ve farklılıkların karşılaştırılarak ortaya koyulduğu bir yaklaşımdır (Çubukçu, Yılmaz, & İnci, 2016, s. 446). Literatür taranarak, dokümanlar incelenerek elde edilen veriler doküman incelemesi ve içerik analizi ile analiz edilmiştir..

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasını amaçlayan bir süreçtir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Aynı zamanda nitel araştırma, belirli olgu ve olayları, kendi doğal ortamlarında, çok yönlü ve uzun süreli olarak derinlemesine incelemeyi hedefler (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Nitel araştırmalarda kullanılan doküman incelemesi ve içerik analizi teknikleri, araştırmacıların verileri derinlemesine anlamalarına ve belirli bir konuyu kapsamlı bir şekilde analiz etmelerine olanak tanır.

Doküman incelemesi, araştırılmak istenen olay, durum ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizidir. Nitel araştırmalarda doküman incelemesi, tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi, gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir. Dokümanlar, nitel araştırmada önemli kaynaklardır ve araştırmacının gözlem veya görüşme yapmasına gerek kalmadan veri elde etmesini sağlar. Ayrıca, doküman incelemesi diğer veri toplama yöntemleri ile kullanıldığında araştırmanın

geçerliliğini artırır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189-201). Doküman incelemesi, belgesel tarama olarak da adlandırılır ve belirli bir amaç doğrultusunda kaynak bulma, bu kaynakları okuma, not çıkarma ve değerlendirme adımları ile gerçekleştirilir (Karasar, 2014: 77). Dokümanlar, tiyatro oyunu, dizi, film ve roman gibi analiz birimleri olabileceği gibi; sanat, tarih ve edebiyat konuları ile ilgili materyaller veya ders kitapları da olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189-201). Literatür taraması, araştırmacının belirli bir konuyla ilgili mevcut bilgileri toplamak, değerlendirmek ve sentezlemek amacıyla yaptığı kapsamlı bir inceleme sürecidir. Bu süreç, araştırmacının çalıştığı alanın genel çerçevesini anlamasına, ilgili teorileri, yöntemleri ve bulguları belirlemesine yardımcı olur. Literatür taraması, aynı zamanda araştırma sorularının belirlenmesi, hipotezlerin oluşturulması ve araştırmanın yönlendirilmesi için de kritik bir rol oynar. Yıldırım ve Şimşek (2016: 51) literatür taramasının önemini şu şekilde vurgulamaktadır: "Literatür taraması, araştırmanın sağlam bir temele oturmasını sağlar ve araştırmacının, önceki çalışmaların bulgularından yararlanarak kendi çalışmasına yön vermesine yardımcı olur." Literatür taraması, belirli bir konu, alan veya araştırma sorusu hakkında mevcut bilgi ve çalışmaları sistematik bir şekilde incelemeyi amaçlayan akademik bir süreçtir. Bu süreçte, ilgili literatür kapsamlı bir şekilde taranır, analiz edilir ve özetlenir. Literatür taramasının amacı, araştırma konusu hakkında mevcut bilgi birikimini değerlendirmek, boşlukları ve tartışma alanlarını belirlemek, teorik çerçeve oluşturmak ve gelecekteki araştırmalar için yönlendirme sağlamaktır. Araştırmacılar, kitaplar, makaleler, tezler, raporlar ve diğer akademik kaynakları inceleyerek, konu hakkında daha önce yapılan çalışmaları ve bu çalışmaların sonuçlarını karşılaştırır. Literatür taraması, araştırma sürecinin temel aşamalarından biridir ve araştırmanın bilimsel geçerliliğini ve güvenilirliğini artırır. Örneğin, Bowen (2009), doküman incelemesini şöyle tanımlar: "Doküman incelemesi, belirli konularla ilgili yazılı materyallerin sistematik bir şekilde toplanması, analiz edilmesi ve anlamlandırılması sürecidir." (Bowen, G. A, 2009).

İçerik analizi, metinlerin anlamını ve içeriğini sistematik bir şekilde analiz etmek için kullanılan bir tekniktir. Bu teknik, metinlerdeki temaları, kavramları, sözcükleri ve belirli örüntüleri tanımlamak ve yorumlamak amacıyla kullanılır. İçerik analizi hem nicel hem de nitel yaklaşımlarla uygulanabilir, ancak nitel içerik analizi, metinlerin bağlamını ve derin anlamını vurgular. Krippendorff (2004), içerik analizini şu şekilde tanımlar: "İçerik analizi, yazılı, sözel veya görsel iletişimin sistematik, tekrarlanabilir ve geçerli bir şekilde yorumlanması ve analiz edilmesi sürecidir." (Krippendorff, K, 2004).

Verilerin Toplanması

Araştırmada, verileri doküman incelemesi ve literatür taraması birlikte kullanılarak çeşitleme yaklaşımına göre toplanmıştır. Çeşitleme (triangulation); araştırma sonuçlarının güvenilirliğini artırmak için farklı veri kaynakları ile çeşitli veri toplama ve analiz yöntemlerini kullanma sürecidir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 91). Bu kapsamda Enderun Mektebi, Üstün Yetenekliler Programı (ÜYEP) ve Bilim Sanat Merkezi (BİLSEM) ile ilgili kitaplar, makaleler, akademik çalışmalar, internet sayfaları, devlet arşivler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Elde Edilen Verilerin Analizi

Elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi, sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan bir yöntem olup, metinlerin belirli kurallar çerçevesinde şifrelenmesi ve sözcük gruplarının sistematik bir şekilde özetlenmesi sürecidir. Bu teknik, metinlerdeki belirli kavram ve kelimelerin varlığını belirlemeye yöneliktir. Araştırmacılar, tespit edilen bu kavram ve kelimelerin anlamlarını ve aralarındaki ilişkileri analiz ederek değerlendirmeler yaparlar. Kuş, E. (2003). *"Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri"* adlı eserinde içerik analizini şu şekilde tanımlamaktadır: *"İçerik analizi, sosyal bilimlerde sıkça kullanılan bir tekniktir ve belirli kurallar doğrultusunda yapılan kodlamalarla bir metindeki sözcüklerin daha küçük gruplar halinde sistematik olarak özetlenmesini sağlar. Bu yöntem, bir metin içerisindeki belirli kavram ve kelimelerin varlığını belirlemek amacıyla uygulanır. Araştırmacı, bu kavram ve kelimelerin anlamlarını ve aralarındaki ilişkileri tespit ederek analiz eder."*

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *"Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri"* adlı eserlerinde ise içerik analizini şu şekilde tanımlarlar: *"İçerik analizi, dokümanlardan çıkarılan yorumların belirli işlemlerden sonra ortaya konduğu bir araştırma tekniğidir."*

Yapılan araştırmada analizlerin sonucunda Enderun Mektebi eğitim programı ile BİLSEM-ÜYEP eğitim programının benzer ve farklı yönleri belirlenmiştir. Belirlenen farklılıklar ve benzerlikler bulgular kısmında her alt problem kapsamında tablolaştırılarak sunulmuştur.

Araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak adına belirli adımlar izlenmiştir. Bu adımlar; dokümanların seçimi, tarafsızlık ilkesi ve araştırmanın konu alanın ihtiyaçlarına göre düzenlenmesidir. Çalışma içerisinde kullanılacak olan dokümanların belirlenebilmesi adına araştırmacı tarafından birtakım ölçütler belirlenmiştir. Bu ölçütler; kaynakların güncelliği, yazarların konu alanı ile ilgili uzmanlığı, kaynakların güvenilirliği, kaynakların birinci elden olması ve konu uyumluluğuna dikkat edilmiştir.

3. BÖLÜM

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Enderun Mektebi eğitimi ile BİLSEM ve ÜYEP eğitimi hakkında elde edilen verilerin bulgularına ve yorumlarına yer verilmiştir. Verileri analizinin nasıl yapıldığı araştırmanın yöntem bölümünde yer alan verilerin elde edilmesi ve analiz kısmında açıklanmıştır. Çalışmanın sonuçları ve yorumlar araştırmanın alt problemlerine dayalı olarak yorumlanmıştır.

3.1. Osmanlı Devleti Eğitim Birimlerinden Olan Enderun Mektebi Eğitim Programının Ve BİLSEM – ÜYEP Okullarının Eğitim Programlarının Genel Yapısının Karşılaştırmalı İncelemesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “Osmanlı Devleti eğitim birimlerinden olan Enderun Mektebi eğitim programının ve BİLSEM – ÜYEP okullarının eğitim programlarının genel yapısı nasıldır” şeklindedir. Bu alt problem ışığında Enderun Mektebinin eğitim programı ile BİLSEM ve ÜYEP eğitim programının genel yapısı karşılaştırmalı olarak incelenmiş benzerlikleri ve farklılıkları tespit edilmiştir.

Tablo 3.1. BİLSEM ve Enderun mektebi eğitim programının genel yapısının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Enderun Mektebi	BİLSEM
Amaca yönelik nitelikli asker ve yönetici yetiştirmek esastır.	Üstün yetenekli bireylerin düzeylerine ve ihtiyaçlarına uygun eğitim verir
Öğrencilerin bireysel yeteneklerine önem verilir.	Öğrencilerin bireysel yeteneklerine önem verilir.
Sert disiplin esastır.	Çağdaş ve modern eğitim anlayışı esas alınmaktadır.
Öğrenciler hem eğitim görülür hem de iş faaliyetlerinde bulur ve maaş alırlar.	Sadece eğitim faaliyetleri vardır.
Dini ve beşerî ilimler iç içedir	Dini eğitim verilmez. Çağdaş eğitim faaliyetleri hâkimdir.
Belirli öğrenci grupları Enderun’a alınır. (Gayrimüslim halktan devşirilenler.)	Her öğrenci başvurabilir. Dil, din, ırk ayrımı bulunmaz
Hiyerarşik bir yapı bulunur. Öğrenciler arasında da bu yapı vardır.	Hiyerarşik bir yapı yoktur.
Kendine özgü bir yapısı vardır.	Modern üstün yetenekli eğitim programları baz alınmıştır.
Birçok aşamadan geçen ve zekâ ve yetenek olarak kendini ispatlamış öğrencilere eğitim verilir	Yetenek ve zekâ olarak ileri düzeyde olan öğrenciler ve belli aşamaları geçen öğrenciler eğitim görür.
Her saat ve her gün eğitim faaliyeti yapılabilir. (Saray eğitimi)	Eğitim faaliyetleri Örgün eğitim dışında kalan saat ve günlerde

Tablo 3.2. ÜYEP ile Enderun Mektebinin eğitim programının genel yapısının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Enderun Mektebi	ÜYEP
Devletin ihtiyacına yönelik nitelikli asker ve yönetici yetiştirmek	Üstün yetenekli bireylerin düzeylerine ve ihtiyaçlarına uygun eğitim verir
Öğrencilerin bireysel yeteneklerine önem verilir.	Öğrencilerin bireysel yeteneklerine önem verilir.
Sert disiplin esastır.	Çağdaş ve modern eğitim anlayışı esas alınmaktadır.
Öğrenciler hem eğitim görülür hem de iş faaliyetlerinde bulur ve maaş alırlar.	Sadece eğitim faaliyetleri vardır.
Dini ve beşerî ilimler iç içedir	Dini eğitim verilmez. Matematik ve fen bilimleri ağırlıklı eğitim.
Belirli öğrenci grupları eğitim alırdı. (Gayrimüslim halktan devşirilenler.)	Her öğrenci başvurabilir. Dil, din, ırk ayrımı bulunmaz
Hiyerarşik bir yapı bulunur. Öğrenciler arasında da bu yapı vardır.	Hiyerarşik bir yapı yoktur.
Kendine özgü yapısı vardır	Kendine özgü yapısı vardır ancak
Öğrenciler kendi isteği ile Enderun mektebinden ayrılamaz.	Öğrenciler Kendi isteği ile ÜYEP'TEN ayrılabilir. (Doğal Seleksiyon-Uyumsal Ayıklanma)
Her saat ve her gün eğitim faaliyeti yapılabilir. (Saray eğitimi)	Eğitim faaliyetleri Örgün eğitim dışında kalan saat ve günlerde

Enderun Mektebi'nin eğitim programı genel yapısı incelendiğinde devletin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan ihtiyacını yetiştirmeye yönelik olduğu görülmektedir. Bu nitelikli kadronun yetiştiği Enderun mektebinde sert ve otoriter bir disiplin anlayışının hâkim olduğu, İslami dersler ile beşerî ilimlerin eğitimin verildiği, eğitim gören öğrencilerin çalışma faaliyetlerine katılıp maaş aldıkları görülmüştür.

Enderun mektebi eğitim programı incelendiğinde devletin askeri ve yönetici birimlerine en yetenekli yetiştirmeyi amaçladığı görülür. Öyle ki Fatih Sultan Mehmet 1453 yılından sonra devşirmelerden her alanda yönetici kadroların yetişmesini sağlayacak olan Enderun mektebini nitelikli bir eğitim verecek şekilde teşkilatlandırmıştır (Akarsu, 2004). Enderun'da yetişen öğrenciler hem eğitim görür hem de meslek eğitimi aldıkları görülmektedir. Mevacip defteri incelendiğinde Enderun Mektebi'nin ilk odasından başlayarak eğitim gören her öğrenci maaş almıştır. Büyük-küçük oda ada yer alanlar 8, seferli koğuşunda yer alanlar 10, kiler koğuşunda yer alanlar ise 75 akçe günlük maaş almışlardır. (Koçibey, 1939)

Enderun Mektebinde hiyerarşik bir düzen vardır. Sınıf atladıkça artan eğitimin niteliği aynı şekilde maaşlarda da görülmektedir. Her bir üst oda altta bulunan diğer odaya göre kıdemlidir. Bu durumu Enderun'un ilk odaları olan büyük ve küçük odalarda yer alan

öğrencilerin “Dolama” adı verilen elbise giyip üst odalarda yer alanların “Kaftan” giymesinden görebiliriz. Aynı durum öğrenciler arasında da bulunmaktadır. Her odada on iki kalfa bulunmaktadır. Bu kalfalara “halife” denmektedir. Bu halifeler saray dışından gelen öğretmenlerden ders alır kendi odalarında bulunan öğrencilere ders ile ilgili eğitim verirlerdi. (Uzunçarşılı, 1988)

Enderun mektebinde sert bir disiplin anlayışın hâkim olduğu görülmektedir. Bu sert ve otoriter eğitim anlayışının ülkenin farklı yerlerinde devşirilerek gelen öğrencilerin aynı sistem altında bir birlik haline getirilmesi gerekliliğinden ortaya çıkmıştır. Bu disiplini akağalar sağlamıştır. Tembellik etmek, derslere geç gelmek, öğretmenlere saygısızlık etmek, sarayda adaba aykırı harekette bulunmak, sofrada uymamak, temizliğe dikkat etmemek, gibi durumlar hoş karşılanmaz bunları yapanlar maaş kesme, ağır işte çalışma hatta dayak cezaları alırdı. (Akkutay, 1984). Enderun mektebinde mevkisi yüksek olanlar ölüm cezası da almaktadırlar. (Akkutay, 1984)

Bununla birlikte Enderun Mektebi’ eğitim programında dini içerikli dersler ile beşerî ilimlerin birlikte verildiği görülmektedir. Enderun mektebinde hem İslami ilimler olan kuran, tefsir, peygamberler tarihi gibi dersler yer alırken beşerî ilimler olan tarih, coğrafya, matematik, geometri gibi derslerde yer almaktadır. (Ergin, 1977)

Enderun mektebi eğitimine belirli öğrenciler alınmaktadır. Herkes bu mektebe girememektedir. Enderun mektebine yalnızca devşirme sisteminden gelen öğrenciler girebilmektedir. Bununla birlikte sadece erkekler ve fiziksel engeli olmayan güzel çocuklar devşirilip bu eğitim kurumuna girebilmektedir. (Uzunçarşılı, 1988)

Enderun mektebi eğitim programının genel yapısı incelendiğinde kendine özgü bir eğitim program olduğu görülmektedir. devşirme sistemiyle gayrimüslim halktan devşirilerek çocuklar Türkleştirip Müslüman yapıldıktan sonra hem askeri hem yönetici hem de saray hizmetlerinde kullanılmak üzere teorik, Pratik ve uygulamalı olarak eğitilmiştir. Bu sistemle onlarca sadrazam, sancak beyi, beylerbeyi ve yeniçeri ağası yetişmiş ve devlete hizmet etmiştir. Robert Koleji’nde görev yapmış olan Barnette Miller (1941) “The Place of Mehmed the Conqueror” adlı eserinde Enderun mektebinden yetişen öğrencilerin Osmanlı Devleti’nde sadrazam, vezir, kaptanıderya ve yeniçeri olmasının mükemmel bir meslek eğitime dayandığını ve daha önce rastlanılmayan bir durum olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3.1 incelendiğinde iki eğitim programının benzerlik ve farklılıklara sahip olduğu görülmüştür. Her iki kurumda öğrencilerini birçok aşamadan geçirerek bünyesine kabul etmektedir. İki eğitim programında da uygulamalı eğitim vardır. Ancak Enderun mektebinde öğrenciler uygulamalı eğitim alırken maaş almaları Enderun mektebini bu açıdan BİLSEM 'den ayırmaktadır. Bununla birlikte BİLSEM öğrencilerine düzeylerine ve ihtiyaçlarına uygun eğitim verirken Enderun Mektebi bireysel yetenek ve kabiliyetlere önem vermekle birlikte ağırlıklı olarak devletin ihtiyacına yönelik nitelikli asker ve yönetici yetiştirmek için eğitimi vermiştir. BİLSEM de dini eğitim bulunmamakta olup cinsiyet, dil, din ayrımı ve fiziksel özellikler gözetilmemektedir. Tanılanması başarılı olan herkes eğitim alabilmektedir. Enderun mektebinde üstün yeteneklere sahip olsa bile herkes eğitim alamamaktadır. Fiziksel özellik, cinsiyet, ırk gibi birçok kısıtlama mevcuttur. BİLSEM eğitimi örgün eğitim dışında kalan saat ve günlerde yapılırken Enderun mektebi eğitiminde böyle bir durum bulunmamaktadır. Enderun' da eğitim her gün ve saat yapılabilir.

Tablo 3.2. incelendiğinde Enderun Mektebi ve ÜYEP eğitim programının benzer ve farklı özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Her iki eğitim kurumu öğrencilerini belli aşamalardan geçirerek en yeteneklilerini seçerek eğitim vermektedirler. İki kurumda akranlarına göre belirgin üstün yetenek ve zekaya sahip çocukları eğitim faaliyetlerine katmaktadır. Enderun Mektebinde öğrenciler için cinsiyet, fiziksel özellik vb. Kısıtlamalar bulurken ÜYEP programında böyle kısıtlamalara rastlanılmamaktadır. ÜYEP programında eğitim örgün eğitin faaliyetlerinin dışında kalan saat ve günlerde yapılmakta bu durum Enderun mektebinde bulunmamaktadır. ÜYEP eğitimi öğrencilerin ihtiyaç ve yeteneklerine göre eğitim verirken Enderun mektebi devletin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan grubunu yetiştirir ve eğitir. Bu durum iki kurumun belirgin farklılıklarındandır. ÜYEP programında dini ve İslami bir eğitim faaliyetin bulunmamakta olup matematik ve fen bilimleri ağırlıklı eğitim verilmektedir. Enderun mektebinde İslami derslerle beşerî bilimler ders olarak okutulduğu görülmektedir.

ÜYEP de öğrencilerin kendi isteği ile eğitim kurumundan ayrılmasına izin verildiği tespit edilmiştir. Bu durum Enderun programında görülmemektedir. Enderun mektebinde öğrenci saray dışı memuriyetlere terfi ya da Enderun mektebinden kovulmayla ayrılabilir. Bu durum farklılık göstermektedir. ÜYEP programı kendine özgü bir program yapısına sahiptir. Bu durum Enderun mektebi program yapısı ile benzerlik göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde BİLSEM ve ÜYEP eğitim programının Enderun Mektebi eğitim programına benzer ve farklı özellikleri olduğu görülmüştür.

3.2. Enderun Mektebi ile BİLSEM – ÜYEP Amaç Ve Eğitim İlkelerinin Karşılaştırmalı İncelemesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “Enderun Mektebi ile BİLSEM – ÜYEP amaç ve eğitim ilkeleri nasıldır?” şeklinde oluşmaktadır. Oluşturulan alt problem çerçevesinde Enderun Mektebi’nde verilen eğitimin amaçları ve ilkeleri ile BİLSEM – ÜYEP eğitim amaç ve ilkeleri karşılıklı olarak incelenmiş BİLSEM – ÜYEP okullarının Enderun Mektebi eğitiminin amaç ve ilke bakımından benzerlik ve farklılıkları ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 3.3. Enderun Mektebi eğitim programı ve BİLSEM eğitim programlarının amaçlarına yönelik bulgular tablosu

Enderun Mektebi	BİLSEM
Türkleştirmek ve Müslümanlaştırmak	Çağdaş ve modern eğitim verme
Gayrimüslim halktan en iyi ve nitelikli şekilde yararlanmak.	Evrensel ve ulusal değerleri benimseme, yeteneklerini toplum yararına kullanmayı sağlama
En nitelikli ve yetenekli öğrencileri yetiştirmek. Devletin ihtiyacına yönelik eğitime.	Bireysel yetenekleri en iyi şekilde geliştirme

Tablo 3.4. Enderun Mektebi eğitim programı ve ÜYEP eğitim programlarının amaçlarına yönelik bulgular tablosu

Enderun Mektebi	ÜYEP
Türkleştirmek ve Müslümanlaştırmak	Üstün zekâ ve yetenek alanında bilimsel araştırmalar yapmak
Gayrimüslim halktan en iyi ve nitelikli şekilde yararlanmak.	Başarılı, entelektüel yetişkinler yetiştirmek
Devletin ihtiyacına yönelik en nitelikli öğrencileri yetiştirmek.	Matematik ve fen bilimleri öncelikli olarak her alanda öğrencileri en iyi şekilde geliştirme

Tablo 3.5. Enderun Mektebi eğitim programı ilkeleri ve Bilsem eğitim programı ilkelerine ilişkin bulgular

Enderun Mektebi	BİLSEM
Disiplin ve İtaat	Bireysel Yeteneklerin Geliştirilmesi
Seçkin Öğrenciler	Yaratıcılık ve Eleştirel Düşünme
Çok Yönlü Eğitim:	Araştırma ve Sorgulama.
İslami ve Ahlaki Eğitim:	Kişisel ve Sosyal Gelişim
İleri Düzey Dil Eğitimi:	Disiplinler arası Eğitim
Yetenek Gelişimi:	Yüksek standartlı eğitim
Bilim Sanat Eğitimi	Öğrenci Merkezli Yaklaşım
Liderlik ve Yönetme Becerisi:	Yetenek geliştirme atölyeleri açma
Pratik ve Uygulamalı Eğitim:	Problem Çözme Becerileri:
Kabiliyet ve Terfi:	Sürekli Gelişim ve Yenilik:

Tablo 3.6. Enderun Mektebi eğitim programı ilkeleri ve ÜYEP eğitim ilkelerine ilişkin bulgular

ENDERUN Mektebi	ÜYEP
Disiplin ve İtaat	Bireysel Öğrenme Yaklaşımı
Seçkin Öğrenciler	Zenginleştirme ve Hızlandırma:
Çok Yönlü Eğitim	Problem Çözme ve Eleştirel Düşünme:
İslami ve Ahlaki Eğitim	Yaratıcılığın Teşvik Etme
İleri Düzey Dil Eğitimi	Bağımsız Araştırma
Yetenek Gelişimi	Sosyal ve Duygusal Destek
Bilim Sanat Eğitimi	Mentorluk ve Rehberlik
Liderlik ve Yönetme Becerisi	Aile Katılımı
Pratik ve Uygulamalı Eğitim	Etik ve Değerler Eğitimi
Kabiliyet ve Terfi	Teknoloji Entegrasyonu
	Süreklilik Sağlama

Enderun Mektebi Sultan 2. Murat döneminde temeli atılan tam teşkilatlanmasını Fatih Sultan Mehmet zamanında yapan bir eğitim kurumudur. Kurulduğu günden itibaren bu mektebin amacı Osmanlı Devleti'nin nitelikli insan ihtiyacını gayrimüslim ahaliden devşirilen çocukların Türkleştirip müslümanlaştırarak karşılamak olduğu görülmektedir. Bu nitelikli kişilerin ahlaklı, terbiyeli ve disiplinli olmalarına özen gösterilmiştir. Yetiştirilen nitelikli kişiler askeri kadrolara, merkezi ve taşra yönetimlerinde görevlendirilmiştir (İşpirli, 1995). Yetiştirilen kişiler Osmanlı tebaasında bulunan gayrimüslim ahaliden küçük yaşlarda devşirilen çocuklardan oluşmaktadır. Böylelikle gayrimüslim ahaliyi küstürülmemekte bu ahaliden en iyi ve nitelikli bir şekilde yararlanmakta olup bu çocuklar belli bir disiplin içerisinde kültürleşme yoluyla Türkleştirilip Müslümanlaştırılmaktadır. Böylelikle Osmanlı

kendi örf, adet ve kültür ve ideolojisi çerçevesinde kendisine tam bağlı nitelikli asker ve yönetici yetiştirmektedir.

BİLSEM ve ÜYEP eğitim kurumlarının amaçlarına bakıldığında en temel amaç üstün yetenekli çocukların en iyi şekilde yetiştirmek olduğu görülmektedir. ÜYEP üstün yetenekli çocukları özellikle matematik ve fen bilimleri alanında en iyi şekilde yetiştirmeyi bunu yaparken öğrencileri entelektüel yönden yetiştirmeyi de amaçlamaktadır. Bu eğitimler yapılırken üstün yetenek ve zekâ üzerine bilimsel çalışmalar ve araştırmalar yapmak amaçlarından biridir.

BİLSEM eğitimi üstün yetenekli öğrencilere modern ve çağdaş temeller üzerinde bir eğitim vererek evrensel ve ulusal değerleri benimseyen yeteneklerinin farkına varıp bu yetenekleri toplum yararına kullanan problem çözen, yaratıcı düşünen, uygulana bilir proje üreten bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. (Bilsem yönergesi, 2023)

Enderun Mektebi uzun yıllar varlığını sürdürmüş bir eğitim kurumudur. Varlığını sürdürdüğü yıllar içerisinde verilen eğitimi belirli ilke ve amaçlara bağlamıştır. Bunlar zamanla değişen padişahlar döneminde ufak değişikliklere uğramıştır. Ancak temelde aynı kalmışlardır.

Enderun Mektebinde sadece devşirme sisteminden gelen en yetenekli öğrenciler eğitim alabilmektedir. Bazı zamanlar Müslüman halktan öğrenciler alındığı görülmeye rağmen bu durum sınırlı kalmıştır. Devşirme sisteminde çocukların cinsiyet, fiziksel engel, boy, kilo, güzellik gibi durumlarına bakıldığı için Enderun'a fiziksel anlamda engeli olan, kilolu, çok uzun ve kısalı, kızlar girememektedir. Devşirmenin belirli sınırlılıkları olduğu için evin tek erkek çocuğu üstün yetenekli olsa bile devşirilmez bu durumdan dolayı Enderun mektebine giremediği tespit edilmiştir.. Enderun mektebinde ahlak ve terbiye kurallarına, temizliğe, saygıya ve disiplinli olmaya önem verilir öğrenciler bu şekilde yetiştirilirdi. Öğrenci uygunsuz ve düzen dışı bir davranışta bulunursa çok sert şekilde cezalandırılır bu durum Enderun mektebinde Kural haline gelmiştir. Bu durum öğrencilere disiplin ve itaati öğretmek devlet adamı olmayı ve devlete hizmet için uygun şekilde hazırladığı görülmüştür. Her öğrenci kabiliyeti doğrultusunda iyi derecede yetiştirildiği görülmüştür. Enderun mektebinde öğrenciler bulundukları oda ve yetenekleri doğrultusunda bir görev aldığı bu görev ve hizmet karşılığında maaş aldığı görülmüştür. Bu durum Enderun mektebinde

uygulamalı bir eğitimin olduğunu öğrencilerin eğitimle birlikte iş faaliyetlerine katılıp maaş aldıkları görülmüştür.

Enderun Mektebinde öğrenciler bilim ve sanat alanında en nitelikli şekilde yetiştirmenin önemli olduğu görülmüştür. Öğrencilerin entelektüel birikimlerinin en iyi şekilde olması istenmektedir. Öğrenciler devlette görev alacakları için Arapça Farsça gibi dersleri iyi derece öğrenilmesi gerekmektedir. Her öğrenci kapsamlı ve çok yönlü bir eğitimden geçirilmesi önem arz ettiği görülmüştür. Öğrenciler matematik alanından yabancı dile, edebiyattan, askeri eğitime, spor alanlarına kadar birçok alanda eğitim görmesi Enderun'da önem arz eden bir ilke olduğu görülmektedir. Enderun da öğrenciler İslami ve Ahlaki eğitime tabi tutulmasına önem verildiği tespit edilmiştir.

BİLSEM VE ÜYEP kurumlarının ilkelerine bakıldığında öğrencinin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitim vermenin önemli olduğu görülmektedir. İki kurumda ilkelerini öğrenci merkezli hazırladığı görülmüştür. Bununla birlikte Enderun Mektebi öğrencilerin bireysel yeteneklerine önem verese de temelde öğrencinin bir devlet adamı olması için ilkeler oluşturduğu görülmektedir. Tespit edilen her ilke örnek ve nitelikli devlet adamı olmak için belirlenmiştir.

Enderun mektebi ilkelerinden olan pratik ve uygulamalı eğitim BİLSEM de yer alan yetenek atölyelerine benzerlik gösterdiği görülmektedir. Enderun da yer alan uygulamalı eğitimde öğrencilerin görev ve maaş alması farklı bir durum olarak tespit edilmiştir. ÜYEP etik değerler eğitimi Enderun Mektebinde ahlak eğitimi ile benzerlik gösterdiği görülmüştür. Etik değerler ile öğrencilere evrensel değerler öğretilmekte olduğu, ahlak eğitimi ile erdemler değerler üzerinde durulması benzer noktadır. Bilsen disiplinler arası ilke ile birçok alan eğitiminin entegre olarak vermesi Enderun mektebinde bulunan çok yönlü eğitimle benzerlik göstermektedir. Çok yönlü eğitim ile öğrencilere matematik, fen, savaş sanatları, güzel sanatlar, ahlak eğitimi gibi eğitimler verildiği görülmektedir.

Üç eğitim kurumu da üstün yetenekli bireyleri eğitmesi ve kapsamlı olarak ele alması bununla birlikte nitelikli ve yetenekli olarak eğitmesi, bireysel yeteneklere önem vermesi benzerlik gösteren durumdur. Bununla beraber Enderun'da İslami eğitim, disiplin ve itaat, seçkin öğrenci, liderlik ve yönetme becerisi ile üst memuriyetlere hazırlama, kabiliyet ve yeteneklere göre terfi ilkeleri BİLSEM ve ÜYEP ile ciddi farklılıklar olarak tespit edilmiştir.

ÜYEP ve BİLSEM de yer alan Teknolojik entegrasyon, bağımsız araştırma, öğrenci merkezli eğitim, zenginleştirme hızlandırma, Sosyal ve duygusal destek, aile katılımı ilkeleri Enderun ilkeleri ile ciddi farklılıklar barındırmaktadır.

Tablo 3.3, 3.4, 3.5, 3.6 incelendiğinde Enderun Mektebi ile BİLSEM-ÜYEP okullarının benzer yönlerinin bulunmasıyla beraber farklı yönlerin daha baskın olduğu görülmüştür.

Enderun mektebi Devletin ihtiyacı olan nitelikli insanları tamamen devlete bağlı devletin örf, adet gelenek göreneklerine göre yetiştirirken kaynağını halkın bir bölümünden sağlamaktadır. BİLSEM ve ÜYEP eğitim kurumları üstün yetenekli çocukları düzeylerine uygun çağdaş, modern bir yaklaşımla yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Üç eğitim kurumu da üstün yetenekli bireyleri eğitmesi ve kapsamlı olarak ele alması bununla birlikte nitelikli ve yetenekli olarak eğitmesi, bireysel yeteneklere önem vermesi ve ahlaklı insan yetiştirmeyi amaç edinmesi benzer noktalardır.

Enderun mektebi ile BİLSEM ve ÜYEP okulları ilkeler bakımından birbirine çok az benzer yönleri olduğu görülmüştür.

3.3. Enderun Mektebi Ne Öğrenci Seçimi ve Tespiti İle BİLSEM Ve ÜYEP Programına Öğrenci Seçimi ve Tespitinin Karşılaştırılmalı İncelemesine Yönelik Bulgular

Araştırmanın 3. Alt problemi “Enderun Mektebi ne öğrenci seçimi ve usulü ile BİLSEM ve ÜYEP programına öğrenci seçimi ve usulü nasıldır?” şeklindedir. Bu alt problem çerçevesinde Enderun Mektebi’ ne öğrenci seçime ile BİLSEM ve ÜYEP programlarına öğrenci seçimi süreci incelenmiş benzer ve farklı yönler ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 3.7. Enderun mektebi ve BİLSEM öğrenci seçimine ilişkin bulgular

Enderun Mektebi	BİLSEM
Devşirme Kanununa göre Turnacı başının görüşü	Okul yönlendirme komisyonu ve Öğretmen Veli görüşleri vardır.
Kanuna bağlıdır.	MEB'in yayınladığı yönergeye bağlıdır.
Hazırlık saraylarında başarılı olma, sahip olduğu yetenek ve zekayı sergileye bilme	Bireysel ve grup zekâ testleri
Fiziksel, ırk ve cinsiyet açısından sınırlama vardır. (Sadece erkekler ve devşirmeden gelen öğrenciler eğitim alabilir.	Bir sınırlama yoktur. Her vatandaş başvuru yapabilir.
Yaş sınırlaması vardır. (5-18)	Yaş sınırlaması vardır. (7-18)
Devşirme Kanununa göre belirli yasaklar vardır. (Evin tek çocuğu alınmaz, her 40 evden bir devşirme, Müslüman ve Yahudiler alınmaz vb.)	Bir kısıtlama bulunmamaktadır. Herkes başvurabilir.
Aşamalı öğrenci seçimi vardır.	Aşamalı öğrenci seçimi vardır

Tablo 3.8. Enderun mektebi ve ÜYEP öğrenci seçimine ilişkin bulgular

Enderun Mektebi	ÜYEP
Devşirme Kanununa göre Turnacı başının görüşü, yetenek testleri	Örnekleme dayalı seçim ve tanılama vardır.
Kanuna bağlıdır.	Tübitak ve Anadolu Üniversitesi bünyesindedir.
Hazırlık saraylarında başarılı olma, sahip olduğu yetenek ve zekayı sergileye bilme,	Alan testlerinde başarılı olma. (zekâ Testleri ,Bellek Testleri, Görsel Algı Testleri, matematik ve fen bilimleri testleri vb.)
Fiziksel, ırk ve cinsiyet açısından sınırlama vardır. Sadece erkekler ve devşirmeden gelen öğrenciler eğitim alabilir.	Fiziksel, cinsiyet olarak sınırlama yoktur. Matematik ve fen bilimleri yeteneğine öncelik verilir.
Yaş sınırlaması vardır. (5-18)	Sınıf sınırlaması vardır. (5. Sınıf ve üstü sınıfta olan öğrenciler)
Devşirme Kanununa göre belirli yasaklar vardır. (Evin tek çocuğu alınmaz, her 40 evden bir devşirme vb.)	Bir kısıtlama bulunmamaktadır. Herkes başvurabilir.
Aşamalı öğrenci seçimi vardır.	Aşamalı öğrenci seçimi vardır.

Günümüzde üstün yetenekli çocukların tanınmasında birçok yöntem kullanılmaktadır. Veli görüşleri, öğretmen görüşleri bireysel testler, grup testleri, çoklu zekâ testleri, okul komisyonları gibi birçok yolla üstün yetenekli çocuklar tanınmaya çalışılmaktadır. Osmanlı Devleti üstün yetenekli öğrenci seçimini Devşirme Sistemine bağlamış devşirmeden gelen öğrenciler farklı aşamalardan geçerek en son Enderun Mektebine alınmıştır. Belirli bir aşamadan sonra ilerleyemeyenler öncelikli olarak askeri hizmete ve farklı memuriyetlerde görevlendirilmiştir.

Enderun mektebine öğrenci seçimi devşirme sistemine göre yapılmaktadır. Bu yolla sarayda, orduda ve devlet yönetiminde görev alacak üst yöneticiler yetiştirilirdi. Öğrenci seçimi yetenek, kabiliyet ve zekalarına bakılarak yapılır (Enç, 2004). Devşirme Sistemi turnacıbaşı denilen bir ağanın gözetiminde yapılır. BİLSEM okullarında tanılama ve öğrenci seçimi Veli görüşleri, okul yönlendirme komisyonu ve öğretmen görüşleri etkilidir. BİLSEM öğrenci tanılama ve seçimi Millî Eğitim Bakanlığının yanladığı yönergeye göre yapılmaktadır. ÜYEP programında öğrenci seçimi Anadolu Üniversitesi ve Tübitak bünyesinde örnekleme dayalı bir şekilde yapılmaktadır.

Devşirme sisteminde yaş sınırı bulunmakta olup 8-18 veya 20 yaş aralığındaki çocukların devşirilmesine izin verilmektedir. Yaş dışında cinsiyet fiziksel özellik, ırk ve inanç olaraktan belirli kısıtlamalar bulunmaktadır. Sadece erkek çocukları devşirilir, fiziksel olarak güzel, herhangi bir engeli bulunmayan, kilolu ve zayıf olmayan Yahudi ve Müslüman olmayan çocuklar devşirilirdi. Bununla birlikte evin tek çocuğu olanlar devşirmeye tabi tutulmazdı. devşirme yapılacak bölgede her kırk evden bir devşirme alınacak şekilde sistemi uygulamaktadır. BİLSEM cinsiyet, fiziksel özellik, dil, din, ırk, bölge gibi konularda hiçbir kısıtlama bulunmaz. Herkes başvuru yapabilir okula giriş hakkı kazanan öğrenciler eğitim faaliyetlerine katılır. Yaş sınırı BİLSEM okulunda da yaş sınırı bulunmaktadır bu durum Enderun Mektebiyle benzerlik göstermektedir. ÜYEP eğitiminde cinsiyet, fiziksel özellik, dil, din, ırk, bölge gibi konularda herhangi bir kısıtlama bulunmaz her öğrenci başvuru yapabilir. ÜYEP programında sınıf düzeyi şartı bulunmaktadır. 5. Sınıf ve üzeri sınıf da olanlar başvuru yapabilmektedir. Bu durum Enderun mektebiyle benzerlik göstermektedir. Enderun Mektebi'nde öğrenciler 8-18 yaş sınırı bulunmaktadır.

Enderun Mektebine girebilmek için devşirilen öğrenciler belirli aşamalardan geçmeleri gerekmektedir. Devşirilen çocuklar önce Türk ailelerin yanına verilir burada bir müddet kaldıktan sonra Hazırlık Sarayların birine alınır. Bu okullarda eğitime başlayan öğrencilerden en yetenekli ve öne çıkanları Enderun Mektebine gönderilir diğer öğrenciler Kapıkulu Ocağına verilir. Bir öğrencinin Enderun Mektebine girebilmesi için uzun ve sıkı bir eğitim görmesi gerekmektedir. BİLSEM ve ÜYEP okullarına öğrenci seçilirken öğrencinin farklı aşama ve testleri başarıyla geçmesi gerekmektedir. Bu durum Enderun Mektebi sistemiyle benzerlik göstermektedir. Ancak bu iki okulda uygulana aşama ve testler Enderun Mektebi kadar uzun sürmemektedir.

Tablo 3.7 ve 3.8’e bakıldığında Enderun Mektebi üstün yetenek tanılama ve öğrenci seçimi BİLSEM- ÜYEP okullarıyla önemli benzerlik göstermektedir. Aşamalı seçim olması öğrencinin yetenek ve kabiliyetleri açısından akranlarından önde olması, başarılı olma ve uzman görüşleri alma en önemli benzerlikler olarak ortaya çıkmaktadır. Enderun Mektebi öğrenci seçiminde cinsiyet, fiziksel özellik gibi kısıtların olması BİLSEM ve ÜYEP ‘ de yer almamaktadır. Bu durum önemli bir farklılık olarak tespit edilmiştir.

3.4. Enderun Mektebinde kullanılan eğitim metotları ile BİLSEM ve ÜYEP eğitiminde kullanılan eğitim metotlarının karşılaştırılmalı incelemesine ilişkin bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Enderun Mektebinde kullanılan eğitim metotları ile BİLSEM ve ÜYEP eğitiminde kullanılan eğitim metotları nelerdir” şeklindedir. Alt problem çerçevesinde Enderun Mektebinde kullanılan eğitim metotları ile BİLSEM ve ÜYEP programında kullanılan eğitim metotları karşılaştırılarak incelenmiştir.

Tablo 3.9. Enderun Mektebi ve BİLSEM eğitim metotlarına ilişkin bulgular

Enderun Mektebi	BİLSEM
Aileye Verme	Uyum Programı
Hazırlık Sarayları	Destek Programları
Ceza ve Ödül	Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme
Disiplinleştirme	Özel Yetenekleri Geliştirme
Yetenekleri destekleme ve yöneltme	Proje Üretimi

Tablo 3.10. Enderun mektebi ile ÜYEP eğitim metotlarına ilişkin bulgular

Enderun Mektebi	ÜYEP
Aileye Verme	İleri Matematik Programı
Hazırlık Sarayları	İleri Fen Bilimleri Programı
Ceza ve Ödül	Kişilik Eğitimi Programı
Disiplinleştirme	
Yetenekleri destekleme ve yöneltme	

Enderun Mektebi Osmanlı eğitim sisteminin önemli bir parçasıdır. Osmanlı Devleti nitelikli insan ihtiyacını bu okul sayesinde sağlamıştır. Enderun Mektebinde öğrenciler sıkı ve uzun süren bir eğitimden geçirilerek hazırlanırdı. Uzun ve sıkı olan bu eğitim faaliyetinde görevliler birçok eğitim metodundan yararlanmıştır.

Osmanlı Devleti Enderun Mektebi'nin öğrenci ihtiyacını devşirme sisteminden gelen öğrenciler tarafından sağlamaktadır. Devşirilen çocuklar ilk önce Türk bir ailenin yanına verilmektedir. Bu ailenin yanında Türk örf ve adetlerini, İslam kuralları ve Türkçeyi öğrenirler, yaklaşık 3-8 yıllık süre sonunda acemi oğlanlar ocağına ya da Hazırlık Saraylarına teslim edilirlerdi (Baykal, 1953). Devşirilen öğrenciler farklı kültürden ve inanç aynalayışının hâkim olduğu bir yapıdan geldikleri için “aileye verme” işleminde Türk örf-adet ve geleneklerine uyum sağlamaları amaçlanmaktadır.

Devşirilen öğrenciler aileye verilir 3-8 yıl sonra tekrar incelenir ve Enderun Mektebine girebilmek için Hazırlık Okullarını gönderilirlerdi. Hazırlık Okullarında kabiliyet ve yeteneklerini en iyi şekilde ortaya koyan ve verilen eğitimde başarılı olanlar Enderun Mektebine alınırlardı diğer öğrenciler sipahi bölüklerine gönderilirdi. (Akarsu, 2004). Bu saray okullarında uygulamalı eğitim verilir, dini eğitim ile Türkçenin öğretilmesine önem verilir bunların yanında askeri eğitim, beşerî ilimler el sanatları gibi eğitimlerde verilir. Verilen bu eğitimler öğrencinin yetenek ve becerilerini artırmaya yönelik olup aynı zamanda öğrencinin ilgi ve yeteneklerini belirlemeye yönelik eğitimlerdi (Akkutay, 1984).

Osmanlı Devleti her şeyi belirli bir kural üzerine sıkı ve sert bir disiplin anlayışla kurmuştur. Bu sert disiplin anlayışı eğitim öğretiminde de görülmektedir. bu disiplin anlayışı çerçevesinde Enderun Mektebi'nde eğitim ceza mükafat anlayışıyla verilmiştir. Tembellik etmek, derslere geç gelmek, öğretmenlere saygısızlık etmek, sarayda adaba aykırı harekette bulunmak, sofrada adabına uymamak, temizliğe dikkat etmemek, gibi durumlar hoş karşılanmaz bunları yapanlar maaş kesme, ağır işte çalışma hatta dayak cezaları uygulanırdı. (Akkutay, 1984). Bu disiplin yalnızca öğrencilere değil Enderun Mektebi'nde görevli herkes için uygulanmıştır. Öğretmenler yöneticiler, memurlar bu disiplin ve ceza sistemine dahildir. Fatih Sultan Mehmet Enderun Mektebinde yaşanan sıkıntılardan dolayı idam ettirdiği görevliler olmuştur (Enç, M, 1973). Ceza uygulamalarında Has Oda da bulan öğrencilerin durumu farklıydı. Has Oda bulunanlar alt odalarda olanları azarlama bilir ufak cezalar verebilirdi. Ancak Has Oda da bulunanlar yalnızca padişah bilgisi dahilinde ya da bizzat padişah tarafından cezalandırılabilir (Akkutay, 1984). Bununla birlikte iyi davranışlar, başarılı performanslar, kabiliyet ve yetenekleri iyi ve güzel sergile gibi durumlarda mükafatlandırma (ödül verme) yapılırdı. Dersler de başarı gösterenler, binicilik, silah kullanma, cirit gibi faaliyetlerde üstün başarı gösterenler müzik ve sanat alanında seçkin ve nitelikli performans

gösterenler bizzat padişah tarafından ödüllendirilir. Para ödülleri, terfi, elbise, maaş artırma bu ödüllerdendir.

Ceza ve Ödül sistemi Osmanlı Devleti eğitiminde önem teşkil etmiş nitelikli ve yetenekli insanlar yetiştirmek için önemli bir yöntem olmuştur.

Hazırlık saraylarında öğrenciler, yetenekleri doğrultusunda göre askeri alanlarda dahil olmak üzere birçok alanlarda gelişme fırsatı bulurlardı. Daha ileri düzeyde eğitim alamayacakları anlaşılanlar ise Yeniçeri Sipahi Ocakları gibi ordunun çeşitli hizmet birimlerine veya sarayın ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş atölye ve imalathanelerde çalışma imkanına yönlendirilirdi. Enderun Mektebi'nde de bu durum aynıdır. Kabiliyetli ve yetenekli olanlar her zaman terfi alır ve yükselirdi. Sadrazam, Beylerbeyi, vezir gibi üst mevkilere gelirlerdi.

Enderun Mektebi'nde uygulanan Aileye verme işlemi BİLSEM de uygulanan “*Uyum programına*” benzerlik göstermektedir. Uyum Programında BİLSEM'e kabul edilen öğrenci önce uyum programına alınır bu programda öğrenciler BİLSEM' ortamına alıştırılır öğretmen ve diğer öğrencilerle kaynaşması sağlanır. Enderun Mektebinde aileye verme de öğrencilerin Türk kültür örf ve adetine alışması sağlanmaktadır. Aileye verme de öğrencilerin Türkleştirilip, müslümanlaştırılması farklılık oluşturmaktadır.

Enderun Mektebinde uygulanan Yetenekleri Yönelme ve Destekleme metodu BİLSEM'ler de uygulanan “*Bireysel Yetenekleri Fark ettirme ve Özel Yetenekleri Geliştirme*” programlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu programlarda öğrenciler kendi yetenekleri kapsamında öğrenim görür ve yetenekleri daha etkili ve verimli kullanması sağlanır. Enderun Mektebinde de bireysel yetenekleri olan öğrenciler desteklenir bu yetenekleri en iyi şekilde geliştirilmesi sağlanır. Yetenekleri ile öne çıkanlar terfi ve ödüller alır yüksek mevkilere gelirlerdi. Bu şekilde yetenekler ve yetenekli olanların desteklendiği görülmektedir.

ÜYEP Programında yer alan Kişilik Eğitimi Enderun Mektebi eğitim metotlarından aileye verme ile benzerlik gösterdiği görülmüştür. Aileye verme işleminde çocuğun Türk ahlak, örf, değer ve kültürüne göre yetiştirilmesi ve benimsemesinin sağlanması Kişilik

Eğitiminde öğrencinin evrensel değer ve temaları önemsemesinin sağlanması benzerlik gösteren durum olarak tespit edilmiştir.

Enderun Mektebinde öğrencilere matematik ve fen dersleri verildiği bilinmektedir. ÜYEP program ileri matematik ve fen dersleri ağırlık olup bu alanlar da öğrencileri geliştirmektedir. Enderun Mektebine giren öğrencinin matematik ve fen derslerini ilgisi varsa bu alanlarda kendini geliştirmesi sağlanacağı için bu durum benzerlik göstermektedir.

BİLSEM VE ÜYEP ‘de uygulamalı eğitim bulunmaktadır bu durum Enderun Mektebiyle benzerlik göstermektedir.

Enderun Mektebinde uygulanan sert disiplin ve ceza-ödül sistemi ÜYEP ve BİLSEM’ de bulunmamaktadır. BİLSEM VE ÜYEP modern ve çağdaş eğitim ilkeleri baz alınarak bir eğitim vermekte olduğu görülmüştür. Aileye verme de uygulanan Türkleştirilip Müslümanlaştırma, öğrencilerin Hazırlık Saraylarından itibaren uygulama ve iş faaliyetlerine katılarak maaş almaları BİLSEM ve ÜYEP eğitim programında bulunmamaktadır.

3.5. Enderun Mektebi’nde öğrenimi gerçekleştirilen dersler ile ÜYEP-BİLSEM okullarında öğrenimi gerçekleştirilen derslerin karşılaştırılmalı incelemesi

Yapılan araştırmanın beşinci alt problemini “Enderun Mektebi’nde öğrenimi gerçekleştirilen dersler ile ÜYEP-BİLSEM okullarında öğrenimi gerçekleştirilen derslerin karşılıklı incelemesi nasıldır” şeklinde oluşmaktadır. Alt problem çerçevesinde Enderun Mektebinde yer alan dersler ile ÜYEP-BİLSEM okullarında verilen dersler incelenmiştir.

Tablo 3.11. Enderun mektebi ve BİLSEM-ÜYEP derslerine ilişkin bulgular

Enderun Mektebi	ÜYEP	BİLSEM
Ecza'yı şerife (Kur'an), Talimi namaz (Namaz Öğretimi), Hesabı zihni, Hattı sülüs (Güzel Yazı) Kur'an-ı Kerim, İlmihâl, Kıraat-ı Türkiye (Türkçe Okuma) Hesap Ulûmu diniyye (Dini İlimler), Arabî (Arapça), Farisî (Farsça), Lisanı Osmanî (Osmanlıca), İmlâ, Hattı rıka (Güzel Yazı) Resim müzik İlm-i kelâm, Tasvir-i ahlâk, Edebiyat-ı Osmaniye, Edebiyat-ı Farisiye, Mantık, Tarihi Umumi (Genel Tarih), Coğrafyayı Umumi (Genel Coğrafya), Riyaziye (Cebir, müsellesat (Trigonometri)), Ulûm u tabiiye (Fen Bilimleri)	Oyunlarla Matematik Felsefe Yaratıcı Yazma İleri Matematik Fen Bilimleri Geogebra Yaratıcı Fotoğrafçılık Entomoloji Ekoloji Eleştirel Okuma Sayıların Evrimi Adli biyoloji Finansal Okur Yazarlık Mitoloji Zooloji, Sinema Tarihi, Metin Çevirisi, Sayı Teorisi, Siber Edebiyat, İngilizce Korece Kişilik Eğitimi	Oryantasyon Eğitimi Türkçe Matematik Fen Bilimleri Sosyal Bilimler Yabancı Dİ Bilgisayar Güzel Sanat Dersleri

Tablo 3.11 incelendiğinde Enderun Mektebinde öğretilen dersler ile ÜYEP VE BİLSEM okullarında öğretilen derslerin büyük oranda benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Enderun Mektebinde öğrenimi gerçekleştirilen Riyaziye (Cebir, müsellesat (Trigonometri)), Ulûm u tabiiye (Fen Bilimleri), hesap, mantık, dersleri ÜYEP da verilen İleri Matematik, oyunlarla matematik, dersleri ile tasviri ahlak dersi ise kişilik eğitimi dersi ile benzerlik göstermektedir.

Enderun Mektebinde öğrenimi gerçekleştirilen Tarihi Umumi (Genel Tarih), Coğrafyayı Umumi (Genel Coğrafya), Kıraat-ı Türkiye (Türkçe Okuma), Ulûm u tabiiye (Fen Bilimleri), Edebiyat-ı Osmaniye, Edebiyat-ı Farisiye dersleri BİLSEM okullarında verilen Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilimleri dersleri ile Hattı sülüs (Güzel Yazı), Hattı rıka (Güzel Yazı), Resim, müzik dersleri ise Güzel sanat derslerine benzerlik göstermektedir.

Arabî (Arapça), Farisî (Farsça), Lisanı Osmanî (Osmanlıca) dersleri BİLSEM ve ÜYEP de okutulan İngilizce dersleri ile benzerlik göstermektedir,

Bununla birlikte Enderun mektebinde okutulan İlm-i kelâm, Ulûmu diniyye (Dini İlimler), İlmihâl, Kur'ân-ı Kerim, Eczayı şerife (Kur'an), Talimi namaz (Namaz Öğretimi), dersleri dini eğitim oldukları için BİLSEM ve ÜYEP okulunda bulunmamaktadır. bu okullarda din içerikli dersler verilmemektedir. ÜYEP VE BİLSEM de okutulan günümüz teknolojilerini kapsayan bilgisayar, fotoğrafçılık, geobra gibi dersler Enderun Mektebinde bulunmamaktadır.

Genel olarak bakıldığında Enderun Mektebinde okutulan dersler BİLSEM ve ÜYEP okullarında okutulan derslere benzemektedir.

Bulgularla ilgili tablolar incelendiğinde Enderun Mektebi eğitiminin BİLSEM ve ÜYEP eğitime benzer ve farklı yönlerinin olduğu görülmüştür. Her üç eğitim kurumunda da öğrenciler belirli aşmalardan geçirilerek eğitim birimine kabul edildiği görülmektedir. Enderun Mektebi öğrenci kabulü uzun bir süreç içermesi BİLSEM ve ÜYEP öğrenci kabul sürecinde görülmemektedir. Öğrenci kabul ve tespit sürecinde üç eğitim kurumu da öğrencilerin bireysel yetenek ve kabiliyetlerine ve bu yetenek ve kabiliyetlerini göstermelerine önem verdikleri tespit edilmiştir. Enderun Mektebinin öğrenci seçim ve tespit de bireysel yetenek ve kabiliyet zekâ gibi faktörlerin dışında fiziksel özellikler, dış görünüş gibi daha çok çeşitli durumlarda dikkat etmesi BİLSEM ve ÜYEP de öğrenci tespit ve seçiminde görülmeyen faktör ve durumlar olduğu görülmektedir.

Enderun Mektebi eğitiminin amacı ile BİLSEM ve ÜYEP amaçları arasında benzerlik görülse de farklı durumlarda görülmüştür. Enderun Mektebinin öğrencileri Türkleştirip Müslümanlaştırma amacı diğer iki eğitim kurumda görülmemektedir. Üç eğitim kurumu da üstün yetenekli öğrencilerin ihtiyaç duyduğu nitelikli eğitimi vermeyi amaçlamış ancak Enderun Mektebinin bu eğitimi devletin ihtiyaç duyduğu nitelikli asker, devlet adamı, yönetici kapsamında yapması BİLSEM ve ÜYEP eğitiminde görülmemektedir. ÜYEP eğitim amaçlarında üstün yetenek alanında bilimsel çalışma yapma çalışmalara katkıda bulunma gibi durumlara Enderun Mektebi eğitim amacıyla büyük bir fark olarak tespit edilmektedir.

Enderun Mektebi eğitim metotlarının BİLSEM ve ÜYEP programında yer alan metotlardan benzerlik gösterdiği görülmüştür. Ancak bu benzerliği Bilim ve Sanat Merkezlerinde daha çok olduğu tespit edilmiştir. ÜYEP eğitim programı kapsamında verilen Kişilik eğitiminin Enderun Mektebin verilen eğitiminin her basamağında verildiği görülmektedir. Bununla birlikte Enderun Mektebinde matematik ve fen dersleri verildiği görülmüş ancak ÜYEP eğitiminde yer alan İleri Matematik ve İleri Fen Bilimleri programı metotları Enderun Mektebiyle farklılık göstermektedir. BİLSEM de verilen Uyum Programı Enderun Mektebi'nde yer alan Aileye verme uygulamasıyla benzerlik gösterdiği görülmekte ancak aileye verme uygulamasının uzun bir süreye yayılarak uygulanması Uyum Programıyla benzerlik göstermemektedir. Aileye verme de uygulanan Türkleştirilip Müslümanlaştırma durumu BİLSEM Uyum Programı ile ciddi bir farklılık olarak ortaya çıkmaktadır. BİLSEM de uygulanan Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme, Özel Yetenekleri Geliştirme programları Enderun Mektebinde yer alan Yetenekleri Destekleme ve Yöneltilme metoduyla benzerlik göstermektedir. Her iki metotta öğrencilerin yetenek ve kabiliyetlerini tespit edip bu doğrultuda eğitim vermeyi sağlamaktadır. BİLSEM proje üretme metodu Enderun Mektebi eğitim metotlarıyla benzerlik göstermemektedir. Ceza- Ödül, Disiplinleştirme metotları BİLSEM ve ÜYEP metotlarıyla farklılık göstermekte olduğu bu metotların bu eğitim kurumlarında yer almadığı görülmüştür.

Sosyal bilimler, Fen bilimleri, Matematik, Yabancı Dil dersleri Enderun Mektebi ve BİLSEM de bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum Enderun Mektebi ve BİLSEM derslerinin benzer olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Enderun'da müzik ve güzel yazı (hat vb.) derslerinin verilmesi BİLSEM de verilen güzel sanat dersleri ile benzerlik göstermektedir. BİLSEM güzel sanat alanında üstün yetenekli öğrencilerinin tespit edilip alındığı bilinmektedir.

ÜYEP da yer alan ileri matematik, fen, felsefe dersleri Enderun Mektebinde verilen derslerle benzerlik göstermektedir. Enderun Mektebinde cebir, trigonometri ve mantık gibi derslerin öğreniminin gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. ÜYEP da yer alan geobra, Yaratıcı Fotoğrafçılık, Entomoloji, Sinema Tarihi gibi derslerin Enderun Mektebi derslerinden farklı olduğu görülmüştür. Zooloji, ekoloji derslerinin Enderun Mektebinde öğrenimi gerçekleştirilen coğrafya dersi ile benzerlilerinin olduğu görülmektedir. Enderun mektebin de öğrenimi gerçekleştirilen İslami ve dini derslerin ÜYEP ve BİLSEM eğitiminde verilen

dersler kapsamında olmadığı bu eğitim kurumlarında dini içerikli derslerin eğitiminin verilmediği görülmüştür.

Tablo 4,5 incelendiğinde üç eğitim kurumunun genel yapısı arasında benzerlik ve farklılıklar olduğu görülmüştür. Enderun Mektebi genel yapısında yer alan devlet için gerekli olan nitelikli ve yetenekli insan yetiştirme, Dini ve beşerî ilimlerin birlikte verilmesi durumları ÜYEP VE BİLSEM de bulunmamaktadır. BİLSEM ve ÜYEP eğitiminde dini derslerin yer almamakta olduğu bilinmektedir. BİLSEM ve ÜYEP nitelikli ve yetenekli bireyler yetiştirir fakat devlete nitelikli yönetici ve asker yetiştirme durumu söz konusu değildir. Genel yapısı itibarıyla Devşirme Sistemi ile gelen öğrencilerin Enderun Mektebine kabul edilmesi durumu Enderun Mektebinin belli kısıt ve kısıtlamalar kapsamında öğrenci kabul ettiğini göstermekte olduğunu göstermektedir. Bu durumun BİLSEM ve Enderun Mektebinde yer almamakta olduğu görülmüştür. BİLSEM ve ÜYEP genel yapısında belli bir sitem veya kuruldan çıkan kişiler yalnızca kabul edilmez ve belli kısıtlamalar(ırk, cinsiyet, fiziksel özellik gibi) bulunmaz.

Enderun Mektebi programı genel yapı olarak sert bir disiplini esas alarak hazırlandığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin sert bir disiplin anlayışıyla eğitildiği görülmüş mektepte katı bir düzen ve kural olduğu tespit edilmiştir. BİLSEM ve ÜYEP programının genel yapısında böyle bir durum görülmemektedir. Her üç eğitim kurumunun genel yapısında uygulamalı eğitim bulunduğu görülmektedir. Ancak Enderun Mektebinde bu uygulamalı eğitim verilirken aynı zamanda meslek eğitimi verilerek öğrencilerin iş hayatına katılıp maaş aldıkları görülmektedir. Bu duruma diğer iki eğitim kurumunda rastlanılmamaktadır. ÜYEP ve BİLSEM eğitim faaliyetini örgün eğitim dışında kalan saatlerde gerçekleştirmektedir. Enderun Mektebi ise eğitim öğretim faaliyetini her gün ve saatte yapa bildiği tespit edilmiştir. Bu durum açısından Enderun Mektebi BİLSEM ve ÜYEP dan farklılık göstermektedir. Enderun Mektebi programının genel yapısında hiyerarşik bir yapı bulunmaktadır. Enderun Mektebinde yer alan hiyerarşik yapı BİLSEM ve ÜYEP de bulunmamaktadır. Enderun Mektebinde yer alan her oda bir alt odaya göre daha kıdemli bu odalarda yer alan eski öğrenciler aynı odada yer alan diğer öğrencilere göre daha kıdemli olmaktadır. Böyle bir durum diğer iki eğitim kurumunda bulunmamaktadır.

Her üç eğitim kurumu genel yapı ile öğrencilerini belirli aşama ve testlerden geçirerek kabul ettiği görülmüştür. Bu durum Enderun Mektebi ve BİLSEM ve ÜYEP 'in benzerlik

gösteren bir yapısı olarak tespit edilmiştir. Üç eğitim kurumun da öğrencilerin bireysel yeteneklerine önem vermekte olduğu öğrencilerin yeteneklerini en iyi şekilde geliştirmelerine yardımcı olan bir program yapısı benimsediği tespit edilmiştir.

ÜYEP da öğrencilerin kendi istekleri ile Üstün Yetenekliler Eğitim Programından ayrıla bildiği tespit edilmiştir. Böyle bir durumun Enderun Mektebi eğitim programında olmadığı görülmektedir. Enderun Mektebinde öğrenciler ya çıkmayla ya da bir suç ve kural çiğneyip kovulmayla ayrıla bilecekleri tespit edilmiştir. Bu durum ÜYEP ile Enderun Mektebi eğitim programı arasında bir farklılık olarak tespit edilmiştir.

Enderun Mektebinin eğitiminin kendine özgü bir program olması ve ÜYEP'in kendine has bir eğitiminin olması durumu her iki eğitim kurumu arasında benzer bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bulguları incelendiğinde Enderun Mektebi, günümüz üstün yetenekli okullarından olan BİLSEM ve ÜYEP ile önemli benzerlikler göstermekle birlikte birçok farklılığın olduğu da görülmüştür. Özellikle öğrenimi gerçekleştirilen dersler ve öğrenci tespit ve seçim aşamaları her üç okulda da uygulanan öğrenci seçim ve tespit süreçlerine benzemektedir. Kılıç (2011) Turgay (2015) yaptıkları çalışmalarda bu konularda elde ettikleri sonuçlar bu araştırmanın sonuçlarını desteklemektedir. Enderun Mektebinde öğrencilerin uygulamalı eğitime tabi tutulması ilk başta BİLSEM ve ÜYEP eğitimiyle benzerlik gösterse de bu durum derinlemesine incelendiğinde Enderun Mektebinde öğrencilerin uygulamalı eğitimle birlikte iş faaliyetine katılıp meslek öğrenmeleri ve bulundukları eğitim kademesine (odaya) göre maaş almaları ve belirli bir süreden sonra görevlendirme aldıkları görülmektedir. Bu durum BİLSEM ve ÜYEP eğitiminde söz konusu değildir. Kömür (2010) yaptığı araştırmada Enderun Mektebinin öğrencilerine istihdam ortamı sağladığını belirtmiştir. Bu durum tespit edilen sonuçları desteklemektedir.

Enderun Mektebi eğitim sürecinde öğrenciler devşirildik den sonra Türk ailelerinin yanını verilirdi. Bu süreçten itibaren öğrenciler Türkleştirilip Müslümanlaştırıldı. BİLSEM ve ÜYEP eğitiminin böyle bir amacı bulunmamaktadır. Ancak üç eğitim kurumu da öğrencileri nitelikli bir şekilde yetiştirmek ve öğrencilerin yetenek ve kabiliyetlerini en iyi şekilde kullanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Kılıç (2011) yaptığı çalışma Enderun Mektebinin Türkleştir ve Müslümanlaştırma amacından bahsetmiş bu durum tespit edilen farklılığı desteklemektedir. Türkyılmaz (2009) araştırmasında Enderun Mektebi eğitiminin öğrencileri Türkleştirip Müslümanlaştırdığını belirtmektedir.

Enderun Mektebi eğitiminin genel yapısı BİLSEM ve ÜYEP ile karşılaştırıldığında benzer yönlerin ve farklı yönlerin olduğu görülmüştür. En önemli farklılığın Enderun Mektebinde sert bir disiplin anlayışının ve ceza uygulamaların olduğu görülmüştür. Bu anlayış BİLSEM ve ÜYEP eğitiminde bulunmamaktadır. Kömür (2010) yaptığı araştırmada Enderun Mektebinde mutlak disiplinin olduğunu ve öğrencilerin birçok yasağa uymaları gerektiğini belirlenen yasaklara uymamaları ve hoş olmayan davranışlarda bulunulması durumunda cezalar uygulandığını belirtmiştir. Bu tespitler elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir. Programların genel yapısı incelendiğinde öğrencilerin bireysel yeteneklerine

önem verildiği kademeli bir seçim olduğu benzerlik göstermektedir. Kılıç(2011) ve Turgay (2015) araştırmalarında bu benzerliklere değinilmiştir. Bununla birlikte Enderun Mektebi eğitimi kendine özgü bir eğitim sistemi ve programına sahip olduğu görülmektedir. Bu durum ÜYEP ile benzerlik göstermektedir. Sak (2011) yaptığı çalışmada ÜYEP'in kendine özgü bir eğitim sistemi olduğundan bahsetmektedir. Kömür (2010) yaptığı araştırmada ise Enderun Mektebinin kendine özgü bir yapı ve eğitim anlayışından bahsetmektedir. BİLSEM ve ÜYEP eğitiminde dini eğitim bulunmamaktadır. Bu durum Enderun Mektebiyle farklılık göstermektedir. Enderun Mektebinde her gün her saat eğitim faaliyeti olabilmektedir. Bu durum BİLSEM ve ÜYEP eğitiminde görülmemektedir. Bu okullar örgün eğitim dışında kalan saatler ve günlerde eğitim vermektedirler. BİLSEM ve ÜYEP ders programlarına bakıldığında verilen derslerin saatlerinin örgün eğitim faaliyetleri dışında kalan gün ve saatler de olduğu görülmektedir. Bu durum elde edilen sonucu destekler niteliktedir.

Enderun Mektebi ve BİLSEM-ÜYEP okullarının ilkeleri karşılaştırılmalı olarak incelendiğinde birçok farklılık olduğu görülmektedir.

Enderun Mektebinde sadece devşirme sisteminden gelen öğrencilerin kabul edilmesi, hazırlık sarayları dahil olmak üzere her öğrenciye memuriyet veya görev verilmesi, beşerî bilimlerle din eğitiminin en iyi şekilde öğretilmesi ve öğrencilerin belirli fiziksel, bölgesel, ırksal, inançsal kısıtlamalara tabi tutularak kabul edilmesi gibi ilkeler BİLSEM ve ÜYEP ilkelerinde bulunmamaktadır. Akkutay (1984) yaptığı araştırmada Enderun Mektebine girebilmek için devşirme kökenli olma ve birçok kısıtlamadan bahsetmektedir. Enderun mektebi ilkeleri ÜYEP de yer alan bazı ilkelerle oldukça az benzerlik gösterse de ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Benzerlik gösteren ilkeler Enderun'da yer alan Ahlaki değerler, yetenek gelişimi ilkeleridir. Ahlaki değerler ilkesi ÜYEP de yer alan etik değerler ilkesi ile benzerlik göstermekte her iki ilke de öğrencileri değerler ve erdemler üzerinden eğitildiğini göstermektedir, yetenek geliştirme ise bireysel öğrenme yaklaşımı ilkesi öğrencilerin yetenekleri ve kabiliyetlerinin önemli olduğu noktası ile benzerlik göstermektedir. ÜYEP de aile katılım ilkesi Enderun mektebi ilkeleri ile hiç uyuşmamakta ve benzerlik göstermemektedir. Enderun öğrencileri küçük yaşlarda ailelerinin yanından ayrılp tüm bağları kopartılarak Türk ve Müslüman yapılmaktadır. Aile faktörü Enderun da yer almamaktadır. Zenginleştirme ve hızlandırma ilkesi Enderun mektebinde ilkeleri ile benzerlik gösteriyor gibi görünse de detaylı incelendiğinde farklılık gösterdiği görülmektedir. Enderun

mektebinde hızlandırılmış bir eğitim uygulanmaz. Enderun eğitimi uzun yıllar ve kademeler içeren bir eğitim programı kapsamında eğitim verir. ÜYEP de ilkelerinden teknolojik entegrasyon, mentorluk ve rehberlik, problem çözme, yaratıcılık, sosyal ve duygusal destek gibi ilkeler Enderun ilkeleri benzerlik göstermemektedir. Bu ilkeler öğrencilere yönelik ilkelerdir ancak Enderun mektebi ilkeleri öğrencilerin bireysel yeteneklerini önemsemekle birlik genel olarak öğrencileri devletin ihtiyacı olan nitelikli askeri ve yönetici kadroyu oluşturmak için eğitim vermektedir. ÜYEP ve BİLSEM ilkelerinde karşılığı olmayan Liderlik ve yönetme becerisi kabiliyet ve terfi, iç ve dış yazışmalar için ileri düzey dil eğitimi ilkeleri tamamen nitelikli devlet görevlileri yetiştirmek için oluşturulan ilkelerdir. BİLSEM ilkelerinden olan bireysel yeteneklerin geliştirilmesi, disiplinler arası eğitim, yüksek standartlarda eğitim, yetenek geliştirme atölyeleri Enderun ilkeleriyle benzerlik göstermektedir. Her iki kurumda öğrencilerin bireysel yeteneklerini geliştirmeye önem vermektedir. Yetenek geliştirme atölyeleri Enderun'da uygulanan uygulamalı ve pratik eğitim ilkesine benzerlik göstermekte olup, Enderun da yer alan öğrencinin görevleri doğrultusunda maaş alması BİLSEM de yer almamaktadır. Çok yönlü eğitim ilkesi disiplinler arası yaklaşım ilkesi ile benzerlik göstermekte Enderun'da matematik, fen, felsefe, spor alanları, savaş ve askeri eğitimler, dini eğitimler iç içe verilmektedir. BİLSEM de ders alanları kapsamlı ve bütünsel bir eğitim sağlanır. Enderun mektebi üst düzey yönetici yetiştirmek için eğitim verdiği için yüksek standartlarda eğitim ile benzerlik göstermektedir.

Enderun Mektebi BİLSEM ve ÜYEP yetenekli öğrencilerin tanınması ve seçiminde benzer olduğu görülmüştür. Enderun Mektebinde öğrenci seçimi ve tanınmasında Turnacıbaşı denilen bir ağanın görüşleri önemliyken, BİLSEM de veli görüşleri, öğretmen görüşler, okul yönlendirme komisyonları önemlidir. ÜYEP de ise örnekleme dayalı tespitler önemlidir. Bununla birlikte BİLSEM ve ÜYEP öğrencilerini seçerken belirli test ve aşamalardan geçirmektedir. Bu durum Enderun Mektebinde de görülmektedir. Hazırlık Sarayını Başarıyla bitirenler Enderun' a kabul edilmektedir. Uzunçarşılı (1984) Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı adlı eserinde bu durumdan bahsetmektedir.

Eğitimi gerçekleştirilen dersler karşılıklı olarak incelendiğinde benzer ve farklı noktaların olduğu görülmektedir. BİLSEM ve ÜYEP de okutulan Fen Bilimleri, Matematik, Yabancı dil derslerinin Enderun Mektebi dersleri ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Enderun Mektebinde öğrenimi gerçekleştirilen dini derslerin farklılık gösterdiği görülmüştür.

Turgay (2015) ve Kömür (2010)   alışmaları bulunan sonuçları destekler niteliktedir. Kömür (2010)   alışmasında Enderun Mektebi ve Hazırlık Saraylarında dini ilimler derslerinin verildiğinden bahsetmektedir. Anadolu   niversitesi sisteminden   YEP ders Programına bakıldığında din derslerinin hiçbir eğitim basamağında bulunmadığı görülmektedir. (  YEP, t.y).

Eğitim metotlarının karşılıklı incelenmesinde Enderun mektebinde uygulanan ceza-  d  l, Disiplinleştirme metotları B  LSEM ve   YEP de yer almayan metotlardır. Bu metotlarla Enderun Mektebi   ğrencileri devletin amacına ve düzenine göre yetiştirmektedir. Enderun mektebi devletin nitelikli insan gücünü yetiştirdiğı için devlet tarafında hoş karşılanmayan hiçbir özellik ve duruma izin vermemiş öğrenciler bu düzen ve nizam içerisinde yetiştirilmiştir. Bununla birlikte B  LSEM de yer alan Uyum programı Enderun'da uygulanan Aileye verme ile benzerlik göstermektedir. Uyum Programında B  LSEM'e kabul edilen   ğrenci önce uyum programına alınır bu programda   ğrenciler B  LSEM' ortamına alıştırılır   ğretmen ve diğ  r öğrencilerle kaynaşması sağlanır. Aileye verme de ise devşirilen   ğrencilerin Türk kültürüne ve adetlerine alışması ve müslümanlaştırılması sağlanır. İki metotta da oryantasyona eğitimi değebileceğimiz için benzerlik göstermektedir. Bilsem de ki proje   retimi Enderun mektebinde bulunmamaktadır. Buna benzer bir eğitim metoduna rastlanmamıştır.

  YEP eğitim metotları ile Enderun mektebi metroları arasında ciddi bir benzerliğe rastlanmamıştır. Enderun mektebinde uygulanan aileye verme işleminde Türk kültürü ve özellikleri öğrenciye kazandırılmaya çalışıldığı için bu noktada   YEB de uygulanan Kişilik eğitimine benzemektedir.

Sonuc olarak Enderun Mektebi eğitimim programı B  LSEM ve   YEP eğitim programları ile   ğrenci tespit ve seçim süreci, eğitim kurumlarının amaçları, programın genel yapısı, eğitim metotları, öğrenimi gerçekleştirilen dersler kapsamında karşılıklı olarak incelenmiş programlar arasında benzerlik ve farklılıklar olduğu görülmüştür.

Enderun Mektebi   ğrenci yetiştirme konusunda bu kurumlardan birçok noktada ileride olduğu görülmektedir. Öğrenci tanılama ve se inin uzun yıllara yayılması ve Enderun Mektebine alınmadan önce belirli bir süre hazırlık saraylarında eğitim görmesi Enderun Mektebi   ğrenci seçimini farklı kılmaktadır. Ancak B  LSEM ve   YEP eğitim programı

öğrenci tanılama seçim sürecinin de belirli aşamalardan geçirilerek yapılması benzer bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle üstün yetenekli bireylerin tanınması ve üst bir eğitim programına alınması durumu günümüzde olduğu gibi geçmiş dönemde de bir Eğitim kurumda görülmektedir.

Öğrencilerin Enderun Mektebinde hem eğitim görüp hem de çalışma hayatına katılmaları öğrencileri en nitelikli şekilde yetiştirmektedir. Bu sistemle öğrenciler yeteneklerini en iyi şekilde geliştirme olanağı bulmuştur. Bu durumla BİLSEM ve ÜYEP okullarından daha öne çıkmaktadır. Enderun öğrencileri devşirme kökenli oldukları ve küçük yaşlarda ailelerinden ayrıldıkları için bu öğrencilerin tüm amaç ve gayeleri devlete hizmet etmek olmuştur. Devlet bu kişilerin aileleri olmuştur. Bu durum Enderun Mektebini BİLSEM ve ÜYEP eğitiminden ayırmakta ve Enderun Mektebin de uygulanan bu sistemin günümüzde dahi uygulanmadığını göstermektedir. Enderun Mektebi incelendiğinde kendine has bir sistem olması bu kurum ile ÜYEP arasında benzerlik göstermektedir. ÜYEP kendine has bir eğitim sunmaktadır. Akademisyenlerin derse girmesi gibi durumlar diğer üstün yetenekli okullarında görülmeyen durumlardır.

Öneriler

- Enderun Mektebi eğitiminde birçok veziriazam, beylerbeyi ve sancak beyi yetişmiştir. Bu kişiler hakkında detaylı araştırmalar yapılabilir.
- BİLSEM ve ÜYEP DE eğitim görmüş kişilerin sonraki hayatlarıyla ilgili (hangi mesleği yaptığı, hangi kurumlarda ne tarz mevkilere geldikleri) araştırma yapılabilir.
- ÜYEP üzerine daha detaylı incelemeler yapılarak literatür genişletilebilir.
- Enderun mektebinde verilen dersler üzerine detaylı çalışmalar yapılabilir. Özellikle matematik ve güzel sanatlar eğitimi bu bağlamda önemli noktalar olacaktır.
- Enderun Mektebi üstün yetenek kuramlarına göre detaylı bir şekilde inceleyebilir.
- Bilim ve Sanat Merkezleri ve Üstün Yetenekliler Programı örgün eğitim sistemine dahil edilip deneysel araştırmalar yapılabilir.

- Bilim ve Sanat Merkezleri ve Üstün Yetenekliler Programı'nın kapsamı genişletilerek Enderun Mektebinde olduğu gibi ülkenin her yerine bir biriminin açılması sağlanmalıdır. Böylelikle köy ve kasabalarda bulunan üstün yetenekli öğrencilerin tespiti ve ihtiyaç duyduğu eğitim sağlanacaktır.

5. KAYNAKLAR

- Akarsu, F. (2001). *Üstün Yetenekli Çocuklar*. Ankara: Eduser Yayınları
- Akarsu, Füsün (2004). Enderun: Üstün Yetenekliler İçin Saray Okulu. Bulunduğu Eser: Şirin, Mustafa Ruhi, Kulaksızoğlu, Adnan ve Bilgili, Ahmet Emre. (Ed.), I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. (97-101) İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları:
- Akkanat, Hulisi (2004). Üstün veya Özel Yetenekliler. Bulunduğu Eser: Şirin, Mustafa Ruhi, Kulaksızoğlu, Adnan ve Bilgili, Ahmet Emre. (Ed.), I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. (169-193) İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınlar
- Akkutay Ülker. (1984). Enderun Mektebi. Ankara: Gazi Üniversitesi. Basın Yay. Yüksekokulu Basımevi
- Akkutay, Ü. (1999). Osmanlı eğitim sisteminde Enderun Mektebi. In G. Eren (Ed.), *Osmanlı* (Cilt 5, ss. 187-193). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Ali Seydi Bey. (t.y.). Teşrifat ve Teşkilat-ı Kadîmemiz. Tercüman 1001 Temel Eser.
- Ataman, A. (1998). Üstün Zekalılar ve Üstün Yetenekliler. A.Hakan (Editör). Özel Eğitim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ataman, A. B. (2008). Üstün Yetenekli Çocuklarda Aile Ortamının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi: İstanbul BÖLSEM Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Aydüz, Salim (2008). Medrese ve Tekke Dışındaki Eğitim Müesseseleri Tarihi Literatürü. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 6, Sayı 12, 139-180.
- Ayas, B., Sak, U. The test of scientific creativity: Its development and psychometric properties. 4th International Conference on Intelligence and Creativity, Münster, Germany, (2008).
- Ayas, M. B. (2010). *Bilimsel üretkenlik testinin ilköğretim 6. sınıf düzeyinde psikometrik özelliklerinin incelenmesi* (Master's thesis, Anadolu University (Turkey)).
- Baykal, İsmail Hakkı (1953). Enderun Mektebi Tarihi. İstanbul: İstanbul Fethi

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem Akademi
- Bowen, G. A, 2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.)
- Clark, B. (2013). Growing up gifted: Developing the potential of children at school and at home (8th Edition). Boston: Pearson
- Çağlar, D. (2004). Üstün zekâlı çocukların özellikleri. In R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, & A. E. Bilgili (Eds.), *Üstün yetenekli çocuklar: Seçilmiş makaleler kitabı* (ss. 111-125).
- Çağlar, Doğan (1972). Üstün Zekâlı Çocukların Özellikleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi Cilt 5 Sayı 3 ss.95-110
- Çubukçu, Z., Yılmaz, B. Y., & İnci, T. (2016). Karşılaştırmalı eğitim programları araştırma eğilimlerinin belirlenmesi – bir içerik analizi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 446-468.
- Bildiren, A. (2018). Üstün Yetenekli Çocuklar. Ankara: Pegem Akademi
- Davaslıgil, Ümit (1990). Üstün Olma Niteliğini Kazanma. *Eğitim ve Bilim Dergisi*
- Davaslıgil, Ü. (2004). Üstün Yetenekli Çocukların Eğitim Tarihi İçindeki Yeri. Davaslıgil ve diğerleri. Üstün Yetenekli Çocuklar Durum Tespit Komisyonu ön Raporu. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları
- Doğan, R. (1997). Osmanlı eğitim kurumları ve eğitimde ilk yenileşme hareketlerinin Batılılaşma açısından tahlili. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37(1), 407-444.
- Dönmez, N. B. (2004). Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimlerinde Bilim Sanat Merkezlerinin Kuruluşu ve İşleyişinde Yapılması Gereken Düzenlemeler. *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 69-73.
- Ergin, Osman (1977). İstanbul Mektepleri ve İlim Terbiye ve Sanat Müesseseleri Dolayısıyla Türkiye Maarif Tarihi. İstanbul: Eser Matbaası. Cilt: 1-2
- Enç, M. (2004b). “Enderun”. Ed. Şirin, M. R., Kulaksızoğlu, A. ve Bilgili, A. E. (Ed.), I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları: 63. ss.37-84.

- Fortna, B. C. (2002). *Imperial Classroom: Islam, the State, and Education in the Late Ottoman Empire*. Oxford University Press
- Güven, A. (2014). Üstün zekâlı çocuklar ve eğitimleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 123-135.
- Hafız Hızır İlyas. (1987). *Enderunlu İlyas Kiler: Tarih-i Enderun - Letaif-i Enderun* (C. Kayra, Ed.). Güneş Yayınları.
- Hammer, J. Von. (2007). Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yay. İpşirli Mehmet, TDA, C. XI, s. 185-186.
- İnalcık, H. (2003). Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- İpşirli, M. (1995). “Enderun”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 11
- İpşirli, M. (2008). Osmanlı Eğitim Sistemi ve Enderun Mektebi. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 11, 150-154.
- İsfendiyyaroğlu, F.: Galata Sarayı Tarihi, İstanbul 1952.
- Işık, A., & Güneş, E. (2017). Türk Tarihinde Özel Yeteneklilerin Eğitimi: Osmanlı Enderun Mektebi. *Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*
- Sak, U., & Karabacak, F. (2010). What research says about the Education Programs for Talented Students (EPTS). 12th ECHA Conference, Paris, France.
- 7 Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, V. Cilt, s. 169
- Kılıç, Cihan (2010). Enderun Mektebi Örneğinde Günümüz Üstün Yetenekli Çocukların Eğitiminin Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kıran, B.İ. (2014). “Enderûn-u Hümâyûn’da Dilsiz İç Oğlanları Dumbs In The Palace School Enderûn”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research* C. 7 S. 35, ss.277-285.
- Krippendorff, K, 2004). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage.
- Koçi Bey Risalesi, Yay.: Zuhuri Danışman, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1972.

Koçu Reşat Ekrem, Topkapı Sarayı, İstanbul 1960

Koçu, R. E. (1964). *Yeniçeriler*. Koçu Yayınları.

Kömür, Erol (2010). Osmanlı Devleti Enderun Mektebi'nde Eğitim Sistemi ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Köprülü, M. F. (1931). *Türk hukuk ve iktisat tarihi mecmuası* (Cilt 1). İstanbul.

Kuş, E. (2003). *Nitel-nitel araştırma teknikleri: Sosyal bilimlerde araştırma teknikleri*. Anı Yayıncılık.

Lybyer, A. E. (1913). *The government of the Ottoman Empire in the time of Suleiman the Magnificent*. Cambridge University Press.

Miller, B. (1941), *The Palace School of Muhammed the Conqueror*, Cambridge: Harvard University Press

Ödemiş, İ. S. (2014, Ağustos). Enderun Mektebi ve demokratik eğitim modeli perspektifinden mesleki eğitim: Teorik bir çözümleme. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 67-82.

Pakalın, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Millî Eğitim Bakanlığı yay. (M.E.B.), I-III, İstanbul, 1993.

Refik, A. (1934). *Devşirme usulü*. Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri (Seri 2, No 3). İstanbul.

Shaw, M. E. (1976). *Group dynamics: The psychology of small group behavior*. New Delhi: Tata McGraw Hill

Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478.

Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Suveren, S. (2006). Anasınıfına Devam Eden Öğrenciler Arasından Üstün Yeteneklilerin Belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Şimşirgil, A. (2005). *Taşa yazılan tarih: Topkapı Sarayı*. Tarih Düşünce Kitapları.

- Taneri Aydın. (1978). Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde hükümdarlık Kurumunun Gelişmesi ve Saray Hayatı-Teşkilatı. Ankara: A.Ü.D.T.C.F.Y.
- Taştan, K. (2017). *Osmanlı Saray Mektebi Enderun'da odalar* (Yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Terman, L. M., & Oden, M. M. (1947). *The gifted child grows up: Twenty-five years' follow-up of a superior group*. Houghton Mifflin.
- Türkyılmaz, Müjdat (2009). Osmanlı Klasik Döneminde, Enderun Mektebindeki Üst Düzey Yönetici Eğitimi ile Günümüzdeki Üst Düzey Yönetici Eğitiminin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sak, U. (2009). *Üstün yetenekliler eğitim programları*. Maya Akademi.
- Sak, U. (2011). *Üstün yetenekliler eğitim programları modeli (ÜYEP) ve sosyal geçerliği*. Eğitim ve Bilim, s. 36(161), 213-229
- Sak, U., Karabacak, F., Kılıç, A., & Öksüz, C. (2010). *Proje MBE3: Üstün zekalı öğrencilerin tanınmasında ve eğitimlerinde üçlü matematiksel ve bilimsel tanılama ve öğretim yetenek modeli*. Eskişehir.
- Sak, U. (2013). *Üstün zekalılar: Özellikleri, tanınmaları, eğitimleri*. Vize Akademi.
- Uzunçarşılı İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti Saray Teşkilatı*. Ankara: TTK.
- Uzun, M. (2004). *Üstün Yetenekliler El Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Uyaroğlu, N. (1989). *Osmanlı kamu yönetim kurum ve sistemleri içerisinde Enderun Saray Okulu* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Winner, E. (1996). *Gifted children: Myths and realities*. New York, NY: Basic Books.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

- Yıldız, Hasan (2010). Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Bir Model Olan Bilim ve Sanat Merkezleri (Bilsemler) Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yonus, A. (2007). Kaufman Kısa Zekâ Testi (Kaufman Brief Intelligence Test--K-Bit) 15 - 16 Yaş Çocukları Üzerinde Geçerlik, Güvenirlik ve Ön Norm Çalışmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Zeyrek, Suat ve Erken, Ali (2009). Bir Saray Okulu: Enderun. Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Sempozyumu, 09-10 Haziran 2009, Saraybosna, Bosna Hersek

İnternet Kaynakları

MEB, (2022). Üstün Yetenekliler. 2022

<https://orgm.meb.gov.tr/>

MEB, (2019). Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi. 2019

<https://orgm.meb.gov.tr/>

<https://orgm.meb.gov.tr/>

<http://uyep.anadolu.edu.tr/>

uyep.anadolu.edu.tr, 2023